

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ฝ่ายเกษตร

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การประเมินผลกระทบของโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรเบื้องต้น A Preliminary Impact Evaluation of Credit Card for Farmers Project

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ถิรพัฒน์
ภาควิชาการธนาคารและการเงิน คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.วิมุต วานิชเจริญธรรม
ภาควิชาการธนาคารและการเงิน คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรกฎาคม 2558

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การประเมินผลกระทบของโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรเบื้องต้น A Preliminary Impact Evaluation of Credit Card for Farmers Project

ผู้วิจัย

- รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ ธิรพัฒน์
- รองศาสตราจารย์ ดร.วิมุต วานิชเจริญธรรม

สังกัด

ภาควิชาการธนาคารและการเงิน
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาควิชาการธนาคารและการเงิน
คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สารบัญเรื่อง

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1-1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	1-3
1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	1-4
1.4 ทบทวนเอกสารเชิงสังเคราะห์	1-4
บทที่ 2 วิธีการศึกษา	2-1
2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	2-1
2.2 ขั้นตอนการศึกษา	2-1
2.3 ขอบเขตในการศึกษา	2-5
บทที่ 3 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร	3-1
3.1 กลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง	3-3
3.2 ผลของการกระจายสินเชื่อผ่านบัตรสินเชื่อ	3-6
3.3 การใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อ	3-10
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธี Difference-in-Differences	4-1
บทที่ 5 รายงานผลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม	5-1
ก. แบบสอบถามที่ใช้ในการระดมความคิดเห็น/สัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกร	5-2
ข. แบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร	5-14
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	6-1
ภาคผนวก ภาคผนวก ก	ก-1
ภาคผนวก ข	ข-1

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
ตารางที่ 1.1	สรุปกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย	1-3
ตารางที่ 3.1	จำนวนข้อมูลตัวอย่างเกษตรกร	3-4
ตารางที่ 3.2	ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง	3-6
ตารางที่ 3.3	การกระจายสินเชื่อผ่านบัตรสินเชื่อ	3-7
ตารางที่ 3.4	วงเงินสินเชื่อกับระยะเวลาการเป็นสมาชิก ธ.ก.ส. (รุ่นนำร่อง 2555)	3-8
ตารางที่ 3.5	วงเงินสินเชื่อกับระยะเวลาการเป็นสมาชิก ธ.ก.ส. (รุ่น 2556/2557)	3-9
ตารางที่ 3.6	การใช้จ่ายซื้อปุ๋ย ผ่านบัตรสินเชื่อชาวนา แยกรายจังหวัด	3-14
ตารางที่ 3.7	การใช้จ่ายซื้อสารเคมีทางการเกษตร ผ่านบัตรสินเชื่อชาวนา แยกรายจังหวัด	3-14
ตารางที่ 3.8	การใช้จ่ายซื้อเมล็ดพันธุ์ ผ่านบัตรสินเชื่อชาวนา แยกรายจังหวัด	3-15
ตารางที่ 3.9	การใช้จ่ายซื้อเครื่องมือ ผ่านบัตรสินเชื่อชาวนา แยกรายจังหวัด	3-15
ตารางที่ 3.10	การใช้จ่ายซื้อน้ำมันเชื้อเพลิง ผ่านบัตรสินเชื่อชาวนา แยกรายจังหวัด	3-15
ตารางที่ 3.11	การใช้จ่ายในหมวดอื่นๆ ผ่านบัตรสินเชื่อชาวนา แยกรายจังหวัด	3-15
ตารางที่ 3.12	ข้อมูลรายจ่ายผ่านบัตรสินเชื่อที่เกินกว่า 50,000 บาท	3-16
ตารางที่ 4-1	ผลการมีบัตรต่อรายได้รวมของครัวเรือน	4-2
ตารางที่ 4-2	แสดงผลการมีบัตรต่อรายได้จากการเกษตรของครัวเรือน	4-3
ตารางที่ 4-3	แสดงผลการมีบัตรต่อรายจ่ายรวมของครัวเรือน	4-4
ตารางที่ 4-4	แสดงผลการมีบัตรต่อรายจ่ายด้านอาหารของครัวเรือน	4-4
ตารางที่ 4-5	แสดงผลการมีบัตรต่อหนี้สินของครัวเรือน	4-6
ตารางที่ 5.1	จำนวนและร้อยละของเกษตรกรและร้านค้าที่เข้าร่วม Focus group และให้สัมภาษณ์ในแต่ละพื้นที่	5-1
ตารางที่ 5.2	ลักษณะทั่วไปของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ด้านเพศ อายุ และอาชีพ	5-3
ตารางที่ 5.3	สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวเกษตรกร	5-5
ตารางที่ 5.4	สถานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรแยกตามสาขาอาชีพ	5-5
ตารางที่ 5.5	ช่องทางการขอกู้เงินใน 3 อันดับแรก	5-6
ตารางที่ 5.6	อันดับความสำคัญของความต้องการกู้เงิน 3 อันดับแรก	5-5
ตารางที่ 5.7	การใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรแทนเงินสดทำให้เกิดความสะดวกและมีความปลอดภัย	5-6

ตารางที่ 5.8	การใช้งบตรสินเชือเกษตรกรแทนเงินสดทำให้เกิดการใช้จ่ายเกินกว่าปกติ	5-8
ตารางที่ 5.9	การใช้งบตรสินเชือเกษตรกรแทนเงินสดไม่ได้ทำให้เป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น	5-9
ตารางที่ 5.10	การใช้งบตรสินเชือเกษตรกรตามความนิยม	5-9
ตารางที่ 5.11	การใช้งบตรสินเชือเกษตรกรช่วยให้รู้สึกเป็นบุคคลสำคัญและมีฐานะทางการเงิน	5-10
ตารางที่ 5.12	ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้งบตรสินเชือเกษตรกร	5-11
ตารางที่ 5.13	เหตุที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้งบตรสินเชือเกษตรกร	5-11
ตารางที่ 5.14	ปัญหาและอุปสรรคของการใช้งบตรสินเชือเกษตรกร	5-12
ตารางที่ 5.15	สิ่งที่ควรปรับปรุงสำหรับโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร	5-13

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพ		หน้า
ภาพที่ 3.1	การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อปุ๋ย	3-10
ภาพที่ 3.2	การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อสารเคมี สำหรับการเกษตร	3-11
ภาพที่ 3.3	การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อเมล็ดพันธุ์	3-11
ภาพที่ 3.4	การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อเครื่องมือ การเกษตร	3-12
ภาพที่ 3.5	การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อเชื้อเพลิง	3-13
ภาพที่ 3.6	การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อวัตถุประสงค์ อื่นๆ	3-13
ภาพที่ 5.1	สัดส่วนสาขาอาชีพของผู้ให้สัมภาษณ์	5-4
ภาพที่ 5.2	สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้ของครอบครัวเฉลี่ย จำแนกตามช่วงรายได้	5-5
ภาพที่ 5.3	สัดส่วนร้อยละของวงเงินกู้แยกตามสถาบันการเงิน	5-6

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรหรือบัตรสินเชื่อเกษตรกร ซึ่งเป็นโครงการที่จัดทำบัตรสินเชื่อให้กับเกษตรกรที่เป็นลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) ซึ่งส่วนใหญ่นั้นเป็นกลุ่มประชากรที่ประสบปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ(formal credit market) โครงการนี้ได้เริ่มดำเนินการในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2555 มีพื้นที่นำร่อง 5 จังหวัด อันได้แก่ เชียงใหม่ อุดรธานี ลพบุรีพระนครศรีอยุธยา และสระบุรี โดยในระยะแรกนั้นธ.ก.ส. ได้กระจายบัตรสินเชื่อให้กับเกษตรกรที่เป็นชาวนาเท่านั้น จำนวนเกษตรกรที่ถือบัตรสินเชื่อได้เติบโตจาก 5,522 บัตรในช่วงเริ่มต้นโครงการ มาเป็น 4,132,362 บัตร ณ สิ้นเดือนสิงหาคม พ.ศ.2556และมีจำนวนวงเงินอนุมัติไปแล้วทั้งสิ้น 63.28 ล้านบาทการเพิ่มอย่างก้าวกระโดดของจำนวนบัตรสินเชื่อเกษตรกรนี้ต่อมาได้รับการต่อยอดโดย ธ.ก.ส. ได้เพิ่มสิทธิประโยชน์ต่างๆให้กับผู้ถือบัตร ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำกรรมธรรม์คุ้มครองประกันชีวิต หรือการประกันอุบัติเหตุ รวมถึงการให้วงเงินสต่กับผู้ถือบัตร เพื่อให้ผู้ถือบัตรสามารถนำบัตรสินเชื่อไปกดเงินสดที่ตู้ ATM ของ ธ.ก.ส. ได้อีกด้วย ดังนั้นบัตรสินเชื่อเกษตรกรจึงมิได้เป็นเพียงการขยายสินเชื่อเพื่อการผลิตให้กับเกษตรกรเท่านั้น แต่ยังเป็นกรให้บริการทางการเงินที่หลากหลายแก่กลุ่มเป้าหมายซึ่งประสบปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบอีกด้วย

อย่างไรก็ดี โครงการบัตรสินเชื่อถือเป็นเรื่องใหม่สำหรับเกษตรกรส่วนใหญ่ ซึ่งอาจมีผลกระทบทั้งทางด้านลบและทางด้านบวกต่อเกษตรกร ดังนั้นจึงเกิดข้อกังวลและการวิพากษ์วิจารณ์ในวงกว้างถึงผลสัมฤทธิ์ของนโยบายนี้ผลทางด้านบวกซึ่งทางรัฐบาลคาดหวังไว้ คือ โครงการบัตรสินเชื่อจะช่วยอำนวยความสะดวกเร็วในการจัดซื้ออุปกรณ์การเกษตร ช่วยเพิ่มช่องทางการจัดหาปัจจัยการผลิต และช่วยให้ความปลอดภัยแก่เกษตรกรในการซื้อปัจจัยการผลิต นอกจากนี้บัตรสินเชื่อเกษตรกรมีความแตกต่างจากเงินกู้ที่เกษตรกรได้จาก ธ.ก.ส. โดยตรง สองประการคือ **หนึ่ง**การที่บัตรสินเชื่อสามารถซื้อสินค้าได้เพียงเฉพาะปัจจัยการผลิต ทำให้เกษตรกรไม่สามารถนำวงเงินสินเชื่อในบัตรไปซื้อสินค้าบริโภคหรือจ่ายใช้สินค้าที่ไม่มีความจำเป็น (หากเป็นเงินกู้ที่เกษตรกรได้รับเงินสดไปนั้น เกษตรกรอาจนำไปจ่ายในสินค้า

ดังกล่าวได้ตามต้องการ) และ**สอง**ธ.ก.ส. จะยังไม่คิดดอกเบี้ยจนกว่าเกษตรกรจะจ่ายซื้อปัจจัยด้วยบัตรสินเชื่อเกษตรกรซึ่งต่างจากเงินกู้ปกติที่ ธ.ก.ส. จะเริ่มคิดดอกเบี้ยเงินกู้ทันทีที่เกษตรกรได้รับอนุมัติวงเงินสินเชื่อ ดังนั้นการใช้บัตรสินเชื่อแทนจึงทำให้ลูกค้า ธ.ก.ส. สามารถประหยัดดอกเบี้ยจ่ายได้จะเห็นได้ว่าการใช้บัตรสินเชื่อนี้จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยให้ชาวนาลดการพึ่งพาหนี้ในระบบ โดยรวมแล้วผลกระทบของการขยายสินเชื่อและการอำนวยความสะดวกปลอดภัยจะทำให้เกษตรกรมีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

สำหรับข้อกังวลในทางลบของโครงการนี้คือ การใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรนั้นผูกพันกับรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ต้องการทักษะ ความรู้และความเข้าใจทางการเงินระดับหนึ่ง ความกังวลนี้ถูกตอกย้ำด้วยผลการสำรวจเกี่ยวกับทักษะทางการเงินของคนไทย ที่เผยแพร่โดยธนาคารแห่งประเทศไทย ในรายงานเรื่อง “รายงานผลการสำรวจทักษะทางการเงินของไทย ปี 2556” ธนาคารแห่งประเทศไทยพบว่าคนไทยส่วนใหญ่นั้นมีความรู้ทางการเงิน เนื่องจากพบว่ามีคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบทักษะทางการเงินไม่ถึงครึ่งหนึ่งของคะแนนเต็ม โดยคนไทยกว่าร้อยละ 30 มีคะแนนความรู้ทางการเงินอยู่ในเกณฑ์ต่ำ รายงานผลการสำรวจนี้ยังได้พบว่า คะแนนทักษะทางการเงินที่ปรากฏมีความสัมพันธ์กับสถานภาพของบุคคลด้วย กล่าวคือ กลุ่มบุคคลที่มีระดับรายได้และระดับการศึกษาที่ต่ำจะมีคะแนนทักษะทางการเงินต่ำกว่ากลุ่มอื่นๆ ด้วยรายงานฉบับนี้พบว่าความรู้ทางการเงินที่มีความสำคัญแต่คนไทยจำนวนมากยังขาดความเข้าใจที่ลึกซึ้งเพียงพอ คือ ความรู้เกี่ยวกับการคำนวณดอกเบี้ยของสินเชื่อ และการคำนวณเงินต้นพร้อมดอกเบี้ย จะเห็นได้ว่า กลุ่มเป้าหมายของโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรนี้นั้น เป็นกลุ่มประชากรที่มีคะแนนทักษะทางการเงินที่อยู่ในเกณฑ์ต่ำด้วยเช่นกัน

การที่ ธ.ก.ส. ขยายสินเชื่อให้กับเกษตรกรผ่านโครงการบัตรสินเชื่อจึงทำให้เกิดข้อโต้แย้งในทางวิชาการว่า อาจมีผลเสียในเชิงพฤติกรรมการก่อก่อนนี้ เนื่องจากวงเงินสินเชื่อที่มากขึ้นหรือการเข้าถึงแหล่งเงินได้สะดวกขึ้นนั้นจะทำให้ผู้กู้มีแนวโน้มที่จะใช้จ่ายเงินมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น (biases in preferences or cognition) ความกังวลต่อพฤติกรรมการก่อก่อนนี้ของลูกค้า ธ.ก.ส. นี้สะท้อนมาจากระดับของหนี้ครัวเรือนต่อรายได้ประชาชาติ(จีดีพี)ที่ปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงปีที่ผ่านมา โดยธนาคารแห่งประเทศไทยได้รายงานไว้ว่า ณ เดือนกันยายน พ.ศ. 2556 นั้น ภาคครัวเรือนมีหนี้สินสูงถึงเกือบ 9 ล้านล้านบาท ซึ่งเทียบได้เท่ากับร้อยละ 77.5 ของจีดีพีมูลค่าหนี้ครัวเรือนที่เกือบเทียบเท่ารายได้นี้สามารถส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินของประเทศได้หากระดับหนี้ต่อรายได้ยังคงปรับตัวสูงขึ้นไป จนนำไปสู่ปัญหาเรื่องการผิดนัดชำระหนี้ในวงกว้าง การติดตามและวิเคราะห์ถึงผลของการขยายฐานลูกค้าบัตรสินเชื่อเกษตรกรไม่ว่าจะเป็นในด้านของพฤติกรรมการก่อก่อนนี้ หรือการใช้บัตรสินเชื่อตามวัตถุประสงค์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

ถึงแม้ว่าโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรนี้จะได้รับความสนใจในวงกว้างและมีการครอบคลุมถึงเกษตรกรจำนวนมาก แต่ยังขาดการประเมินว่ามีผลกระทบอย่างไรต่อพฤติกรรมของผู้ที่ได้รับบัตรสินเชื่อเกษตรกร การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้เท่าที่มีเป็นลักษณะบรรยายเชิงพรรณนาหรือเป็นเพียงการสำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับโครงการเท่านั้น¹ ดังนั้นโครงการนี้จึงพยายามที่จะประเมินผลกระทบดังกล่าวโดยใช้วิธีการทางเศรษฐมิติและการสุ่มตัวอย่างที่สามารถประเมินผลกระทบของการให้บัตรสินเชื่อเกษตรกรได้ ซึ่งกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย (Logical Frame) สามารถสรุปได้ตามตารางที่ 1.1 ดังนี้

ตารางที่ 1.1 สรุปกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย

ความต้องการ (Need)	ข้อมูล (Input)	ผลลัพธ์ (Output)	ผลกระทบ (Impact)
ขาดการเข้าใจของ ประเมินผลของนโยบาย ต่อพฤติกรรมของ เกษตรกร (การประเมินผล เท่าที่มีเป็นการสำรวจ ความคิดเห็นหรือประเมิน การดำเนินการโครงการ เท่านั้น)	ตัวชี้วัดของพฤติกรรมเช่น รายได้, หนี้สิน และการ ลงทุน ก่อนและหลังการ ได้รับบัตรของกลุ่ม Treatment และ Non- treatment* ความคิดเห็นของผู้ที่ เกี่ยวข้อง (เกษตรกรและ ผู้ปฏิบัติงาน) จาก Focus Group	ผลกระทบของบัตร สินเชื่อเกษตรกรต่อ พฤติกรรมของ เกษตรกร ข้อเสนอแนะเชิง นโยบายในการขยาย และหรือปรับปรุง โครงการ	เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดี ขึ้นในระยะยาว

* ในทางทฤษฎีทั้งสองกลุ่มควรได้รับการคัดเลือกแบบ RCT แต่เนื่องจากโครงการนี้ได้ถูกนำไปปฏิบัติแล้ว โครงการนี้สามารถ random sampling เฉพาะกลุ่ม Non-treatment

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อประเมินผลกระทบของโครงการบัตรสินเชื่อชาวนา ว่าส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในมิติของตัวชี้วัดใดบ้าง และสามารถยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มชาวนาที่ได้รับบัตรเหนือกลุ่มที่ไม่ได้รับหรือไม่

¹ เช่น สาธิต วงศ์อนันต์นันท(2555) ชิดชนก แสนป้อ (2556) และ ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้า (2555).

2. เพื่อกลั่นกรองข้อเสนอเชิงนโยบาย และปรับปรุงให้นโยบายการกระจายสินเชื่อสู่ชนบทสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุม และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ตรงยิ่งขึ้น

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

ฐานข้อมูลที่มีลักษณะเป็น Panel ที่สามารถใช้ต่อยอดในการประเมินการขยายสิทธิประโยชน์ของบัตรสินเชื่อเกษตรกร หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยอดคงค้างของสินเชื่อเกษตรกร

1.4 ทบทวนเอกสารเชิงสังเคราะห์

การทบทวนเอกสารเชิงสังเคราะห์ จะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การทบทวนเอกสารเกี่ยวกับการให้สินเชื่อกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการเงิน และการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับบัตรสินเชื่อเกษตรกรในประเทศไทยและประเทศอื่นๆ

1.4.1 การทบทวนเอกสารเกี่ยวกับการให้สินเชื่อกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการเงิน

ข้อสังเกตที่พบได้แทบทุกมุมโลกคือ กลุ่มคนจนนั้นมักเผชิญกับอุปสรรคในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการเงินนี้ต้องหันไปหาแหล่งเงินกู้นอกระบบ ซึ่งแหล่งเงินกู้นี้มักเรียกเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราที่สูงกว่าอัตราที่ธนาคารพาณิชย์คิดกับลูกค้ารายย่อยมาก นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์พัฒนาได้พยายามค้นหาคำอธิบายว่าเหตุใดกลุ่มคนจนนี้จึงไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบได้ และหาทางขจัดอุปสรรคดังกล่าว ในมุมมองเชิงทฤษฎีนั้น Banerjee and Newman (1993) ชี้ว่าความไม่สมมาตรทางด้านสารสนเทศเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ตลาดสินเชื่อประสบความล้มเหลว ไม่สามารถให้บริการสินเชื่อในระบบกับกลุ่มคนจนได้

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา นักวิชาการได้หันมาสนใจศึกษาการใช้สินเชื่อฐานรากหรือ Microfinance เป็นอีกช่องทางให้กลุ่มคนจนได้รับเงินกู้ หลังจากทีธนาคารกรามีน (Grameen Bank) ในบังคลาเทศประสบความสำเร็จในการขยายสินเชื่อฐานรากให้กับกลุ่มแม่บ้านในชนบท โดยอาศัยกลไกของการตรวจสอบภายในกลุ่มลูกหนี้และการรับผิดชอบต่อการผิดชำระหนี้ร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาข้อมูลสารสนเทศที่ไม่สมมาตร ทำให้กลุ่มแม่บ้านที่เป็นลูกหนี้มีอัตราการชำระคืนหนี้ที่สูง และสามารถพัฒนาอาชีพ ยกระดับความเป็นอยู่ได้ความสำเร็จของธนาคารกรามีน ทำให้เกิดงานวิจัยตามมาจำนวนมาก โดยวัตถุประสงค์ของการศึกษาก็เพื่อถอดบทเรียนจากกรณีศึกษาของธนาคารกรามีน และกลั่นกรองข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อ

นำไปปฏิบัติต่อ โดยงานศึกษาในเวลาต่อมาได้ขยายกรอบการศึกษาให้ครอบคลุมสินเชื่อรากหญ้าในรูปแบบต่างๆ และด้วยวิธีการวิจัยที่สามารถตรวจพบผลกระทบของการขยายสินเชื่อให้กับกลุ่มประชากรที่ประสบปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างแท้จริง

ตัวอย่างของงานศึกษาที่พยายามประเมินถึงผลสัมฤทธิ์ของการขยายสินเชื่อชนบทภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีความคล้ายคลึงกับห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ซึ่งสามารถแยกแยะกลุ่มตัวอย่างชัดเจนเพื่อวัดผลของนโยบายได้แก่ งานวิจัยของ Karlan and Zinman(2009) ซึ่งได้ศึกษาผลกระทบของการขยายสินเชื่อให้กับผู้ประกอบการรายย่อยในเมืองมะนิลา งานวิจัยนี้ได้เก็บข้อมูลโดยอาศัยวิธี Randomized Experiment กล่าวคือผู้วิจัยได้ร่วมมือกับธนาคาร First Macro Bank ซึ่งเป็นผู้ให้สินเชื่อวิสาหกิจรายย่อยทำการทดลอง สุ่มให้เงินกู้กับผู้ประกอบการที่ยื่นขอสินเชื่อ และถูกประเมินว่ามีความสามารถในการชำระคืนหนี้(Creditworthiness) อยู่ในระดับคาบเส้น วิธีการให้สินเชื่อแบบสุ่มนี้ ทำให้เกิดกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันเพียงกลุ่มหนึ่งโชคดีได้สินเชื่อในขณะที่อีกกลุ่มไม่ได้ Karlan and Zinman(2009) ได้ติดตามลูกค้าทั้งสองกลุ่มเพื่อวัดถึงผลกระทบของการได้เข้าถึงสินเชื่อ โดยประมาณค่าสมการถดถอยเพื่อหา Intention-to-treat Effect ผลการศึกษาพบว่า ลูกค้าที่ได้รับสินเชื่อจากการสุ่มนั้น มีการกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนนอกระบบเพิ่มเติม อีกทั้งยังลดขนาดของธุรกิจตัวเองลง เมื่อเทียบกับกลุ่มลูกค้าที่ถูกปฏิเสธสินเชื่อ งานวิจัยนี้ยังพบอีกว่า การขยายสินเชื่อให้กับกลุ่มลูกค้าที่เป็นชายจะให้ผลตอบแทนสูงกว่าการให้กู้กับผู้ประกอบการหญิง โดยผู้ประกอบการที่เป็นชายนั้นสามารถสร้างผลตอบแทนให้กับกิจการได้มากกว่า และเมื่อประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจ ผู้ประกอบการชายจะใช้เวลาทำไร่นั้นเพื่อส่งลูกเข้าเรียน

Karlan and Zinman(2010) ได้ทำการทดลองในลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับกลุ่มตัวอย่างในประเทศแอฟริกาใต้ โดยศึกษาผลกระทบของการขยายสินเชื่อแบบสุ่ม ให้กับผู้ที่ถูกพิจารณาว่ามีความสามารถในการชำระคืนแบบคาบเส้น โดยผู้ที่ถูกสุ่มให้ได้รับสินเชื่อนี้จะมีเงื่อนไขการชำระคืนด้วยอัตราดอกเบี้ยที่สูง (200% ต่อปี) งานวิจัยนี้ได้พบว่า ลูกค้าที่ไม่ได้รับสินเชื่อนั้น มิได้ไปขอกู้จากแหล่งอื่นภายหลังจากที่ถูกปฏิเสธคำขอสินเชื่อ นั่นแสดงว่าลูกค้าในกลุ่มนี้ล้วนเป็นกลุ่มคนที่มีปัญหาการเข้าถึงสินเชื่อหรือมีข้อจำกัดด้านสภาพคล่อง (Liquidity Constraint) สำหรับลูกค้าที่ได้รับสินเชื่อแบบสุ่มนั้น มีสวัสดิการที่ดีขึ้นภายหลังจากที่ได้รับเงินกู้(จากการติดตามเก็บข้อมูลในช่วง 6-12 เดือนให้หลัง) แม้จะพบว่าลูกค้าบางรายมีปัญหาเรื่องความเครียดมากขึ้น แต่ผลสุทธิจากการได้รับสินเชื่อนั้นเป็นบวก ลูกค้าที่ได้สินเชื่อไปสามารถชำระคืนเงินกู้ได้แม้อัตราดอกเบี้ยจะสูงมากก็ตาม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการปล่อยกู้ให้กับลูกค้าที่มีปัญหาข้อจำกัดสภาพคล่องด้วยอัตราดอกเบี้ยสูง สามารถทำกำไรให้กับสถาบันการเงินฐานรากได้

นอกจากบทบาทของสถาบันการเงินฐานรากแล้ว นักเศรษฐศาสตร์ยังพบว่า ภาครัฐสามารถมีบทบาทในการปล่อยกู้ให้กับคนจนอีกด้วย งานศึกษาที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับประเทศไทยได้แก่ งานศึกษาถึงผลกระทบของโครงการกองทุนหมู่บ้าน ของ Kaboski and Townsend (2008), Kaboski and Townsend (2012) และ Menkhoff and Rungruxsirivorn (2009) และงานศึกษาของ Huerta (2010) ที่ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้กองทุนหมู่บ้านประสบความสำเร็จ

Kaborski and Townsend (2012) ประเมินผลกระทบของนโยบายกองทุนหมู่บ้าน โดยข้อมูลสำรวจแบบ Panel ซึ่งติดตามครัวเรือนในพื้นที่ชนบทอย่างต่อเนื่องนับแต่ปี 2540 (Townsend Thai Data) โดยมีกลุ่มตัวอย่างอยู่ในพื้นที่ 4 จังหวัดคือ ลพบุรี ฉะเชิงเทรา บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ โดยอาศัยข้อมูลระหว่างปี 2545 และ 2546 ของข้อมูลสำรวจ Townsend Thai Data ที่ครอบคลุมครัวเรือนใน 64 หมู่บ้าน เพื่อประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในสมการ regression

$$y_{n,t} = \alpha VFCR_{n,t} + \sum_{i=1}^I \beta_i X_{i,n,t} + \phi_t + \phi_n + \varepsilon_{n,t}$$

ตัวแปร $y_{n,t}$ แทนตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ของโครงการกองทุนหมู่บ้านต่อครัวเรือน n ณ คาบเวลา t ซึ่งประกอบด้วย สินเชื่อโดยรวม รายจ่ายเพื่อการบริโภค การเพิ่มขึ้นของรายได้ และการขยายตัวของสินทรัพย์ในครัวเรือน $VFCR_{n,t}$ แทนจำนวนเงินกู้ระยะสั้นที่ครัวเรือน n ได้รับจากกองทุนหมู่บ้าน ณ คาบเวลา t ในขณะที่ $X_{i,n,t}$ แทนตัวแปรควบคุม (Control Variables) ซึ่งได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำแนกตามเพศ จำนวนบุตรธิดาในครัวเรือน ตัวแปรหุ่นสำหรับหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นชาย อายุของหัวหน้าครัวเรือน (แสดงในรูปค่ายกกำลังสอง) ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน (วัดจากจำนวนปีที่ศึกษา) ในสมการถดถอยสำหรับชุดข้อมูล Panel นี้ จะมีสัมประสิทธิ์ที่สะท้อนถึงผลของเวลา (ϕ_t) และสัมประสิทธิ์ที่จะสะท้อนถึงความแตกต่างของครัวเรือน (ϕ_n) รวมไว้ด้วย

Kaboski and Townsend (2012) พบว่ากองทุนหมู่บ้านมิได้ส่งผลกระทบต่อการกู้ยืมสินเชื่อจากแหล่งอื่นๆ กล่าวอีกนัยหนึ่ง กองทุนหมู่บ้านไม่ได้ถูกใช้เป็นแหล่งเงินทุนทดแทนการกู้ยืมที่ครัวเรือนเคยมีก่อนที่โครงการนี้จะเกิด นอกจากนี้ กองทุนหมู่บ้านส่งผลให้ครัวเรือนมีการบริโภค และมีรายได้ที่ขยายตัวมากขึ้นกว่าแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ได้พบว่าสินทรัพย์ของครัวเรือนนั้นขยายตัวลดต่ำลง ภายหลังจากที่ได้กู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน

Menkhoff and Rungruxsirivorn(2009) ศึกษาถึงผลของการมีกองทุนหมู่บ้านต่อครัวเรือนที่ประสบปัญหาข้อจำกัดสภาพคล่อง โดยพบว่าครัวเรือนที่ประสบปัญหาดังกล่าว ในหมู่บ้านที่มีสมาชิกจำนวนไม่มาก สามารถเข้าถึงเงินทุนได้ง่ายขึ้นภายหลังจากที่มีกองทุนหมู่บ้าน(เนื่องจากภายใต้โครงการนี้ทุกหมู่บ้านได้เงินทุนจำนวนหนึ่งล้านบาทเท่ากัน ไม่ว่าจำนวนสมาชิกในหมู่บ้านจะมีมากน้อยแค่ไหน) งานวิจัยนี้ยังศึกษาถึงกองทุนหมู่บ้านเปรียบเทียบกับสถาบันการเงินอื่นๆในชนบท โดยใช้ Multinomial Regression ศึกษาถึงพฤติกรรมครัวเรือนในการตัดสินใจเลือกใช้สถาบันการเงินต่างๆที่มี งานวิจัยนี้พบว่าครัวเรือนที่กู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้านมักเป็นกลุ่มที่พึ่งพาแหล่งเงินทุนนอกระบบมากกว่ากลุ่มที่อาศัยสถาบันการเงินในระบบ งานวิจัยนี้ทำการสำรวจครัวเรือนในสามจังหวัดภาคอีสาน ได้แก่ บุรีรัมย์ นครพนม และอุบลราชธานี ในระหว่างเดือนเมษายน ถึง มิถุนายน 2551

Huerta (2010) ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้กองทุนหมู่บ้านประสบความสำเร็จ ซึ่งการประสบความสำเร็จในที่นี้ใช้อัตราการชำระคืนหนี้เป็นตัวแทน ผู้วิจัยใช้ข้อมูล panel data รายปีจาก Townsend Thai Data เช่นกัน ซึ่งเป็นข้อมูลในภาคชนบทจำนวน 64 ชุมชนในช่วงระหว่างปี 2003 ถึงปี 2010 และข้อมูลในภาคเมืองจำนวน 64 ชุมชนในช่วงระหว่างปี 2005 ถึงปี 2009 รวมตัวอย่างทั้งหมด 1,920 ครัวเรือน การศึกษาพบว่า สายสัมพันธ์ทางสังคม และการใช้นโยบาย เช่น กำหนดให้มีการออม และให้มีการอบรมให้กับผู้กู้ยืม ควบคู่ไปกับการให้รับผิดชอบการผิดชำระหนี้ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับอัตราการชำระคืนหนี้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า สังคมที่มีสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น จะทำให้ความรับผิดชอบร่วมกันในกรณีที่เกิดชำระหนี้ปฏิบัติได้จริง เงินที่ครัวเรือนออมจะกลายเป็นหลักประกันในการกู้ยืมเงิน และการฝึกอบรมสามารถช่วยให้ครัวเรือนสามารถนำเงินไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ประกอบอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้

1.4.2 การทบทวนเอกสารเกี่ยวกับบัตรสินเชื่อเกษตรกรในประเทศไทยและประเทศอื่นๆ

กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการเงินมักเป็นกลุ่มที่ขาดคุณสมบัติตามเงื่อนไขของการสมัครบัตรสินเชื่อ เช่น ไม่มีเงินเดือนประจำ หรือมีเงินเดือนประจำไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงไม่มีโอกาสเข้าถึงสินเชื่อในรูปแบบของบัตรสินเชื่อตัวอย่างของคนในกลุ่มนี้ได้แก่ พ่อค้าแม่ค้า ผู้ขายรถแท็กซี่ ผู้ขายรถสามล้อ ผู้ขายขนมเต๋อไรซ์ดริบจัง เกษตรกร เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การไม่สามารถเข้าถึงบัตรสินเชื่ออาจถือเป็นเรื่องดีสำหรับคนกลุ่มนี้ เพราะงานวิจัยในต่างประเทศได้ชี้ให้เห็นว่า การใช้บัตรสินเชื่อเป็นตัวกลางให้การใช้จ่ายจะทำให้เกิดผลทางจิตวิทยาขึ้น 3

ประการ (Feinberg, 1986 อ้างใน Awanis and Cui, 2013) คือ 1.การยอมจ่ายเงินเพิ่มขึ้นมากกว่าการใช้เงินสดในสถานการณ์เดียวกัน (Credit card premium) 2.การจ่ายซื้อสินค้าด้วยบัตรสินเชื่อจะทำได้เร็วกว่าเงินสด และ 3. มักจะเกิดการประเมินรายได้ในอนาคตที่สูงเกินไปเมื่อทำการจ่ายเงินด้วยบัตรสินเชื่อผลทางจิตวิทยาทั้งสามประการนี้เรียกโดยรวมว่า Credit card effect

นอกจากนี้ Feinberg (1986) ยังพบว่าการปรากฏของป้ายรับชำระด้วยบัตรสินเชื่อจะทำให้เกิดโอกาสในการซื้อสูงขึ้น มีการจ่ายต่อครั้งมากขึ้น และการตัดสินใจจ่ายรวดเร็วขึ้น (Roberts and Jones, 2001) แต่หากผู้ใช้บัตรสินเชื่อไม่เคยมีประสบการณ์ในการใช้บัตรสินเชื่อมาก่อน และอยู่ในสังคมที่มีข่าวสารทางลบเกี่ยวกับบัตรสินเชื่ออยู่เสมอ การปรากฏของป้ายรับชำระด้วยบัตรสินเชื่อจะส่งผลในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ การจับจ่ายจะลดน้อยลง แต่ปรากฏการณ์นี้จะไม่ปรากฏขึ้น หากผู้ใช้มีประสบการณ์ในการใช้บัตรสินเชื่อหรือมีทัศนคติที่ดีต่อบัตรสินเชื่ออยู่แล้ว (Lie and Hunt, 2010)

Meier and Sprenger(2010) ชี้ว่าผู้ที่มีลักษณะ Present Bias หรือให้ความสำคัญกับความพึงพอใจในปัจจุบัน จะมีการกั๊ก และมีหนี้บัตรสินเชื่อสูงกว่าผู้ที่มีความคงเส้นคงวาในการเลือกบริโภคซ้ำเวลา(Dynamically consistent)

ในส่วนของวงเงินของบัตรสินเชื่อChien and Devaney (2001)พบว่าทัศนคติต่อการใช้บัตรสินเชื่อในการซื้อสินค้านั้น มีผลในการกำหนดขนาดวงเงินสินเชื่อในบัตร หากผู้บริโภคเห็นว่าตนมีความเหมาะสมที่จะใช้เครดิตในการซื้อสินค้าและบริการหลายมากประเภทขึ้น ขนาดของวงเงินบัตรสินเชื่อก็จะมีขนาดใหญ่ขึ้นตาม นอกจากนี้ขนาดของครอบครัวที่ใหญ่ขึ้น สถานะภาพแต่งงาน และ สถานะทางวิชาชีพที่สูงขึ้น จะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับหนี้บัตรสินเชื่อ ในทางกลับกัน รายได้จะมีความสัมพันธ์ที่ผกผันกับ หนี้บัตรสินเชื่อกล่าวคือ เมื่อผู้บริโภคมีรายได้ที่สูงขึ้นหนี้บัตรสินเชื่อจะลดต่ำลง

ดังนั้นปัจจัยต่างๆเหล่านี้จะต้องถูกนำมาพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในการออกบัตรสินเชื่อให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการเงินที่ปกติไม่สามารถเข้าถึงบริการบัตรสินเชื่อของสถาบันการเงินที่มีอยู่ทั่วไปในตลาดได้

ประเทศไทยก่อนจะมีโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรในปี 2555 รัฐบาลได้เปิดตัวโครงการ “บัตรสินเชื่อพลังงาน NGV” ในเดือนธันวาคม 2554 เพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ขับขีรถรับจ้างสาธารณะ ประเภทรถแท็กซี่ รถสามล้อ และรถตู้ร่วมขสมก.ที่ใช้ก๊าซ NGV เป็นเชื้อเพลิง ก่อนที่จะทยอยเพิ่มราคาขายปลีกก๊าซ

NGV โดยให้วงเงินเครดิต 3,000 บาทต่อบัตร ผู้ใช้บัตรจะได้รับเครดิตพร้อมส่วนลดราคาขายปลีกก๊าซ NGV กิโลกรัมละ 2 บาท ในรูปแบบของการใช้บัตรสินเชื่อร่วมกับบัตรส่วนลดในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล โครงการดังกล่าวเป็นโครงการร่วมกันระหว่างกระทรวงพลังงาน บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) และ ธนาคารกรุงไทย มีระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่ 1 ธันวาคม 2554 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2558 (คณะกรรมการบริหารนโยบายพลังงาน, 2554)

เริ่มต้นโครงการมีผู้รับบัตรสินเชื่อพลังงานไปทั้งสิ้น 22,800 ราย และบัตรส่วนลดอีก 85,000 ราย แต่เมื่อดำเนินโครงการผ่านไป 6-7 เดือน ก็ประสบกับปัญหาหนี้เสีย กล่าวคือ สมาชิกบัตรสินเชื่อมากกว่า 4,000 ราย นำบัตรสินเชื่อไปใช้เติมก๊าซ NGV แล้วไม่จ่ายเงินกับธนาคารกรุงไทยภายใน 60 วันจึงถูกยกเลิกการใช้บัตร ยังไม่รวมถึงจำนวนเงินที่รัฐบาลต้องอุดหนุนจากการนำบัตรส่วนลดไปใช้เติมก๊าซ NGV และได้รับส่วนลดกิโลกรัมละ 2 บาทอีกด้วย คิดเป็นหนี้เสียประมาณ 6.7 ล้านบาท หรือคิดเป็น 21% ของวงเงินบัตรสินเชื่อทั้งหมด (ไทยพับลิก้า, 2555)

เมื่อเกิดปัญหาการไม่ชำระหนี้ ก่อให้เกิดหนี้เสียสะสม จึงยกเลิกบัตรสินเชื่อพลังงานรูปแบบเดิม แล้วเปลี่ยนเป็นระบบใหม่ “บัตรสินเชื่อพลังงานยกกำลัง 2” ตั้งแต่วันที่ 15 ตุลาคม 2555 เป็นต้นไป โดยเป็นการรวมบัตรสินเชื่อพลังงานและบัตรส่วนลดไว้ในบัตรใบเดียวกัน ให้วงเงินบัตรสินเชื่อเริ่มต้นที่ 3,000 บาท เช่นเดิม แต่ขยายระยะเวลาชำระหนี้จาก 30 วัน เป็น 45 วัน และเพิ่มช่องทางชำระหนี้ผ่านร้านค้าที่มีเครื่องหมายเคาน์เตอร์เซอร์วิส และที่เคาน์เตอร์สาขาของธนาคารกรุงไทยได้ นอกเหนือจากการหักผ่านบัญชีธนาคารกรุงไทย หากผู้ถือบัตรไม่มีหนี้ค้างชำระต่อเนื่องกัน 6 เดือน ก็จะได้รับขยายวงเงินบัตรสินเชื่อเป็น 5,000 บาท แต่หากผู้ถือบัตรไม่ชำระหนี้ตามระยะเวลาที่กำหนด ก็จะไม่สามารถนำบัตรดังกล่าวไปใช้เป็นส่วนลดในการเติมก๊าซ NGV ได้อีกต่อไป นอกจากนี้ยังได้ขยายโครงการไปยังกลุ่มผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์รับจ้างสาธารณะในการได้รับบัตรสินเชื่อและได้รับส่วนลดราคาแก๊สโซฮอล์ 91 ลิตรละ 3 บาท (กระทรวงพลังงาน, 2555 และ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน), 2555)

แต่อย่างไรก็ตาม ผ่านมา 4 เดือน ในช่วงเดือนมกราคม 2556 มีผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์รับจ้างสาธารณะเข้าร่วมโครงการเพียง 4,000 คน เมื่อเทียบกับจำนวนจักรยานยนต์รับจ้างสาธารณะทั่วประเทศมากกว่า 240,000 คัน หนึ่งในสาเหตุที่ผู้ขับขี่รถจักรยานยนต์รับจ้างไม่ค่อยให้ความสนใจในโครงการบัตรสินเชื่อดังกล่าว เนื่องจากปริมาณการเติมน้ำมันของรถจักรยานยนต์นั้นไม่มากในแต่ละครั้ง ทำให้ผู้ขับขี่อาจไม่มีความต้องการสินเชื่อในรูปแบบบัตรสินเชื่อ และบัตรสินเชื่อดังกล่าวใช้ได้กับปั๊มปตท. เพียงบางแห่ง

เท่านั้น ด้วยเหตุที่จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อไม่มากตามเป้าหมาย กระทรวงพลังงานจึงล้มเลิกความคิดที่จะจัดตั้งหน่วยงานดูแลบัตรสินเชื่อพลังงาน (สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส, 2556)

จากปัญหาการค้างชำระหนี้ของบัตรสินเชื่อพลังงาน จึงเป็นบทเรียนสำคัญของรัฐบาลในการให้สินเชื่อกับผู้ที่ไม่เคยรับได้สินเชื่อในระบบมาก่อน

เกษตรกรเป็นกลุ่มอาชีพหนึ่งกลุ่มที่ด้อยโอกาสในการเข้าถึงสินเชื่อในรูปแบบของบัตรสินเชื่อ เนื่องจากไม่มีรายได้ประจำ ไม่มีหนังสือรับรองเงินเดือน ในประเทศกำลังพัฒนาที่ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร จึงไม่สามารถถือบัตรสินเชื่อได้ ที่ผ่านมามีเพียงอินเดีย และประเทศไทยที่ทำการออกบัตรสินเชื่อให้เกษตรกรใช้ ในขณะที่ตุรกีเป็นอีกหนึ่งประเทศที่มีความพยายามในการทดลองให้เกษตรกรใช้บัตรสินเชื่อเช่นกัน (YapiKredit Agricultural Banking, 2014)

นอกจากประเทศไทย ประเทศที่ออกเครดิตให้กับเกษตรกรมาก่อนหน้านี้ ได้แก่ ประเทศอินเดีย ซึ่งออกบัตรสินเชื่อให้กับเกษตรกรในชื่อ Kisan Credit Card² ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2541-2542 โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนทั้งระยะสั้น กลาง และยาว เพื่อซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร ปัจจัยการผลิต เพื่อใช้ในการลงทุนทางเกษตรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งใช้ในการบริโภคในชีวิตประจำวันที่สมเหตุสมผล บัตรสินเชื่อนี้ออกโดยธนาคารต่างๆของอินเดีย ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท และมีส่วนแบ่งการตลาดในด้านปริมาณเงินที่ใช้ผ่านบัตรสินเชื่อดังกล่าว ดังนี้ ธนาคารพาณิชย์ (Commercial Banks) มีส่วนแบ่งตลาดมากที่สุดคือร้อยละ 80 ธนาคารสหกรณ์ (Co-Operative Banks) มีส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 21 และธนาคารเพื่อพัฒนาชนบท (Regional Rural Banks) มีส่วนแบ่งตลาดร้อยละ 11 ปัจจุบัน (นับถึงปี 2556) เกษตรกรในอินเดียใช้ Kisan Credit Card มากถึง 128.55 ล้านคน (Saleem and Reddy, 2014)

สำหรับผลการดำเนินงานของโครงการบัตรสินเชื่อดังกล่าว Sharma, Choudhary, and Swarnakar(2013) ได้สุ่มตัวอย่างของเกษตรกรผู้รับบริการ 120 รายจากจำนวนทั้งสิ้น 3,750 รายในเขต Sehore ของรัฐ Madhya Pradesh พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีการจ่ายเงินกู้ มีหนี้เสียจำนวนน้อยและส่วนใหญ่มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีประสิทธิภาพในการผลิต (ผลผลิตต่อพื้นที่)(productivity)สูงขึ้น Saleem and Reddy (2014) ทำการศึกษาในระดับมหภาค พบว่าสินเชื่อที่ให้ผ่านโครงการ Kisan Credit Card มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับผลผลิตมวลรวมภาคเกษตร และผลผลิตมวลรวมในประเทศแต่อย่างไรก็ตามก็มี

² ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก ก

ผลการศึกษาโดย Kallur(2005) อ้างในสันติ วงศ์อนันต์นันท์ (2555) ที่ศึกษาการใช้บัตรสินเชื่อดังกล่าวของกลุ่มเกษตรกร 150 คน ในจำนวน 7 หมู่บ้าน ในรัฐกรณาฏกะ (Karnataka) ช่วงระหว่างปี 2547-2548 พบว่ามีปัญหาเรื่องนี้เสีย กล่าวคือ มีอัตราการชำระหนี้อยู่ที่ร้อยละ 35 เท่านั้น

สำหรับโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร (The Credit Card for Farmer Project) ของประเทศไทยเรา ได้พบว่ามีงานวิจัยที่ได้ศึกษาและปรากฏในรูปของบทความวิชาการ หรือรายงานวิจัยประกอบวิทยานิพนธ์ รายงาน ดร. สันติ วงศ์อนันต์นันท์(2555) ได้รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของการออกบัตรสินเชื่อให้กับชาวนา ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรนาร่อง อาทิ วิธีการใช้บัตร คุณสมบัติของผู้สมัคร วิธีการสมัคร สิทธิประโยชน์ที่เกษตรกรจะได้รับ และข้อมูลความก้าวหน้าของโครงการ เช่น จำนวนบัตรและวงเงินที่ได้รับอนุมัติ จำนวนบัตรและจำนวนเงินที่เกษตรกรใช้จ่ายผ่านบัตร และเนื่องจากการให้บัตรสินเชื่อกับเกษตรกรซึ่งเดิมเป็นกลุ่มที่โดยส่วนใหญ่ไม่เคยใช้บัตรสินเชื่อมาก่อน ผู้ศึกษาจึงทำการรวบรวมและประมวลความเห็นของเกษตรกร นักวิชาการและผู้ประกอบการที่ขายปัจจัยการผลิตถึงมุมมองที่มีต่อโครงการดังกล่าว รวมถึงอ้างอิงผลสำรวจของศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยที่ทำการสำรวจเกษตรกรทั่วประเทศในเดือนสิงหาคม 2555 ถึงความคิดเห็นที่มีโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรของรัฐบาล ซึ่งสรุปได้ว่ามีทั้งส่วนที่เห็นด้วย และส่วนที่ไม่เห็นด้วย

ส่วนที่เห็นด้วยนั้นมีความคิดเห็นว่าเป็นโครงการที่ดี มีประโยชน์ต่อทั้งเกษตรกรและผู้ประกอบการ เพิ่มความสะดวกให้กับเกษตรกร กล่าวคือสามารถซื้อปัจจัยการผลิตไปก่อนโดยชำระเงินในภายหลัง ซึ่งอาจช่วยให้การกู้เงินนอกระบบของเกษตรกรลดลง สำหรับผู้ประกอบการนั้น ก็เห็นด้วยว่าเป็นโครงการที่ดีเนื่องจากจะช่วยเพิ่มยอดขายของสินค้าของตน

ส่วนที่ไม่เห็นด้วยนั้นมีความกังวลเรื่องการใช้บัตรซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้บัตรสินเชื่อ และคิดว่ามีประโยชน์น้อยเนื่องจากการเข้าถึงแหล่งทุนไม่ใช่ปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกร บางส่วนกังวลเรื่องการใช้บัตรผิดวัตถุประสงค์และอาจทำให้เกิดปัญหาภาระหนี้สินตามมาในภายหลังซึ่งงานศึกษาของ Kallur(2005) ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นบทเรียนที่ผู้ศึกษาแนะนำว่ารัฐบาลควรคำนึงถึงความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรไทยด้วย และจะต้องให้ความรู้ความเข้าใจกับเกษตรกรเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหนี้เสียในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรไทยมีภาระหนี้สินเดิมอยู่แล้ว ซึ่ง ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ได้ทำการสำรวจภาวะหนี้ของเกษตรกรทั่วประเทศ จำนวน 1,211 ราย ระหว่างวันที่ 8-12 สิงหาคม 2555 และพบว่าเกษตรกรไทยมีหนี้สินโดยรวมที่

103,047.06 บาทโดยเฉลี่ย โดยที่มีเกษตรกรจำนวนหนึ่งไม่สามารถชำระหนี้ได้ ทั้งนี้ในระบบ และหนี้ในระบบ (อ้างใน สันติ วงศ์อนันต์นนท์ (2555))

ในช่วงการดำเนินงานระยะแรกของโครงการ ธ.ก.ส.เองก็มีการประเมินผลการดำเนินงานของโครงการในเดือนตุลาคม 2555 โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ใช้บัตร 32 คน ผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต 13 คน และพนักงาน ธ.ก.ส. 16 คน ซึ่งผลการประเมินมีดังนี้ ด้านการให้บริการพบว่าเกษตรกรและผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตมีความพึงพอใจในการดำเนินงานของโครงการโดยรวม แต่พบปัญหาบ้าง เช่น เกษตรกรเห็นว่าราคาของสินค้าที่จำหน่ายในร้านที่เข้าร่วมโครงการนั้นมีราคาสูงกว่าร้านค้าข้างนอก ผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตเห็นว่าการปรับราคาสินค้าใช้เวลานาน ส่วนพนักงานผู้ปฏิบัติงานของ ธ.ก.ส.เห็นว่าฐานข้อมูลของเกษตรกรที่สมัครใช้บัตรไม่เป็นข้อมูลปัจจุบัน อาจส่งผลกระทบต่อชำระหนี้ของเกษตรกรได้

ในรายงานดังกล่าวจึงให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำราคากลางของสินค้าที่ซื้อด้วยบัตรสินค้าเพื่อให้เป็นราคาเดียวทั้งจังหวัดเพื่อความเป็นธรรมต่อเกษตรกร และเสนอให้ผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตสามารถปรับราคาสินค้าได้เองโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อให้สามารถปรับราคาได้ทันกับการแข่งขันกับผู้ประกอบการอื่นๆ ส่วนในด้านการออกบัตร ควรใช้ฐานข้อมูลของเกษตรกรที่เป็นจริงเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการชำระหนี้ในอนาคต และควรหามาตรการป้องกันการสมยอมระหว่างเกษตรกรกับผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิต ในการใช้บัตรอุดหนุนเงินทดแทนการรับเป็นสินค้า

รายงานวิจัยประกอบวิชาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาทิ งานของ ชิดชนก แสนป้อ (2555) นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ ได้สำรวจระดับความพึงพอใจของเกษตรกรจำนวน 100 ราย ที่เข้าร่วมโครงการนำร่องของบัตรสินค้าเกษตรกรรมในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ งานศึกษานี้พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิประโยชน์ที่ได้รับจากบัตรสินค้า อีกทั้งยังพบข้อจำกัดในเรื่องจำนวนร้านค้าในโครงการที่ยินดีรับบัตรสินค้าชำระค่าสินค้า โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการให้โครงการนี้ดำเนินต่อไป พร้อมกับปรับปรุงให้มีสิทธิประโยชน์ ความสะดวกในการใช้บัตร และมีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยให้สามารถใช้ได้กับสินค้าอุปโภคบริโภคด้วย และกระจายร้านค้าที่ร่วมโครงการไปยังพื้นที่ต่างๆให้ทั่วถึง

ณัฐนารี ทาจวง (2555) ศึกษาผลการดำเนินงานโครงการบัตรสินค้าเกษตรกรรมในพื้นที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นรายงานวิจัยประกอบวิชาของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เช่นกัน โดยสำรวจกลุ่มเกษตรกรจำนวน 100 คนในพื้นที่ดังกล่าวด้วยแบบสอบถาม พบว่า เกษตรกรไม่

สามารถซื้อปัจจัยการผลิตที่ตรงกับความต้องการได้ เนื่องจากสินค้าที่นำมาจำหน่ายในโครงการ เป็นสินค้าที่ไม่มีคุณภาพ โดยเฉพาะเมล็ดพันธุ์และปุ๋ย ทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตลดลง ส่งผลกระทบต่อรายได้ และทำให้เป็นหนี้สินเพิ่มเติมโดยไม่ก่อให้เกิดรายได้ และเกษตรกรบางรายต้องกู้เงินนอกระบบ เพื่อซื้อปัจจัยการผลิตที่ตนต้องการที่มีคุณภาพดีกว่า

จากการศึกษา ยังพบว่า อาจเกิดผลกระทบในแง่ลบหลายอย่างตามมา เช่น เกษตรกรบางส่วน อาจใช้ช่องทางนี้ทำการตกลงกับร้านค้าที่ร่วมโครงการในการซื้อสินค้าผ่านบัตร แต่ขอรับเป็นเงินสดเพื่อนำไปใช้จ่ายอย่างอื่น และมีเกษตรกรบางส่วนที่ซื้อปัจจัยการผลิตแล้วไม่ได้นำมาใช้ในการผลิต และกลับไปขายต่อให้กับเกษตรกรที่ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้ ซึ่งผิดวัตถุประสงค์ของโครงการ นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้บัตรสินเชื่อ (กำหนดเวลาที่ต้องชำระคืน เงื่อนไขของอัตราดอกเบี้ย เป็นต้น) ขาดความรู้เรื่องการบริหารเงิน และไม่มีวินัยทางการเงินที่มากพอ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรขาดความระมัดระวังในการใช้จ่ายผ่านบัตร ซึ่งมีความสะดวกกว่าการกู้ยืมเงิน เนื่องจากไม่ต้องมีการเซ็นสัญญาและไม่ต้องมีคนค้ำประกัน สุดท้ายแล้วอาจจะทำให้เกษตรกรต้องประสบกับภาวะหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

ณัฐนารี(2555) จึงเสนอนโยบายที่สนับสนุนให้เกษตรกรพึ่งตนเองในเรื่องของปัจจัยการผลิต เนื่องจากการจัดหาปัจจัยการผลิตของเกษตรกรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการก่อหนี้ของเกษตรกร แต่การอำนวยความสะดวกให้เกษตรกรจัดหาปัจจัยการผลิตจากแหล่งภายนอก ไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ถูกต้อง แต่ควรหาแนวทางให้เกษตรกรสามารถผลิตปัจจัยการผลิตต่างๆด้วยตัวเองให้ได้มากที่สุดต่างหาก จึงจะเป็นการแก้ปัญหาหนี้สินเกษตรกรที่ถูกต้อง

หลังจากที่ โครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรได้ดำเนินการมาพักหนึ่ง ได้เกิดปัญหาว่าเกษตรกรใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรในการซื้อสินค้าในร้านค้าที่ร่วมโครงการลดลง ธ.ก.ส.จึงได้ทำการวิจัยเพื่อค้นหาสาเหตุของปัญหาดังกล่าวโดยรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรจำนวน 416 ราย การศึกษาพบว่าร้อยละ 41 ของกลุ่มตัวอย่างใช้บัตรสินเชื่อซื้อสินค้าเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี และอีกร้อยละ 24 ของกลุ่มตัวอย่างซื้อสินค้าด้วยบัตรสินเชื่อ 4 ครั้งต่อปี โดยซื้อสินค้าที่ร้านค้าเอกชนที่เข้าร่วมโครงการเป็นหลัก รองลงมาคือ สกต. สินค้าที่เกษตรกรนิยมซื้อผ่านบัตรสินเชื่อ คือ ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง

เมื่อทำการสำรวจถึงเหตุผลที่เกษตรกรใช้ หรือไม่ใช้บัตรสินเชื่อซื้อสินค้าที่ สกต. พบว่าเหตุผลที่เกษตรกรเลือกใช้บัตรสินเชื่อซื้อสินค้าที่ สกต. คือ สินค้าดีมีคุณภาพ เงื่อนไขการใช้บัตรไม่ยุ่งยาก และมี

ระยะเวลาปลอดดอกเบี้ยจำนวน 30 วัน ตามลำดับ ส่วนเหตุผลที่เกษตรกรไม่ไปใช้บริการที่ สกต. คือ ไกลบ้าน/ไม่สะดวก สินค้าไม่หลากหลาย และไม่มีรถบริการส่งสินค้า ตามลำดับ

ในรายงานดังกล่าว ได้แนะนำให้ สกต. สอบถามความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรล่วงหน้า เพื่อรวบรวมปริมาณ ยี่ห้อสินค้า และเวลาส่งสินค้าที่ต้องการ โดยอาจจะรวบรวมผ่านเครือข่ายที่มีอยู่ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน เป็นต้น แล้วทำการกำหนดจุดส่งสินค้าที่สะดวกกับเกษตรกรของชุมชนนั้นๆ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางของเกษตรกร และเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาและขนส่งสินค้าของ สกต. ด้วย หากต้องการส่งสินค้าเป็นจำนวนมาก ก็ควรนำเทคโนโลยีมาช่วยรับคำสั่งซื้อ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกร

สถาบันที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในราชการ (สปร.) ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่เข้ามาประเมินโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร โดยทำการประเมินผลการรับรู้ในการใช้บัตรสินเชื่อของเกษตรกร ความพึงพอใจและความไม่พึงพอใจในการให้บริการบัตรสินเชื่อ และความคาดหวังของเกษตรกรที่มีต่อบัตรสินเชื่อ โดยการสำรวจกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกร ร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการ และพนักงานของ ธ.ก.ส. ที่ให้บริการในโครงการดังกล่าว พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่รับรู้หลักเกณฑ์การสมัคร เงื่อนไขในการใช้บัตร และสิทธิประโยชน์ในระดับมากที่สุด โดยการรับรู้ข้อมูลดังกล่าวด้วยการบอกกล่าว ส่วนใหญ่เป็นการได้รับข้อมูลจากพนักงาน ธ.ก.ส. และการรับรู้ข้อมูลจากสื่ออื่นนั้น เป็นการรับรู้ข้อมูลจากโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์มากที่สุด ส่วนร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการ ก็มีการรับรู้หลักเกณฑ์ เงื่อนไขและสิทธิประโยชน์ของบัตรสินเชื่อเกษตรกรครบถ้วนทุกด้าน สำหรับพนักงาน ธ.ก.ส. ก็มีการรับรู้หลักเกณฑ์ เงื่อนไขและสิทธิประโยชน์ของบัตรสินเชื่อเกษตรกรครบถ้วนทุกด้านเช่นกัน จนสามารถให้คำแนะนำกับเกษตรกรในพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง

ในการสำรวจความพึงพอใจของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรในระดับมากในด้านต่างๆ ได้แก่ การสมัครจัดทำบัตรจนถึงการส่งมอบบัตร การให้บริการของร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการ คุณภาพและราคาของสินค้าที่ขายผ่านบัตร คุณภาพของบริการหลังการขายของร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการ และคุณภาพบริการหลังการขายของ ธ.ก.ส. ร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการก็มีความพึงพอใจต่อโครงการในระดับมากเช่นกัน โดยมีความพึงพอใจต่อยอดจำหน่าย ส่วนแบ่งการตลาด และผลกำไร ส่วนพนักงาน ธ.ก.ส. ก็มีความพึงพอใจในระบบป้องกันการทุจริต การเพิ่มจำนวนร้านค้าตามปริมาณบัตรที่เพิ่มขึ้น และการจัดการระบบการขายหน้าร้านที่ปรับปรุงให้ทันสมัย สะดวกยิ่งขึ้น

สำหรับการสำรวจความไม่พึงพอใจของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรส่วนน้อยประมาณร้อยละ 20-30ของผู้สอบถามแบบสอบถาม มีความไม่พึงพอใจในขั้นตอนการจัดทำบัตรและส่งมอบบัตรที่อาจจะล่าช้า ไม่พึงพอใจการให้บริการของร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการในเรื่องการต้อนรับ การเอาใจใส่ลูกค้า รูปแบบหน้าร้าน ความไม่สะดวกในการเดินทาง ไม่พึงพอใจคุณภาพและราคาของสินค้าที่ขายผ่านบัตร ไม่พึงพอใจในคุณภาพของบริการหลังการขายของร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการ เช่น การให้คำแนะนำในการใช้สารเคมีให้ถูกวิธี และไม่พึงพอใจบริการหลังการขายของ ธ.ก.ส. ในการให้ความรู้ในการใช้จ่ายผ่านบัตรและการชำระหนี้

ร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการมีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 22) ที่ไม่พึงพอใจในยอดขาย ส่วนแบ่งการตลาด และผลกำไร หลังจากเข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร ส่วนพนักงาน ธ.ก.ส. เพียงร้อยละ 18ที่ไม่พึงพอใจในโครงการดังกล่าวในประเด็นต่างๆดังนี้ การพัฒนาความรู้ความสามารถของพนักงานให้รับรู้ข้อมูลข่าวสารทันต่อเหตุการณ์ไม่เพียงพอ สินค้าที่จำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคมีจำหน่ายเพียงไม่กี่ชนิด และระบบการแจ้งเตือนการชำระหนี้ที่ต้องทำเป็นเอกสารมีความล่าช้า และอาจจะไม่ถึงผู้รับ น่าจะมีประสิทธิภาพน้อยกว่าการแจ้งเตือนผ่านโทรศัพท์มือถือ

เกษตรกรมีความคาดหวังในโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรในด้านต่างๆ ดังนี้ ความคาดหวังต่อสินค้าในโครงการ เกษตรกรคาดหวังมากในความหลากหลายของรูปแบบสินค้า ราคาและคุณภาพของสินค้า การให้บริการที่สะดวกรวดเร็ว การต้อนรับและดูแลเอาใจใส่ลูกค้า ได้รับข้อมูลข่าวสารที่ทันทั่วทั้งรวมทั้งคาดหวังในการส่งเสริมการขายของโครงการ เช่น การแลกแต้มและของรางวัลเมื่อใช้จ่ายบัตร เป็นต้น ส่วนร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการก็คาดหวังในการได้รับเครื่องรูดบัตร หรือEDC (Electric Data Capture) ที่สัญญาณมีคุณภาพดี การจัดหาอุปกรณ์ตกแต่งร้านให้ดูดี และวัสดุอุปกรณ์ในการสื่อสารให้ข้อมูลกับเกษตรกร เช่น แผ่นพับ เป็นต้น

พนักงาน ธ.ก.ส.ก็คาดหวังที่จะให้มีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการปฏิบัติงานของโครงการ ได้แก่ ระบบการตรวจสอบหนี้สิน และแจ้งยอดหนี้สินผ่านระบบโทรศัพท์มือถือ การพัฒนาความรู้ความสามารถของพนักงานเพื่อให้ปฏิบัติงานในโครงการได้อย่างถูกต้อง ให้มีการเพิ่มชนิดของสินค้าให้ครอบคลุมถึงเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่างๆ ให้มีการควบคุมการส่งเอกสาร เช่น ใบแจ้งหนี้ และควบคุมระบบการจัดการเกี่ยวกับตัวบัตร เช่น การอายัดบัตรกรณีบัตรหาย ให้มีศูนย์ควบคุมอยู่ที่ส่วนกลางเพียงแห่งเดียว รวมทั้งให้มีการอำนวยความสะดวกให้กับลูกค้า เช่น การส่งมอบบัตรที่สมัครใหม่ได้อย่างรวดเร็ว และสามารถใช้บริการสินเชื่อเป็นบัตร ATM ได้ด้วย

รายงานฉบับนี้ มุ่งเน้นที่จะประเมินผลกระทบของโครงการบัตรสินเชื่อชาวนา จากผลการรวบรวมเอกสารและข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิเบื้องต้นที่ได้จากธนาคารการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การสร้างแบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบและผลการวิเคราะห์ ตลอดจนสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเชิงนโยบาย

ลำดับของเนื้อหาในรายงานฉบับสมบูรณ์นี้ มีดังนี้

- บทที่ 1 บทนำ:** ประกอบด้วย ที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษา ประโยชน์ที่ได้รับการศึกษา ทบทวนเอกสารเชิงสังเคราะห์
- บทที่ 2 วิธีการศึกษา:** ประกอบด้วย รายละเอียดวิธีการศึกษาทั้งในส่วนการเก็บข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิขั้นตอนการศึกษาเพื่อการประเมินผลกระทบโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร
- บทที่ 3 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร:** ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถิติเบื้องต้นของข้อมูล (descriptive statistics) เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะของฐานข้อมูลในแง่มุมต่างๆ โดยเฉพาะการกระจายตัวของสินเชื่อ
- บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธี Difference-in-Differences :** นำเสนอผลการศึกษาเชิงประจักษ์ซึ่งอาศัยข้อมูลลูกค้า ธ.ก.ส. ที่ได้รับบัตรสินเชื่อในโครงการนำร่อง และกลุ่มที่ได้รับบัตรในช่วงเวลาต่อมา เพื่อวิเคราะห์ถึงผลของการมีบัตรสินเชื่อฯ โดยใช้วิธี Difference-in-Differences
- บทที่ 5 รายงานผลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม:** ประกอบด้วย ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการจัดทำ Focus การสัมภาษณ์เชิงลึกจากเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้อง อาทิ เช่น เจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. และร้านค้า เป็นต้น
- บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ:** ประกอบด้วย สรุปผลการศึกษา ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงนโยบาย และแนวทางการวิจัยขั้นต่อไป

ในส่วนของภาคผนวกนั้น จะแสดงข้อมูลการเดินทางเก็บข้อมูล บุคคลที่ได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบสอบถามที่ใช้ และภาพถ่ายจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลดิบที่ใช้ในการทำแบบจำลอง และการนำงานวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์

บทที่ 2

วิธีการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้แบ่งวิธีการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) การเก็บข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ และ 2) การสร้างตัวชี้วัดและสร้างแบบจำลองเพื่อประเมินผลกระทบของโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรในเบื้องต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1.1 การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ การศึกษารวบรวมข้อมูล งานวิจัยจากต่างประเทศและในประเทศ เพื่อศึกษาผลดีและผลเสียจากการให้บริการสินเชื่อบัตรสินเชื่อที่ผ่านมา และการใช้ฐานข้อมูลลูกค้าบัตรสินเชื่อเกษตรกรของธ.ก.ส.

2.1.2 การจัดทำ Focus Group

ผู้วิจัยจะทำ Focus Group เพื่อรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ จากผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร ร้านค้า และเจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและรอบด้าน โดยประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึกได้แสดงไว้ในภาคผนวก ก

2.2 ขั้นตอนการศึกษา

งานวิจัยนี้มีขั้นตอนการศึกษาเพื่อจะสร้างตัวชี้วัดและแบบจำลองประเมินผลกระทบของโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรเบื้องต้น 3 ขั้นตอนหลัก คือ

ขั้นตอนที่ 1 การนำข้อมูลจากฐานข้อมูลลูกค้า ธ.ก.ส. มาศึกษาเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางสถิติของฐานข้อมูลในแง่มุมต่างๆ งานส่วนนี้จะเป็น สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) รวมถึงการสร้างตัวชี้วัดผลสำเร็จของโครงการนำร่องนี้ด้วย อาทิเช่น พิจารณาถึงอัตราการผิดนัดชำระหนี้ อัตราการใช้สินเชื่อผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกร วงเงินคงเหลือในบัตรสินเชื่อเกษตรกร สิ่งที่เราเรียนรู้จากขั้นตอนนี้สามารถให้

ภาพรวมของโครงการบัตรสินเชื่อกับทั้งคณะผู้วิจัยและธ.ก.ส.ได้ และยังเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยเชิงประจักษ์ (ในขั้นตอนถัดไป) และต่อการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกต่อไปด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินผลกระทบของบัตรสินเชื่อเกษตรกรในเชิงปริมาณ กล่าวคือผู้วิจัยจะใช้ฐานข้อมูลลูกค้าของ ธ.ก.ส. มาทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีเศรษฐมิติฐานข้อมูลลูกค้าของ ธ.ก.ส. นั้นได้มีการจัดเก็บอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนการเกิดโครงการนี้ และยังดำเนินการจัดเก็บต่อภายหลังจากที่โครงการนี้ได้ดำเนินการไปแล้ว ชุดข้อมูลนี้จึงเป็นข้อมูลลักษณะ Panel ที่ติดตามลูกค้าของธ.ก.ส.อย่างต่อเนื่องทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของลูกค้ากลุ่มต่างๆที่เป็นผลสืบเนื่องจากโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร ดังนั้นแม้นักวิจัยจะไม่สามารถทำการทดลองแบบ Randomized เพื่อประเมินผลของนโยบายได้ดังงานวิจัยของ Karlan and Zinman(2009) ก็ตาม แต่ข้อมูลในลักษณะ Panel ของ ธ.ก.ส. ก็ถือเป็นข้อมูลกึ่งการทดลอง(Quasi-experiment)ที่มีประโยชน์สำหรับการวิจัยมากเช่นกัน

ชุดข้อมูลเชิงPanel ที่ได้จาก ธ.ก.ส.จะสามารถนำมาวิเคราะห์ผลของการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรในลักษณะของแบบจำลอง Effects of Treatment on the Treated ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้กันแพร่หลายในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ (Program Evaluation) กล่าวคือ กำหนดให้นโยบายที่ถูกประเมินเป็นดังการให้การ “รักษา” หรือเป็น Treatment กับกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นในการศึกษาผลของนโยบาย จะครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างสองประเภทคือ ประเภทแรกเป็นกลุ่มที่ได้รับผลของนโยบายนี้จะเรียกว่าผู้ได้รับการปฏิบัติ หรือได้รับ Treatment และประเภทที่สองเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับผลของนโยบายนั้นเรียกว่าเป็นกลุ่มควบคุมหรือ Control Group ในการประเมินผลของนโยบายหนึ่งๆนั้นจำเป็นต้องมีข้อมูลในช่วงก่อนและหลังการใช้นโยบายนี้ และต้องการกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วยกลุ่ม Treatment และกลุ่ม Control

ข้อมูลของผลลัพธ์ (Outcome) ภายหลังจากที่นโยบายนั้นๆได้มีการปฏิบัติ สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่ามีความแตกต่างจากช่วงก่อนการใช้นโยบายอย่างไร ความแตกต่างนั้นจะจำแนกได้ว่าเป็นผลมาจาก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการได้รับการปฏิบัติจากนโยบาย และอีกส่วนหนึ่งอาจมาจากความแตกต่างที่เป็นอยู่แล้วถึงแม้จะไม่มีนโยบายนั้นก็ตามหากกำหนดให้ w เป็นตัวแปรหุ่น(Dummy variable) ที่บ่งชี้บุคคลที่ได้รับการปฏิบัติ (Binary Treatment Indicator) โดยที่ $w=1$ หากบุคคลนั้นได้รับ treatment และจะมีค่าเป็นศูนย์ ถ้าไม่ได้รับการ treatment ในบริบทของงานวิจัยนี้Treatment นั้นจะแสดงถึงสถานะบุคคลที่ได้รับบัตรสินเชื่อเกษตรกร (หากบุคคลใดได้รับบัตรสินเชื่อ ค่าของ w จะเท่ากับ 1 และผู้ที่ไม่ได้รับบัตร ก็จะมีค่าของ w จะเท่ากับ 0

ฐานข้อมูลจาก ธ.ก.ส. ที่ติดตามเก็บข้อมูลต่อเนื่อง ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังจากการกระจายบัตรสินเชื่อเกษตรกร ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบสองกลุ่มตัวอย่าง จะพบว่า ในกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับ Treatment แล้ว ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมีค่าที่เป็นไปได้สองค่าด้วยกัน คือ y_0 หรือ y_1 โดยค่าทั้งสองนี้เป็นตัวแปรสุ่มหรือ Random Variable หากเรานำผลที่เกิดขึ้นกับแต่ละกลุ่มบุคคลภายหลังจากการปฏิบัติ มาเปรียบเทียบกัน ค่าคาดคะเนของผลที่เกิดขึ้นจะแสดงในรูปสมการคณิตศาสตร์ได้ดังนี้

$$E[y^i | w^i = 1] - E[y^i | w^i = 0]$$

กล่าวคือ ค่าคาดคะเนของผลลัพธ์สำหรับกลุ่มบุคคลที่ได้รับ treatment ($w^i = 1$) จะมีความแตกต่างจากค่าคาดคะเนของบุคคลที่ไม่ได้รับ treatment ($w^i = 0$) อย่างไรก็ตามความแตกต่างนี้จะแจ่มแจ้งได้ว่าเกิดขึ้นจากสองส่วนด้วยกันคือ ส่วนแรก $E[y_1^i | w^i = 1] - E[y_0^i | w^i = 1]$ ซึ่งแสดงถึงความแตกต่างที่เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลที่ได้รับ treatment ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจริงกับกลุ่มที่ได้รับการปฏิบัติกับผลที่จะเกิดในเหตุการณ์สมมุติหากคนกลุ่มนั้นไม่ได้รับการปฏิบัติ $E[y_0^i | w^i = 1]$ และส่วนที่สองคือ $E[y_0^i | w^i = 1] - E[y_0^i | w^i = 0]$ ซึ่งแสดงถึงความแตกต่างระหว่างคนสองกลุ่มหากทั้งคู่ไม่ได้รับการปฏิบัติ ความแตกต่างนี้อาจเกิดจากหลายสาเหตุที่เราไม่สามารถรับรู้ได้ ดังนั้นส่วนนี้จึงสะท้อนถึง Selection Bias ที่แฝงอยู่ในตัวข้อมูล

ในบริบทของงานศึกษานี้ ต้องการวัดถึงผลของบัตรสินเชื่อเกษตรกร ต่อตัวชี้วัดอย่างการบริโภค รายได้และระดับหนี้สิน กำหนดให้ตัวชี้วัดต่างๆ แทนด้วยตัวแปร y และกำหนดให้เกษตรกรที่มีบัตรสินเชื่อ มีค่าของตัวแปรหุ่น w เท่ากับ 1 (เกษตรกรที่ไม่มีบัตร จะมามีค่าของตัวแปรหุ่น w เท่ากับ 0) โดยการเปรียบเทียบสถานการณ์ก่อน/หลัง การกระจายบัตรสินเชื่อ จะแสดงด้วยตัวแปรหุ่น T ซึ่ง T จะเท่ากับ 0 หากข้อมูลนั้นถูกเก็บก่อนการกระจายบัตรสินเชื่อ และเท่ากับ 1 หากข้อมูลนั้นอยู่ในช่วงที่ได้เริ่มโครงการบัตรสินเชื่อแล้ว วิธีการศึกษาทางเศรษฐมิติสำหรับการวิเคราะห์ผลของนโยบายที่สร้างความแตกต่างกับกลุ่ม Treatment/Control เรียกว่าวิธี Difference-in-Difference โดยสมการถดถอยที่จะใช้ประมาณค่าสัมประสิทธิ์จะเป็น

$$y_i = \mu + \alpha \cdot w_i + \beta T_i + \delta(w_i \cdot T_i) + \varepsilon_i$$

โดย ค่าสัมประสิทธิ์ μ เป็นค่าคงที่ในสมการถดถอย

α แสดงถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่ม

β แสดงถึงผลของเวลาที่กระทบต่อทั้งสองกลุ่มเท่าๆกัน

δ แสดงผลที่แท้จริงของการมีบัตรสินเชื่อชาวนา

ในงานวิจัยนี้ ต้องการประเมินผลของนโยบายผ่านค่าสัมประสิทธิ์ δ โดยค่าของ δ ที่เป็นบวก (ลบ) สะท้อนถึงผลในเชิงบวก(ลบ)ต่อตัวชี้วัด ในสมการถดถอยนี้ นัยสำคัญทางสถิติของสัมประสิทธิ์นี้จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงผลสัมฤทธิ์ของโครงการบัตรสินเชื่อชาวนา

ในแบบจำลองนี้จะมีข้อสมมุติสำคัญคือ ความคลาดเคลื่อน ε_i จะมีค่าคาดคะเนเท่ากับศูนย์ ($E[\varepsilon_i] = 0$) และค่าความคลาดเคลื่อนนี้จะไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่นๆ ดังนั้น

$$\text{cov}(\varepsilon_i, w_i) = 0,$$

$$\text{cov}(\varepsilon_i, T_i) = 0,$$

$$\text{cov}(\varepsilon_i, w_i \cdot T_i) = 0,$$

ภายใต้ข้อสมมุติข้างต้นนี้ ค่าคาดคะเนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับแต่ละกลุ่มตัวอย่างจะเป็นดังนี้

$$E[y_{T=0}^{w=1}] = \alpha + \beta,$$

$$E[y_{T=1}^{w=1}] = \alpha + \beta + \gamma + \delta,$$

$$E[y_{T=0}^{w=0}] = \alpha,$$

$$E[y_{T=1}^{w=0}] = \alpha + \gamma,$$

ดังนั้นเมื่อทำการประมาณค่าสัมประสิทธิ์จากสมการถดถอยข้างต้นได้แล้ว นักวิจัยสามารถนำสัมประสิทธิ์เหล่านั้นมาสร้างตารางแสดงผลเปรียบเทียบ ก่อน-หลัง การใช้นโยบาย ระหว่างสองกลุ่มที่แตกต่างกัน ดังนี้คือ

	ก่อน	หลัง	ส่วนต่าง
เข้าโครงการนำร่อง	$\bar{y}_{T=0}^{w=1}$	$\bar{y}_{T=1}^{w=1}$	$\bar{y}_{T=1}^{w=1} - \bar{y}_{T=0}^{w=1}$
นอกโครงการนำร่อง	$\bar{y}_{T=0}^{w=0}$	$\bar{y}_{T=1}^{w=0}$	$\bar{y}_{T=1}^{w=0} - \bar{y}_{T=0}^{w=0}$
ส่วนต่าง	$\bar{y}_{T=0}^{w=1} - \bar{y}_{T=0}^{w=0}$	$\bar{y}_{T=1}^{w=1} - \bar{y}_{T=1}^{w=0}$	$(\bar{y}_{T=1}^{w=1} - \bar{y}_{T=1}^{w=0}) - (\bar{y}_{T=0}^{w=1} - \bar{y}_{T=0}^{w=0})$

ค่าในตาราง ณ ตำแหน่งสดมภ์ขวาล่างสุดนั้น แสดงถึง Difference-in-Difference estimate ซึ่งนักวิจัยสามารถนำค่านี้ไปทดสอบนัยสำคัญทางสถิติเพื่อเป็นหลักฐานบ่งชี้ถึงผลกระทบของนโยบายบัตรสินเชื่อชาวนา ว่าให้ผลบวกหรือผลลบต่อตัวชี้วัดต่างๆอย่างมีนัยสำคัญหรือไม่

ขั้นตอนที่ 3 คณะผู้วิจัยวางแผนที่จะลงพื้นที่สำรวจผลของการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรด้วยตนเอง โดยจะประสานกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ในพื้นที่นำร่อง 5 จังหวัด จัดทำ Focus Group เพื่อรับฟังปัญหาของการใช้บัตรสินเชื่อ อุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้น ประโยชน์ที่ได้รับและ ความคาดหวัง โดย

กลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่ที่จะประกอบด้วย ชาวนาที่เป็นลูกค้า ธ.ก.ส. ร้านค้าในพื้นที่ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของธ.ก.ส. และเพื่อให้ข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายเป็นไปโดยปราศจากความระแวงและความขัดแย้ง คณะผู้วิจัยจะแยกกลุ่มเป้าหมายออกจากกันในการทำ Focus Group โดยมุ่งหวังว่า การค้นหาข้อเท็จจริงนี้ จะสามารถเป็นแนวทางสำหรับการกลั่นกรองข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อปรับปรุงให้นโยบายการกระจายสินเชื่อสู่ชนบท ให้สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุม และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ตรงยิ่งขึ้นในที่สุด โดยจะจัดทำ Focus Group จำนวน 3 ครั้ง ดังนี้ คือ

ครั้งที่ 1 จังหวัดอุดรธานีในเดือน พฤศจิกายน 2557

ครั้งที่ 2 จังหวัดเชียงใหม่ในเดือน ธันวาคม 2557

ครั้งที่ 3 พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี และสระบุรี ในเดือน มกราคม 2558

2.3 ขอบเขตในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในงานศึกษานี้จะเป็นกลุ่มลูกค้าในพื้นที่นาร่อง 5 จังหวัด อันได้แก่ เชียงใหม่ อุดรธานี พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี และสระบุรี โดยในกลุ่มตัวอย่างนี้จะประกอบด้วย 1) กลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. ที่ได้รับบัตรสินเชื่อในเดือนกุมภาพันธ์ 2555 ประมาณ 3,003 ราย (Treatment Group) ลูกค้ายกเว้นทุกราย จะมีอาชีพเป็นชาวนา และ 2) กลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. ที่ไม่ได้รับบัตรสินเชื่อในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2555 แต่จะมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรในครอบครองแล้ว ณ สิ้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2557 จำนวนตัวอย่างของลูกค้า ธ.ก.ส.ในกลุ่มนี้ มีจำนวน 2,196 ราย ซึ่งทางธ.ก.ส.ได้สุ่มตัวอย่างมาจากลูกค้าที่อยู่ในพื้นที่นาร่อง 5 จังหวัด ซึ่งจะประกอบด้วยเกษตรกรที่เป็นชาวนาและไม่ใชชาวนา

บทที่ 3

ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่เข้าร่วม โครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร

โครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร เป็นหนึ่งในนโยบายหาเสียงระหว่างการเลือกตั้งของพรรคเพื่อไทย ซึ่งเมื่อพรรคได้ชนะการเลือกตั้ง และได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลแล้ว ก็ได้นำโครงการนี้มาดำเนินการในทันที โดยเริ่มทดสอบระบบบัตรสินเชื่อเกษตรกร ที่อำเภออุทัย และอำเภอกาชี ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2555 โดยโครงการนี้มีเป้าหมายให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่าย ไม่ต้องไปกู้เงินจากนอกระบบมาลงทุน

โครงการนี้แบ่งระยะเวลาการกระจายบัตรสินเชื่อออกเป็นสองช่วงเวลาด้วยกัน คือ ระยะแรก (15 กุมภาพันธ์ – 31 มีนาคม 2555) รัฐบาลได้ทดลองมอบบัตรสินเชื่อเกษตรกรในพื้นที่นำร่อง 5 จังหวัดแรก ได้แก่ พระนครศรีอยุธยา สระบุรีลพบุรีเชียงใหม่และอุดรธานีเพื่อใช้ซื้อสินค้าปัจจัยการผลิต 4 รายการ คือ ปุ๋ย เคมีภัณฑ์หรือยาฆ่าแมลง เมล็ดพันธุ์ข้าว และน้ำมันเชื้อเพลิงจากสถานีบริการน้ำมัน ปตท. และบางจาก โดยได้ออกบัตรให้เกษตรกรผู้มีสิทธิ จำนวน 5,522 บัตรใน 5 จังหวัดนำร่อง พร้อมทั้งติดตั้งระบบและเครื่องรูดบัตรให้กับสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. (สกต.) สหกรณ์การเกษตร และร้านค้าเครือข่ายที่ขึ้นทะเบียนกับ สกต. จำนวนไม่น้อยกว่า 10 แห่งในพื้นที่นำร่อง

รัฐบาลได้ดำเนินโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร ระยะที่ 2 โดยการส่งมอบบัตรสินเชื่อเกษตรกร จำนวน 2,000,000 ใบ แจกจ่ายให้กับเกษตรกรซึ่งเป็นลูกค้าของ ธ.ก.ส. ทั่วประเทศ พร้อมทั้งติดตั้งระบบให้กับสำนักงาน ธ.ก.ส. สาขา จำนวน 1,000 สาขา และร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 3,000 แห่ง ภายในเดือน ธันวาคม 2555 ซึ่งในระยะเวลาต่อมาบัตรสินเชื่อเกษตรกรได้ถูกแจกจ่ายให้กับเกษตรกรผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่น อาทิ ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง เป็นต้น

ธ.ก.ส.ได้มอบสิทธิประโยชน์แก่เกษตรกรตามโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรดังนี้คือ

1. เกษตรกรผู้ถือบัตรสามารถซื้อปัจจัยการผลิต 3 ประเภท ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช โดย ธ.ก.ส. จะงดคิดดอกเบี้ยเป็นเวลา 30 วัน

2. บริษัทเครือข่ายผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตที่เข้าร่วมโครงการ (ตัวแทนเครือข่ายสมาคมผู้ผลิตปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ได้แก่บริษัทปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่สมาคมการค้าเมล็ดพันธุ์ไทย สมาคมการค้าผู้ผลิตปุ๋ยไทย สมาคมการค้าปุ๋ยและธุรกิจการเกษตรไทยสมาคมคนไทยธุรกิจเกษตร และสมาคมอรัญญาพืชไทย จะสนับสนุนดอกเบี้ยเงินกู้ให้กับเกษตรกรในอัตราดอกเบี้ยลูกค้ารายย่อยชั้นดี (MRR) ปัจจุบันเท่ากับ 7 เปอร์เซ็นต์ต่อปีเป็นระยะเวลา 120 วันรวมแล้วเกษตรกรที่ใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรนี้จะสามารถซื้อปัจจัยการผลิตโดยปลอดดอกเบี้ยนาน 5 เดือน

3. นอกจากนั้น ธ.ก.ส. ยังเพิ่มสิทธิประโยชน์และแบ่งเบาภาระดอกเบี้ยให้กับเกษตรกรสามารถซื้อน้ำมันผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกร ในสถานีบริการน้ำมัน ปตท.และบางจาก จำนวน 1,000 แห่งทั่วประเทศรวมวงเงินไม่เกิน 3,000 บาทต่อฤดูกาลการผลิต โดย ธ.ก.ส. จะงดคิดดอกเบี้ยเป็นเวลา 30 วัน นับตั้งแต่วันที่ซื้อและลดราคาน้ำมันให้เกษตรกรที่ใช้บัตรในอัตราคิดลด 7 สตางค์แต่ไม่เกิน 100 ลิตรต่อรายต่อฤดูกาลผลิต

ทั้งนี้ เกษตรกรที่มีสิทธิ์เข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อนี้ คือ ต้องเป็นเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ที่ไม่มีหนี้ค้างชำระ และไม่เป็นลูกค้าตามโครงการพักชำระหนี้ โดยในระยะแรกของการกระจายบัตรสินเชื่อนั้นจะจำกัดเฉพาะผู้มีอาชีพทำนาข้าวเท่านั้น ซึ่งผู้ที่มีผลผลิตข้าวส่วนเหลือเพื่อขายจะต้องนำผลผลิตส่วนนั้นมาจำหน่ายตามโครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาลในขณะนั้นด้วย

วงเงินสินเชื่อที่เกษตรกรได้รับในบัตรสินเชื่อนั้น ธ.ก.ส. มีวิธีการคำนวณดังนี้คือ เริ่มต้นจากการกำหนดวงเงินสินเชื่อเกษตรกร ซึ่งธ.ก.ส. กำหนดไว้ให้ไม่เกินร้อยละ 70 ของผลผลิตส่วนเหลือเพื่อขาย สมมติว่าวงเงินก้อนนี้เท่ากับ 100,000 บาท ซึ่งธ.ก.ส. จะจัดสรร 70,000 บาทเป็นวงเงินสินเชื่อปกติ และส่วนที่เหลือ 30,000 บาทเป็นวงเงินในบัตรสินเชื่อ การจัดสรรวงเงินสินเชื่อในบัตรสินเชื่อของเกษตรกรแต่ละรายจะพิจารณาตามความจำเป็นและตามความเหมาะสม โดยเกษตรกรสามารถขอเพิ่มวงเงินในบัตรภายหลังได้ แต่วงเงินสูงสุดจะไม่เกินกว่าเพดานขั้นสูงสุด 50,000 บาท จะเห็นได้ว่าเงินสินเชื่อที่ ธ.ก.ส. ให้กับเกษตรกรผ่านบัตรสินเชื่อ เป็นวงเงินสินเชื่อเดิมที่เกษตรกรได้อยู่แล้ว เพียงแต่ธ.ก.ส. เพิ่มช่องทางการใช้เงินสินเชื่อนั้นให้อยู่ในรูปแบบของบัตรสินเชื่อ แทนที่จะเป็นการเบิกจ่ายเป็นเงินสดในรูปแบบเดิม รวมทั้งเพิ่มสิทธิประโยชน์พ่วงกับการใช้บัตรสินเชื่อเข้าไว้ด้วย

สำหรับร้านค้าที่เข้าร่วมในโครงการบัตรสินเชื่อนี้ จะได้รับประโยชน์จากการที่เกษตรกรสามารถซื้อของผ่านบัตร โดยไม่ต้องมีเงินสดในมือ และร้านค้าสามารถรับโอนเงินสดเข้าบัญชี จากธุรกรรมการใช้

จ่ายผ่านบัตรแบบวันต่อวัน กล่าวคือร้านค้าจะสรุปยอดการใช้จ่ายผ่านบัตรเมื่อสิ้นสุดวัน และส่งข้อมูลผ่านเครื่อง EDC เข้าสู่ศูนย์ข้อมูล ซึ่งธ.ก.ส. จะโอนเงินเข้าบัญชีของร้านค้าในเช้าวันรุ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี ธ.ก.ส.ได้กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการเช่าเครื่อง EDC ไว้ที่ 1,000 บาทต่อเดือน หากร้านค้ามียอดการใช้จ่ายไม่ถึงเดือนละ 100,000 บาท หรือปีละ 1,200,000 บาท ร้านค้าจะต้องจ่ายค่าเช่าเครื่อง EDC ในอัตราดังกล่าว สำหรับร้านค้าที่มียอดการใช้จ่ายเกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดจะได้รับยกเว้นค่าธรรมเนียมเครื่อง EDC นอกจากนี้รายการที่มีการใช้จ่ายผ่านบัตร จะถูกหักเปอร์เซ็นต์โดย ธ.ก.ส. ในอัตราร้อยละ 1 ดังนั้นทุกๆ 100 บาทของการใช้จ่ายผ่านบัตร ร้านค้าจะได้รับเงินสดจำนวน 99 บาท

3.1 กลุ่มเกษตรกรตัวอย่าง

คณะผู้วิจัยได้รับการอนุเคราะห์ด้านข้อมูลจากฝ่ายออกบัตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดยทางธ.ก.ส.ได้จัดส่งข้อมูลเกษตรกรผู้ถือบัตร ในพื้นที่นำร่องของโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรในพื้นที่ 5 จังหวัดมีจำนวนเกษตรกรทั้งสิ้น 5,197 ราย โดยจำแนกตามพื้นที่ได้ดังนี้ คือ(ดูตารางที่ 3.1 ประกอบ)

- ในพื้นที่จังหวัดอยุธยาจำนวน 1,197 ราย เป็นลูกค้าธ.ก.ส. ในอำเภอภาชี 400 ราย ในอำเภอบางไทร 396 ราย และในอำเภอดุสิต 401 ราย
- ในพื้นที่จังหวัด ลพบุรี จำนวน 1,200 ราย แบ่งเป็นลูกค้าในอำเภอท่าม่วง 400 ราย ในอำเภอ ลพบุรี 400 ราย และในอำเภอบ้านหมี่ 400 ราย
- ในพื้นที่จังหวัดสระบุรี จำนวน 1,200 ราย แบ่งเป็นลูกค้าธ.ก.ส. ในอำเภอเสาไห้ 400 ราย อำเภอบ้านหมอ 400 ราย และอำเภอสระบุรี 400 ราย
- ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 800 ราย แบ่งเป็นลูกค้าในอำเภอสันกำแพง 400 ราย และในอำเภอดอยสะเก็ด 400 ราย
- ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี จำนวน 800 ราย แบ่งเป็นลูกค้าในอำเภอบ้านดุง 400 ราย และในอำเภอดูดธานี 400 ราย

ตารางที่ 3.1 จำนวนข้อมูลตัวอย่างเกษตรกร

พื้นที่		จำนวน เกษตรกร	ได้รับบัตรปี พ.ศ.2555	ได้รับบัตรปี พ.ศ. 2556/2557	ยังไม่ได้รับบัตร
จังหวัด	สาขา				
อยุธยา	สาขาภาษี	400	338	62	1
	สาขาบางไทร	396	206	189	
	สาขาอุทัย	401	341	60	
ลพบุรี	สาขาท่าม่วง	400	202	198	
	สาขาลพบุรี	400	179	221	
	สาขาน้ำหมี่	400	400	0	
สระบุรี	สาขาเสาไห้	400	200	200	
	สาขาน้ำหมอ	400	153	247	
	สาขาสระบุรี	401	59	319	
เชียงใหม่	สาขาดอยสะเก็ด	400	198	202	
	สาขาสันกำแพง	400	230	161	
อุดรธานี	สาขาน้ำดุง	400	303	97	
	สาขาอุดรธานี	400	193	198	
รวมจำนวนตัวอย่างทั้งหมด		5,198	3,003	2,154	41
ร้อยละ		100.00	57.78	41.44	0.008

ตารางสถิติที่ 3.2 ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะทั่วไปของเกษตรกรในกลุ่มตัวอย่างที่ทางธ.ก.ส.ได้จัดส่งให้กับคณะผู้วิจัย โดยในตารางนี้ได้แจกแจงจำนวนกลุ่มตัวอย่างแยกตามเพศของผู้ถือบัตร อายุ ระดับศึกษาสูงสุด และระยะเวลาการเป็นลูกค้าธ.ก.ส. ตามลำดับ โดยแสดงจำนวนตัวอย่างในแต่ละกรณีตามรุ่นที่ได้รับบัตรสินเชื่อ คือรุ่นแรกที่ได้รับในโครงการนำร่องปี พ.ศ. 2555 และ รุ่นที่ได้รับในปี พ.ศ. 2556/2557 รวมทั้งกลุ่มที่ยังไม่ได้รับบัตรด้วย ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความคล้ายคลึง/แตกต่างในลักษณะพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างซึ่งคณะผู้วิจัยตั้งใจที่จะนำไปศึกษาผลกระทบของการออกบัตรต่อไป

จากตารางด้านล่างนี้ จะเห็นได้ว่า การกระจายบัตรสู่ลูกค้าในสองช่วงเวลานั้น ได้ครอบคลุมกลุ่มลูกค้าทั้งชายและหญิง โดยในกลุ่มที่ได้รับบัตรตามโครงการนำร่องจะมีสัดส่วนผู้รับบัตรเพศชายต่อเพศหญิงเท่ากับ 62:38 และในกลุ่มลูกค้าที่ได้รับบัตรระหว่างช่วงปี 2556 ถึงช่วงปี 2557 นั้น สัดส่วนของผู้รับบัตรเพศชายต่อเพศหญิงเท่ากับ 54:46

เมื่อพิจารณาถึงการกระจายบัตรตามช่วงอายุของลูกค้าท.ก.ส.พบว่ากลุ่มลูกค้าที่มีอายุอยู่ในช่วง 50-60 ปี เป็นกลุ่มที่ได้รับบัตรสินเชื่อมากที่สุด โดยในรูนนาร่อง ลูกค้าในช่วงอายุนี้นี้ได้รับบัตรในอัตราส่วนร้อยละ 43.9 ของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับบัตรในโครงการนาร่อง และสัดส่วนของกลุ่มอายุนี้นี้ที่ได้รับบัตรระหว่างปี 2556/2557 เท่ากับร้อยละ 47.1 ลูกค้าที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเป็นกลุ่มที่ได้รับบัตรสินเชื่อมา รองลงมา ซึ่งเมื่อรวมลูกค้าในสองกลุ่มนี้เข้าด้วยกัน จะทำให้กลุ่มอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนของผู้ได้รับบัตรสินเชื่อสูงถึง ร้อยละ 70 ของผู้ถือบัตรทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่างนี้

สำหรับพื้นฐานด้านการศึกษาของเกษตรกรผู้ถือบัตรนั้น โดยส่วนใหญ่จะมีระดับการศึกษาสูงสุดที่ระดับประถมศึกษา โดยลูกค้าที่ได้รับบัตรในรูนนาร่อง และในรูนปี 2556/2557 นั้น มีจำนวนผู้จบการศึกษาสูงสุดที่ระดับประถมศึกษาในอัตราร้อยละ 76.6 และร้อยละ 72 ของจำนวนผู้ที่ได้รับบัตรทั้งหมดตามลำดับ

ในด้านการระยะเวลาการเป็นลูกค้าท.ก.ส.นั้น คณะผู้วิจัยพบว่าเป็นเป็นด้านเดียวที่แสดงถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มลูกค้าในสองระยะที่มีการกระจายบัตรที่เห็นได้ชัดมากที่สุด กล่าวคือ ในกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในรูนนาร่องนั้น บัตรสินเชื่อถูกกระจายสู่มือของลูกค้าที่เป็นสมาชิกท.ก.ส.ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป โดยกลุ่มลูกค้าที่เพิ่งเป็นสมาชิกท.ก.ส.ได้ไม่นาน (ไม่ถึง 5 ปี) จะได้รับจัดสรรบัตรสินเชื่อในสัดส่วนที่ไม่มากนัก อย่างไรก็ตามหลังจากโครงการได้ดำเนินมาถึงปีที่สองและสาม จำนวนบัตรได้ถูกกระจายออกไปอย่างทั่วถึง ดังนั้นไม่ว่าลูกค้าเก่าหรือใหม่ ก็จะได้รับบัตรอย่างเท่าเทียมกัน

ตารางที่ 3.2 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

	ได้รับบัตรปี พ.ศ.2555		ได้รับบัตรปีพ.ศ2556/2557 หรือยังไม่ได้รับบัตร	
เพศ	คน	%	คน	%
ชาย	1,839	61.2%	1,211	55.2%
หญิง	1,164	38.8%	984	44.8%
	3,003	100.0%	2,195	100.00%
อายุ				
30 - 39 ปี	167	5.6%	152	6.9%
40 - 49 ปี	751	25%	538	24.6%
50 - 60 ปี	1,319	43.9%	1,035	47.1%
มากกว่า 60 ปี	766	25.5%	407	21.4%
	3,003	100.0%	2,195	100.00%
ระดับการศึกษา				
ประถมศึกษา	2,301	76.6%	1,583	72%
ปวช./ปวส.	598	19.9%	475	22%
มัธยมศึกษา	89	3%	93	4%
ปริญญาตรีขึ้นไป	15	0.5%	44	2%
	3,003	100.00%	2,195	100.00%
ระยะเวลาการเป็นลูกค้าธ.ก.ส.				
น้อยกว่า 5 ปี	199	6.6%	432	20%
5-10 ปี	720	23.9%	676	31%
11-15 ปี	798	26.5%	521	24%
16-20 ปี	598	19.8%	282	13%
มากกว่า 20 ปี	688	23.2%	284	13%
	3,003	100.00%	2,195	100.00%

3.2 ผลของการกระจายสินเชื่อผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกร

เริ่มต้นจากการกระจายสินเชื่อผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรดังที่ได้บรรยายไว้แล้วว่าวงเงินสินเชื่อที่ได้รับผ่านบัตรนั้นถูกกำหนดจากมูลค่าผลผลิตส่วนเหลือเพื่อขาย โดยจำกัดวงเงินสินเชื่อสูงสุดในบัตรไว้ที่ 50,000 บาท ในกลุ่มตัวอย่างที่เราวิเคราะห์นี้ มีวงเงินในบัตรสินเชื่อ ตั้งแต่ 5,000 บาท ถึง 50,000 บาท ได้แจกแจงวงเงินที่ลูกค้าในแต่ละจังหวัดได้รับ จำแนกตามรุ่นของการรับบัตร (ดูตารางที่ 3.3) พร้อมแสดงค่าสถิติ

เบื้องต้น อาทิ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจะเห็นได้ว่าค่าเฉลี่ยของวงเงินที่ได้รับในบัตร ของลูกค้าในจังหวัดลพบุรี จังหวัดอุดรธานี จังหวัดอุทัย ที่ได้รับในรุ่นโครงการนำร่อง มีค่าสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างในจังหวัดเดียวกัน ที่ได้รับบัตรในช่วงหลัง ในขณะที่ลูกค้าในจังหวัดเชียงใหม่ และสระบุรี ซึ่งได้รับบัตรในโครงการนำร่องมีค่าเฉลี่ยของวงเงินในบัตรต่ำกว่า

ตารางที่ 3.3 การกระจายสินเชื่อผ่านบัตรสินเชื่อ

จังหวัด	ได้รับบัตรในปีพ.ศ.2555		ได้รับบัตรในปีพ.ศ. 2556/2557	
ลพบุรี	จำนวนตัวอย่าง	781		419
	วงเงินสินเชื่อ			
	Mean	25,642.8	Mean	15,300.7
	SD	12,900.1	SD	11,623.3
สระบุรี	จำนวนตัวอย่าง	413		787
	วงเงินสินเชื่อ			
	Mean	30,096.15	Mean	38,854.4
	SD	27,394.8	SD	17,369.4
เชียงใหม่	จำนวนตัวอย่าง	427		373
	วงเงินสินเชื่อ			
	Mean	18,586.45	Mean	19,009.41
	SD	16,728.5	SD	18,047.72
อุดรธานี	จำนวนตัวอย่าง	496		304
	วงเงินสินเชื่อ			
	Mean	18,371.2	Mean	14,036.3
	SD	13,088.3	SD	19,547.1
อุทัย	จำนวนตัวอย่าง	881		312
	วงเงินสินเชื่อ			
	Mean	32,609.5	Mean	26,932.7
	SD	18,198.0	SD	19,547.1

ตารางที่ 3.4 วงเงินสินเชื่อกับระยะเวลาการเป็นสมาชิก ธ.ก.ส. (รุ่นนำร่อง 2555)

	ระยะเวลาการเป็นลูกค้าธ.ก.ส.				
	< 5 ปี	5-10ปี	11-15ปี	16 -20 ปี	>20 ปี
ลพบุรี					
จำนวนตัวอย่าง	29	140	154	216	242
วงเงินสินเชื่อ					
Mean:	20,172.4	24,357.1	23,844.2	28,541.7	25,599.2
SD:	9,304.6	13,582.2	11,982.6	14,429.6	11,448.6
สระบุรี					
จำนวนตัวอย่าง	23	125	79	82	103
วงเงินสินเชื่อ					
Mean:	22,391.3	30,080	38,354.4	28,414.6	26,941.7
SD:	13,806.2	15,823.9	54,870	13,941.6	12,351.7
เชียงใหม่					
จำนวนตัวอย่าง	20	67	140	123	78
วงเงินสินเชื่อ					
Mean:	14,650	18,149.2	17,582.1	13,479.7	29,826.9
SD:	14,875.9	15,504.9	15,043.1	14,267.5	19,608.5
อุดรธานี					
จำนวนตัวอย่าง	74	139	138	73	73
วงเงินสินเชื่อ					
Mean:	16,885.1	20,050.4	19,090.6	17,267.1	16,424.7
SD:	13,994.3	14,648.4	13,075.1	11,335.8	10,133.7
อยุธยา					
จำนวนตัวอย่าง	53	249	287	104	192
วงเงินสินเชื่อ					
Mean:	30,452.8	25,566.3	31,121.9	35,740.4	42,760.4
SD:	16,175.2	19,827	18,018.5	15,480	12,716.6

เมื่อเปรียบเทียบการกระจายบัตรสู่ลูกค้าธ.ก.ส. ในพื้นที่เข้าร่วมโครงการนำร่อง กับการกระจายบัตรสินเชื่อเกษตรกรให้กับลูกค้าในรุ่นปี 2556/2557 โดยพิจารณาประกอบกับอายุการเป็นสมาชิก ธ.ก.ส. จะพบว่าลูกค้าที่มีอายุการเป็นสมาชิก ธ.ก.ส. ตั้งแต่ สิบปีขึ้นไป จะได้รับวงเงินสินเชื่อโดยเฉลี่ยสูงกว่า กลุ่มลูกค้าที่มีอายุการเป็นสมาชิกต่ำกว่าสิบปี (ดูตารางที่ 3.4 และตารางที่ 3.5 ประกอบ)

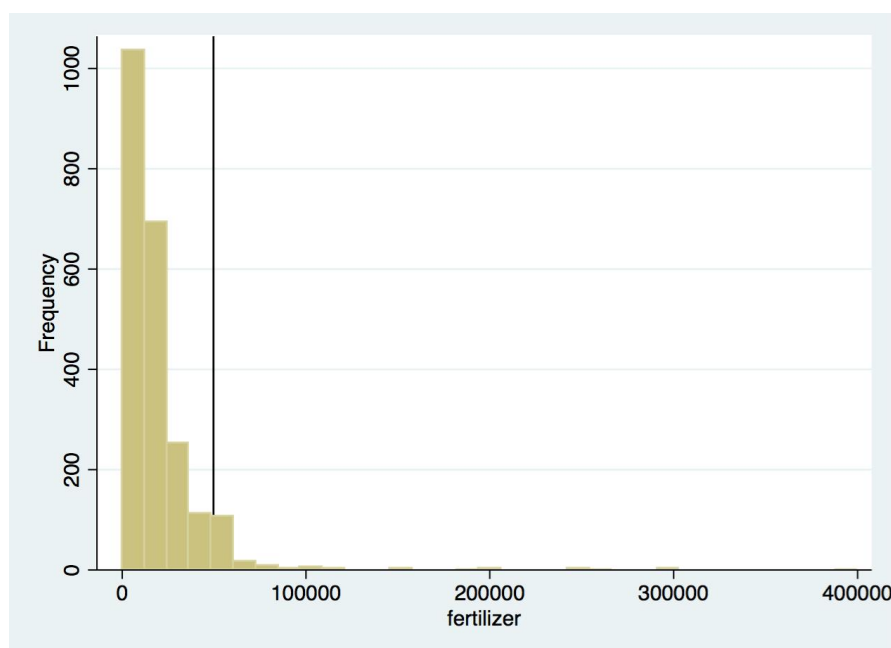
ตารางที่ 3.5 วงเงินสินเชื่อกับระยะเวลาการเป็นสมาชิก ธ.ก.ส.(รุ่น 2556/2557)

	ระยะเวลาการเป็นลูกค้าธ.ก.ส.				
	< 5ปี	5-10ปี	11-15ปี	16 -20ปี	>20ปี
ลพบุรี					
จำนวนตัวอย่าง	150	109	60	34	66
วงเงินสินเชื่อ					
Mean:	8,640	15,275.2	17,500	21,323.5	25,378.8
SD:	8,763.3	11,781.9	8,805.8	7,717.4	11,512.9
สระบุรี					
จำนวนตัวอย่าง	100	242	207	126	91
วงเงินสินเชื่อ					
Mean:	27,500	41,851.8	38,619.0	42,093.0	40,578.9
SD:	20,000	15,556.7	16,637.1	16,161,646.22	17,102.1
เชียงใหม่					
จำนวนตัวอย่าง	55	104	83	56	65
วงเงินสินเชื่อ					
Mean:	10,927.3	16,895.2	18,361.4	22,096.5	26,569.4
SD:	13,534.4	16,446.3	17,030.5	18,942	20,620.5
อุดรธานี					
จำนวนตัวอย่าง	66	84	94	29	22
วงเงินสินเชื่อ					
Mean:	13,594.6	17,119.0	12,085.1	15,724.1	9,863.6
SD:	14,195	14,125.4	7,446.8	8,659.8	8,223.3
อยุธยา					
จำนวนตัวอย่าง	41	135	74	33	28
วงเงินสินเชื่อ					
Mean:	25,365.8	24,259.3	30,270.3	21,969.7	38,724.1
SD:	19,729.1	20,202.3	19,080.4	17,2	14,282.6

จากการพิจารณาข้อมูลในตารางที่ 3.4 และ 3.5 ผ่านมุมมองเชิงทฤษฎีว่าด้วยข้อมูลสารสนเทศที่ไม่มาตรง โดยสมมุติฐานว่าการมีอายุการเป็นสมาชิก ธ.ก.ส.ที่ยาวนาน ทำให้ปัญหาด้านสารสนเทศลดความรุนแรงลง และธ.ก.ส.จะมีแนวโน้มที่จะให้วงเงินสินเชื่อกับลูกค้ากลุ่มนี้มาก

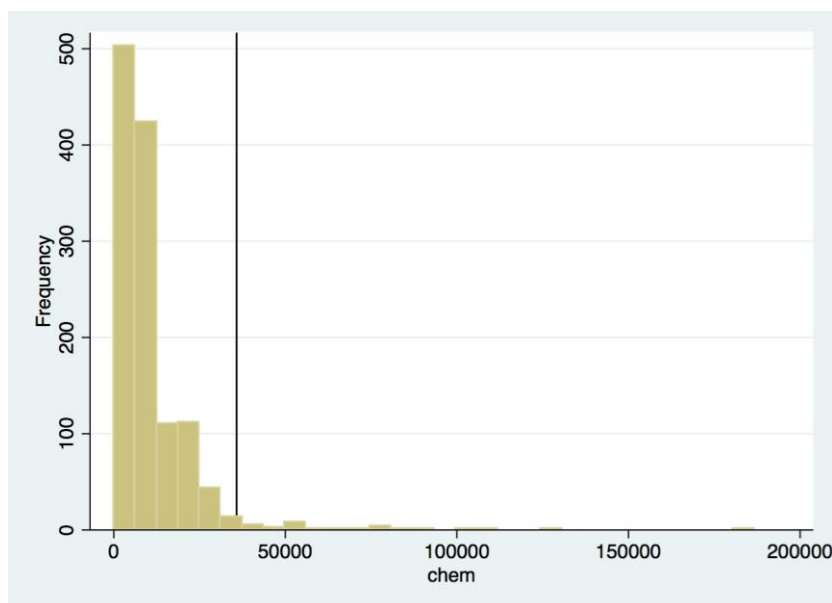
3.3 การใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกร

เมื่อนำข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อของกลุ่มตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์ ซึ่งในข้อมูลที่ได้รับจากฝ่ายออกบัตรของธ.ก.ส. นั้น ปรากฏว่า เกษตรกรได้ใช้บัตรสินเชื่อเพื่อใช้จ่ายในด้านต่างๆ ดังนี้คือ ใช้จ่ายเพื่อซื้อปุ๋ย สารเคมี เมล็ดพันธุ์ อุปกรณ์เครื่องมือ เชื้อเพลิง และสิ่งอื่นๆ ผู้วิจัยได้นำมูลค่าการใช้จ่ายในแต่ละวัตถุประสงค์ มาคิดเทียบเป็นสัดส่วนกับวงเงินสินเชื่อสูงสุดในบัตร และได้พบว่ามีรายจ่ายในแต่ละรายการที่สูงเกินกว่าวงเงินสูงสุดที่ได้รับจากธ.ก.ส. (วงเงินสูงสุดสำหรับการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรคือ 50,000 บาท) ดังนั้นในการวิเคราะห์การใช้จ่ายในด้านต่างๆ ผู้วิจัยได้พิจารณาเพียงรายจ่ายที่อยู่ภายในวงเงินสูงสุด และได้รายงานถึงรายการที่สูงเกินวงเงินสูงสุดไว้ในตารางที่ 3.7

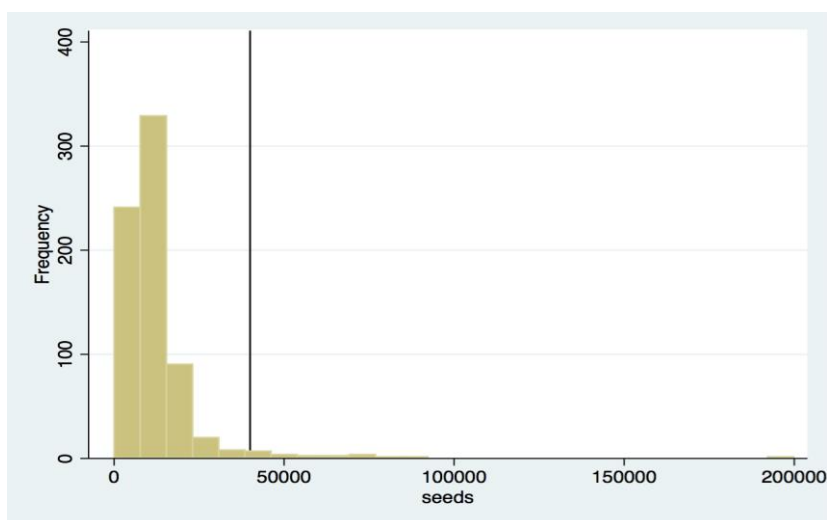
ภาพที่ 3.1 การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อปุ๋ย

ในรูปที่ 3.1 นั้นเป็นการแสดงการกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อปุ๋ย โดยจำนวนลูกค้า ธ.ก.ส. ที่มีวงเงินใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรไม่เกิน 50,000 บาท นั้นมีจำนวน 2,137 ราย ค่าเฉลี่ยของการใช้จ่ายซื้อปุ๋ย เท่ากับ 15,730.9 บาท และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 11,707.4 บาท การใช้จ่ายส่วนใหญ่จะอยู่ภายในวงเงินสินเชื่อสูงสุดคือ 50,000 บาท ซึ่งตามข้อมูลที่ปรากฏนั้น ร้อยละ 99 ของกลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายเพื่อการซื้อปุ๋ยต่ำกว่า 49,650 บาท (เส้นตั้งฉากที่ปรากฏในรูปคือเส้นแสดงระดับการใช้จ่ายที่เปอร์เซนไทล์ 99)

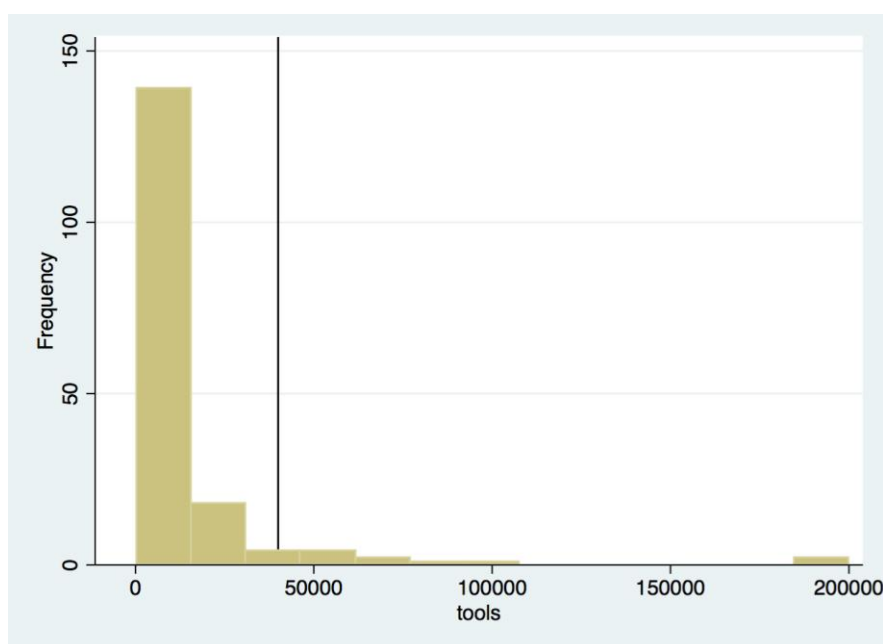
ภาพที่ 3.2 การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อสารเคมีสำหรับการเกษตร

การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อสารเคมีสำหรับการเกษตรได้แสดงไว้ในรูปที่ 3.2 โดยจำนวนลูกค้า ธ.ก.ส.ที่มีวงเงินใช้จ่ายผ่านบัตรไม่เกิน 50,000 บาท นั้นมีจำนวน 1,215 ราย ค่าเฉลี่ยของการใช้จ่ายซื้อสารเคมี เท่ากับ 9,657.7 บาท และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7,616.4 บาท การใช้จ่ายส่วนใหญ่จะอยู่ในวงเงินสินเชื่อสูงสุดคือ 50,000 บาท ซึ่งตามข้อมูลที่ปรากฏนั้น ร้อยละ 99 ของกลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายเพื่อการซื้อสารเคมี ในมูลค่าต่ำกว่า 35,800 บาท (เส้นตั้งฉากที่ปรากฏในรูปคือเส้นแสดงระดับการใช้จ่ายที่เปอร์เซ็นต์ไค99)

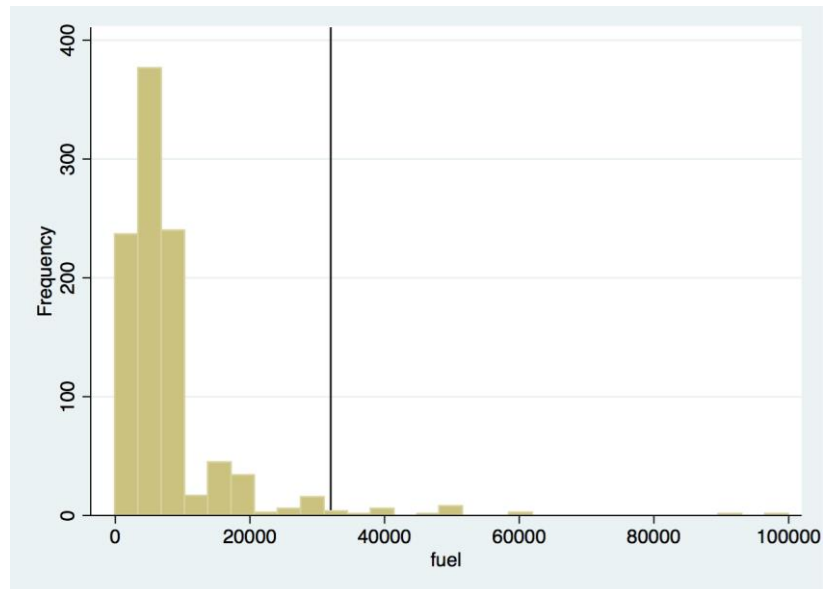
ภาพที่ 3.3 การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อเมล็ดพันธุ์

รูปภาพข้างต้น แสดงการกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อเมล็ดพันธุ์พืช โดยจำนวนลูกค้า ธ.ก.ส.ที่มีวงเงินใช้จ่ายผ่านบัตรไม่เกิน 50,000 บาท นั้นมีจำนวน 695 ราย ค่าเฉลี่ยของการใช้จ่ายซื้อเมล็ดพันธุ์ เท่ากับ 10,440.3 บาท และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 7,610.6 บาท การใช้จ่ายส่วนใหญ่จะอยู่ภายในวงเงินสินเชื่อสูงสุดคือ 50,000 บาท ซึ่งตามข้อมูลที่ปรากฏนั้น ร้อยละ 99 ของกลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายเพื่อการซื้อเมล็ดพันธุ์ ในมูลค่าต่ำกว่า 40,000 บาท (เส้นตั้งฉากที่ปรากฏในรูปคือเส้นแสดงระดับการใช้จ่ายที่เปอร์เซ็นต์ 99)

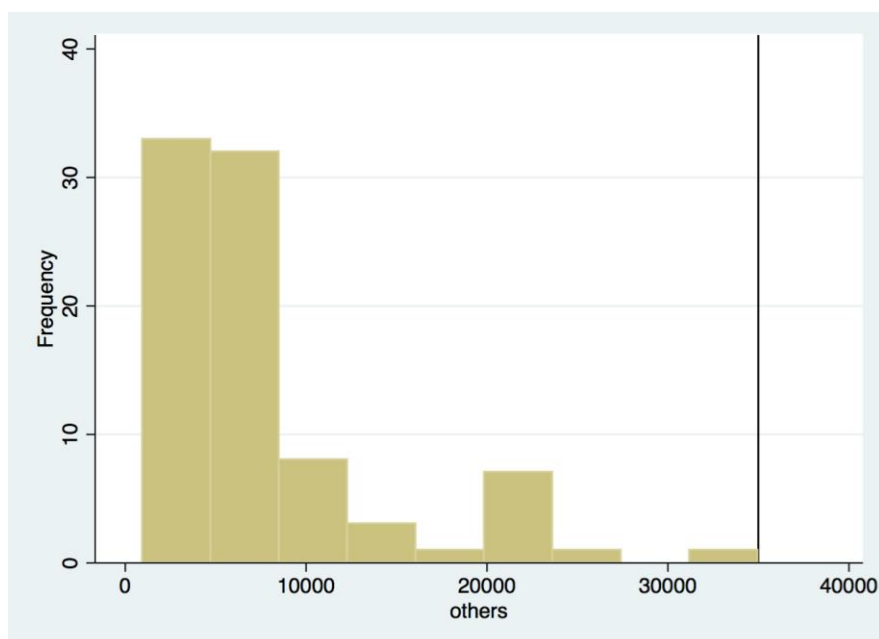
ภาพที่ 3.4 การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อเครื่องมือการเกษตร

การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อเครื่องมือการเกษตรได้แสดงไว้ในรูปที่ 3.4 โดยจำนวนลูกค้า ธ.ก.ส.ที่มีวงเงินใช้จ่ายผ่านบัตรไม่เกิน 50,000 บาท นั้นมีจำนวน 161 ราย ค่าเฉลี่ยของการใช้จ่ายซื้อเครื่องมือ เท่ากับ 8,774.2 บาท และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 8,274.9 บาท การใช้จ่ายส่วนใหญ่จะอยู่ภายในวงเงินสินเชื่อสูงสุดคือ 50,000 บาท ซึ่งตามข้อมูลที่ปรากฏนั้น ร้อยละ 99 ของกลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายเพื่อการซื้อเครื่องมือ ในมูลค่าต่ำกว่า 40,000 บาท (เส้นตั้งฉากที่ปรากฏในรูปคือเส้นแสดงระดับการใช้จ่ายที่เปอร์เซ็นต์ 99)

ภาพที่ 3.5 การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อเชื้อเพลิง

การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อซื้อเชื้อเพลิงได้แสดงไว้ในรูปที่ 3.5 โดยจำนวนลูกค้า ธ.ก.ส.ที่มีวงเงินใช้จ่ายผ่านบัตรไม่เกิน 50,000 บาท นั้นมีจำนวน 979 ราย ค่าเฉลี่ยของการใช้จ่ายซื้อเชื้อเพลิง เท่ากับ 7,345.3 บาท และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6,370.5 บาท การใช้จ่ายส่วนใหญ่จะอยู่ภายในวงเงินสินเชื่อสูงสุดคือ 50,000 บาท ซึ่งตามข้อมูลที่ปรากฏนั้น ร้อยละ 99 ของกลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายเพื่อการซื้อเชื้อเพลิง ในมูลค่าต่ำกว่า 32,000 บาท (เส้นตั้งฉากที่ปรากฏในรูปคือเส้นแสดงระดับการใช้จ่ายที่เปอร์เซ็นต์ไคร์ 99)

ภาพที่ 3.6 การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ

การกระจายของข้อมูลการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ ได้แสดงไว้ในรูปที่ 3.6 โดยจำนวนลูกค้า ธ.ก.ส.ที่มีวงเงินใช้จ่ายผ่านบัตรไม่เกิน 50,000 บาท นั้นมีจำนวน 86 ราย ค่าเฉลี่ยของการใช้จ่ายเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เท่ากับ 6,855.4 บาท และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6,530.9 บาท การใช้จ่ายส่วนใหญ่จะอยู่ภายในวงเงินสินเชื่อสูงสุดคือ 50,000 บาท ซึ่งตามข้อมูลที่ปรากฏนั้น ร้อยละ 99 ของกลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ ในมูลค่าต่ำกว่า 35,000 บาท (เส้นตั้งฉากที่ปรากฏในรูปคือเส้นแสดงระดับการใช้จ่ายที่เปอร์เซ็นต์ 99)

หากพิจารณาจากรูปภาพข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า เกษตรกรจะใช้บัตรสินเชื่อเพื่อการซื้อปุ๋ยเป็นหลัก รองลงมาคือซื้อสารเคมี ตารางที่ 3.6 ถึง 3.11 แยกแยะให้เห็นค่าสถิติ ของรายการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อในแต่ละรายการ จำแนกรายจังหวัด โดยค่าสถิติที่น่าสนใจประกอบไปด้วย จำนวนตัวอย่าง ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด ซึ่งข้อมูลที่นำมาคำนวณนั้นรวมเอารายการที่มีการใช้จ่ายเกินวงเงินสูงสุดไว้ด้วย

ตารางที่ 3.6 การใช้จ่ายซื้อปุ๋ย ผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกร แยกรายจังหวัด

	จำนวนตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนฯ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
อยุธยา	544	42,037.2	133,349.7	25	2,871,756
สระบุรี	523	20,769.1	29,747.7	600	400,000
อุดรธานี	426	10,726.6	18,315.8	760	250,000
ลพบุรี	526	15,741.1	14,359.1	20	200,000
เชียงใหม่	239	9,856.5	9,729.7	200	50,000

ตารางที่ 3.7 การใช้จ่ายซื้อสารเคมีทางการเกษตร ผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกร แยกรายจังหวัด

	จำนวนตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนฯ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
อยุธยา	347	18,017.8	19,218.3	150	186,750
สระบุรี	386	8,430.8	8,319.3	1,000	100,000
ลพบุรี	312	11,158.2	6,547.8	570	70,000
เชียงใหม่	128	3,558.5	4,401.5	300	40,000
อุดรธานี	67	3,178.2	6,865.7	60	39,000

ตารางที่ 3.8 การใช้จ่ายซื้อเมล็ดพันธุ์ ผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกร แยกรายจังหวัด

	จำนวนตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนฯ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
สระบุรี	185	12,671.6	16,188.8	1,000	200,000
อยุธยา	178	17,263	15,123.3	1,000	85,000
เชียงใหม่	96	4,314.4	6,713.6	300	60,000
สระบุรี	209	11,153	5,155.4	620	44,200
อุดรธานี	40	2,096.4	2,307.3	200	10,000

ตารางที่ 3.9 การใช้จ่ายซื้อเครื่องมือ ผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรแยกรายจังหวัด

	จำนวนตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนฯ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
อุดรธานี	34	26,851.8	99,349.9	1,000	580,000
สระบุรี	59	17,584.1	37,697.2	1,000	200,000
อยุธยา	19	12,143.4	15,540.5	1,430	70,000
เชียงใหม่	43	12,011.6	13,861.3	300	55,000
ลพบุรี	19	12,941.2	9,024.1	1,000	40,000

ตารางที่ 3.10 การใช้จ่ายซื้อน้ำมันเชื้อเพลิง ผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรแยกรายจังหวัด

	จำนวนตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนฯ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
ลพบุรี	285	17,018.2	153,517.3	1	1,915,651
อยุธยา	91	15,728.8	50,342	120	474,000
อุดรธานี	62	6,521.8	9,263.1	200	61,000
สระบุรี	432	8,268.8	7,885.5	500	50,000
เชียงใหม่	123	6,438.9	9,095.6	100	50,000

ตารางที่ 3.11 การใช้จ่ายในหมวดอื่นๆ ผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรแยกรายจังหวัด

	จำนวนตัวอย่าง	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนฯ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
สระบุรี	17	1,302.9	6,260.8	1,700	35,000
ลพบุรี	34	7,436.3	6,260.8	1,700	24,000
เชียงใหม่	26	4,682.1	4,620.1	1,000	20,000
อุดรธานี	5	4,070	3,447.4	1,000	10,000
อยุธยา	4	4,875	2,250	3,000	8,000

สำหรับกลุ่มรายจ่ายที่เกินกว่า 50,000 บาทนั้น ผู้วิจัยได้แสดงรายละเอียดเพิ่มเติมไว้ในแต่ละประเภทของการใช้จ่าย ว่าในแต่ละรายการนั้น มีจำนวนรายการธุรกรรมที่เกินกว่า 50,000 บาท และยอดรายจ่ายสูงสุดมีมูลค่าเท่าใด ปรากฏในจังหวัดไหน จะเห็นได้ว่าในบางรายการนั้นมีการใช้จ่ายผ่านบัตรที่มีมูลค่าสูงกว่าวงเงินที่ได้รับอนุมัติถึง 10 เท่า

ตารางที่ 3.12 ข้อมูลรายจ่ายผ่านบัตรสินเชื่อที่เกินกว่า 50,000 บาท

	ความถี่	ยอดรายจ่ายสูงสุด	จังหวัดที่พบยอดรายจ่ายสูงสุด
ปุ๋ย	71	2,871,786 บาท	อยุธยา
สารเคมี	21	186,750 บาท	อยุธยา
เมล็ดพันธุ์	11	200,000 บาท	สระบุรี
อุปกรณ์	8	580,000 บาท	อุดรธานี
เชื้อเพลิง	7	1,915,651 บาท	ลพบุรี

ข้อมูลจากตารางที่ 3.12 ข้างต้น แสดงให้เห็นจำนวนของรายจ่ายที่พบว่ามียอดการใช้จ่ายสูงกว่าวงเงินสูงสุดที่อนุมัติให้ใช้ผ่านบัตรสินเชื่อ โดยผู้วิจัยได้พบว่า มีเกษตรกรรายหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ซื้อปุ๋ยผ่านบัตรสินเชื่อในมูลค่าที่สูงถึงเกือบ 3 ล้านบาท แม้ว่าจำนวนรายการที่มียอดสูงมากขนาดนี้จะมีไม่มากนัก แต่กลับปรากฏว่าการใช้จ่ายลักษณะเช่นนี้มีปรากฏในทุกจังหวัดที่ได้รับข้อมูลมา ดังนั้นทาง ธ.ก.ส. น่าจะทำการตรวจสอบความผิดปกติของการใช้จ่ายในลักษณะนี้ ในทุกจังหวัดที่มีการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรด้วย เพราะลักษณะของการใช้จ่ายที่มากผิดปกติ อาจมาจากการลงบันทึกข้อมูลที่คลาดเคลื่อน หรืออาจสืบเนื่องมาจากระบบบัตรสินเชื่อที่มีช่องโหว่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องใช้บัตรไปในทางที่ผิดวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ธ.ก.ส.จะเป็นผู้เสียประโยชน์ และอาจกลายเป็นความเสียหายซึ่งหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องกลายมาเป็นผู้แบกรับค่าใช้จ่ายในที่สุดได้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ด้วยวิธี Differences-in-Differences

ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างลูกค้า ธ.ก.ส. ที่ทางธนาคารได้ส่งมาให้กับคณะผู้วิจัย ซึ่งข้อมูลที่ได้รับมาจาก ธ.ก.ส. นั้นมีจำนวนเกษตรกรในพื้นที่ 5 จังหวัดทั้งสิ้น 5,199 ราย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 ถึงปี พ.ศ. 2558 อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยพบว่า ข้อมูลจำนวนมากไม่ได้มีการติดตามให้ทันสมัย กล่าวคือ ข้อมูลของลูกค้าจำนวนมากที่มีค่าเหมือนเดิมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนถึงปี พ.ศ. 2558 ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องจัดข้อมูลที่ไม่เปลี่ยนแปลงออกไปก่อน จึงจะนำมาวิเคราะห์ผลของนโยบายได้ ดังนั้นจะพบได้ว่าจำนวนข้อมูลที่นำมาใช้ประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในแบบจำลองสมการถดถอยจะมีจำนวนน้อยกว่า 5,199 มาก นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างในโครงการนำร่องนั้นมีเพียงลูกค้า ธ.ก.ส. ที่มีอาชีพทำนาเท่านั้น เนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ให้เป็นรุ่นแรก ในขณะที่รุ่นต่อมาบัตรสินเชื่อเกษตรกรถูกกระจายให้กับลูกค้า ธ.ก.ส. ในทุกอาชีพ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างในรุ่นปี 2556/2557 นั้นมีจำนวนน้อยกว่ารุ่นนำร่องพอสมควร และผู้วิจัยยังต้องตัดข้อมูลจำนวนมากที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงออกไปอีก ทำให้ประสบปัญหาข้อมูลที่มีจำกัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่ต้องการตัดกลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. ที่ไม่ใช่ชาวนาออกไปอีก ทำให้ในกลุ่ม Control นั้นจะประกอบด้วยทั้งลูกค้าที่เป็นชาวนาและไม่ใช่ชาวนา

จากแบบจำลองสมการถดถอย

$$y_i = \mu + \alpha \cdot w_i + \beta T_i + \delta(w_i \cdot T_i) + \varepsilon_i$$

โดย y_i นั้นเป็นตัวชี้วัดผลของการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกร ซึ่งในงานวิจัยนี้จะใช้ตัวชี้วัดต่างๆ ดังนี้คือ

1. รายได้ของครัวเรือน โดยจะพิจารณาว่าการที่ลูกค้า ธ.ก.ส. ในโครงการนำร่อง ซึ่งได้รับบัตรสินเชื่อ ไปตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2555 นั้น จะสามารถใช้บัตรสินเชื่อเพื่อสร้างรายได้ให้เพิ่มพูนมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับบัตรในระยะแรกของโครงการ
2. รายจ่ายในครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วยรายจ่ายค่าอาหาร ค่าเครื่องแต่งกาย ค่าสันทนการ ค่ารักษาพยาบาล และรายจ่ายอื่นๆ
3. หนี้สินของครัวเรือน ประกอบด้วยหนี้สินกับ ธ.ก.ส. หนี้สินที่มีกับสถาบันการเงินอื่นๆ หนี้สินนอกระบบ และหนี้สินอื่นๆ

ในขณะที่ w_i มีค่าเป็น 1 หากตัวอย่างอยู่ในกลุ่มที่เข้าโครงการนำร่อง และมีค่าเป็น 0 ถ้าตัวอย่งนั้นไม่ได้อยู่ในโครงการนำร่อง ส่วน T_i นั้นเป็นตัวแปรหุ่นที่แสดงช่วงเวลาก่อน/หลังโครงการ กล่าวคือ T_i มีค่าเป็น

1 สำหรับช่วงเวลาที่ได้ดำเนินโครงการมาครบ 1 ปีแล้ว และมีค่าเป็น 0 ในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ในการศึกษาส่วนนี้จะให้ความสำคัญกับ การประมาณค่า δ เพราะเป็นตัวบ่งชี้ถึงผลของการมีบัตร ต่อตัวชี้วัดต่างๆ โดยจะพิจารณาถึงค่าของสัมประสิทธิ์ที่ประมาณได้ (ขนาด และทิศทาง) รวมทั้งระดับนัยสำคัญของค่าที่พบ

การวิเคราะห์ผลกระทบของการมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรต่อตัวชี้วัดต่างๆ คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลก่อนการศึกษา และได้พบว่าตัวชี้วัดต่างๆ ถูกบันทึกข้อมูลในลักษณะที่แตกต่างกัน ทำให้จำนวนข้อมูลที่นำมาใช้ในการศึกษาด้วยวิธี Differences-in-Differences มีจำนวนไม่เท่ากัน

ผลของบัตรสินเชื่อที่มีต่อรายได้ครัวเรือน

คณะผู้วิจัยพิจารณาผลของการมีบัตรต่อรายได้ในสองระดับคือ **หนึ่ง** ผลต่อรายได้รวมของครัวเรือน และ **สอง** ผลต่อรายได้จากการทำการเกษตรของครัวเรือน ผลการศึกษาได้แสดงไว้ในตารางที่ 4.1 และ ตารางที่ 4.2 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.1 ผลการมีบัตรสินเชื่อต่อรายได้รวมของครัวเรือน

	ก่อน	หลัง	ส่วนต่าง
เข้าโครงการนำร่อง	479,411.6 (15,503.24)	547,145.9 (15,503.24)	67,734.36 (2,924.9)
นอกโครงการนำร่อง	339,617.7 (18,981.28)	386,283.8 (18,981.28)	46,666.13 (26,843.58)
ส่วนต่าง	139,793.9 (24,507.95)	160,862.1 (24,507.95)	21,068.23 (34,659.47)

หมายเหตุ สัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้นั้นมีหน่วยเป็น บาทต่อปีต่อคน และค่าในวงเล็บคือค่า Standard Error และ จำนวนตัวอย่างเท่ากับ 2,534 ตัวอย่าง

ข้อค้นพบจากตารางข้างต้นนี้ได้แก่

- ก. จากตารางที่ 4.1 แสดงให้เห็นว่าเมื่อแรกเริ่มก่อนเกิดโครงการบัตรสินเชื่อนี้ กลุ่มตัวอย่างทั้งสอง (คือ กลุ่มอยู่ในโครงการนำร่องและกลุ่มที่ไม่ได้อยู่) มีความแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากค่าส่วนต่างที่รายงานในท้ายแถว “ก่อน”
- ข. ในกลุ่มที่เข้าโครงการนำร่อง รายได้รวมของครัวเรือนในช่วง “หลัง” มีความแตกต่างจากรายได้ในช่วง “ก่อน” เข้าโครงการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งข้อค้นพบนี้ก็ปรากฏในกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เข้าโครงการนำร่องเช่นกัน แต่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติไม่มากเท่ากับที่พบในกลุ่มเข้าโครงการ
- ค. ค่าสถิติสำคัญที่บ่งชี้ถึงผลสัมฤทธิ์ของโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรคือ ค่าที่รายงานไว้ในมุมล่างขวาสุดของตาราง ค่าที่พบนี้ชี้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่เข้าโครงการมีรายได้รวมสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วม เมื่อทำการเปรียบเทียบช่วงเวลา ก่อน/หลัง (วิธี Differences-in-Differences) ดังจะเห็นได้จากที่

สัมประสิทธิ์ที่มีค่าเป็นบวก อย่างไรก็ตาม ค่าสัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้นี้ไม่ได้มีนัยสำคัญทางสถิติมากนัก ซึ่งคำนวณได้จากค่าสถิติ t ที่มาจากการหารสัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้ด้วย Standard Error โดย t -statistics มีค่าเพียง 0.608 เท่านั้น ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงไม่สามารถสรุปได้ว่า การมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรช่วยให้มีรายได้รวมสูงขึ้น

ตารางที่ 4.2 แสดงผลการมีบัตรสินเชื่อต่อรายได้จากการเกษตรของครัวเรือน

	ก่อน	หลัง	ส่วนต่าง
เข้าโครงการนำร่อง	448,454.3 (16,721.41)	518,408.6 (16,721.41)	69,954.25 (23,647.65)
นอกโครงการนำร่อง	298,219.3 (20,957.25)	343,051.2 (20,957.25)	44,831.87 (2,638.03)
ส่วนต่าง	150,235 (26,810.64)	175,357.4 (26,810.64)	25,122.37 (37,916.01)

หมายเหตุ สัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้นั้นมีหน่วยเป็น บาทต่อปีต่อคน และค่าในวงเล็บคือค่า Standard Error และ จำนวนตัวอย่างเท่ากับ 2,360 ตัวอย่าง

ข้อค้นพบจากตารางที่ 4.2 นี้ไม่แตกต่างจากที่ปรากฏในกรณีของรายได้รวมของครัวเรือน แม้ว่าจำนวนตัวอย่างที่จัดจำนวนข้อมูลซึ่งไม่เปลี่ยนแปลงออกไปแล้ว จะน้อยกว่าในกรณีก่อนหน้านี้ สรุปว่าการวิเคราะห์ผลกระทบของการมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรช่วยให้รายได้รวมของครัวเรือนและรายได้จากการเกษตรของครัวเรือน เพิ่มขึ้น แต่การเพิ่มขึ้นที่พบในการวิเคราะห์ด้วยวิธี Differences-in-Differences นี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยค่า t -statistics ที่คำนวณได้มีค่าเท่ากับ 0.66

ผลของบัตรสินเชื่อที่มีต่อรายจ่ายครัวเรือน

ในการวิเคราะห์ผลต่อการใช้จ่ายครัวเรือนนั้น จะแยกออกเป็นผลต่อรายจ่ายรวมของครัวเรือน และผลต่อรายจ่ายด้านอาหาร โดยผลกระทบที่วิเคราะห์ได้รายงานไว้ในตารางที่ 4.3 และ 4.4 ตามลำดับคณะผู้วิจัยได้คัดกรองข้อมูลลูกค้า ธ.ก.ส. เพื่อจัดข้อมูลซึ่งไม่ปรับให้ทันสมัยออก ทำให้จำนวนข้อมูลที่เหลืออยู่ มีจำนวนน้อยกว่าที่ใช้ในการวิเคราะห์ผลกระทบต่อรายจ่ายพอสมควร กล่าวคือ ข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์ผลต่อรายจ่ายรวมมีจำนวน 1,180 ตัวอย่าง ในขณะที่ข้อมูลสำหรับพิจารณาผลของการมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรต่อรายจ่ายด้านอาหารนั้นมีจำนวนเพียง 730 ตัวอย่าง

ตารางที่ 4.3 แสดงผลการมีบัตรสินเชื่อต่อรายจ่ายรวมของครัวเรือน

	ก่อน	หลัง	ส่วนต่าง
เข้าโครงการนำร่อง	78,627.08 (3,137.628)	77,943.56 (3,137.628)	-683.5216 (4,437.276)
นอกโครงการนำร่อง	70,810.15 (3,202.107)	79,035.37 (3,202.107)	8,225.218 (4,528.463)
ส่วนต่าง	7,816.931 (4,483.101)	-1,091.809 (4,483.101)	-8,908.74 (6,340.0641)

หมายเหตุสัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้นั้นมีหน่วยเป็น บาทต่อปีต่อคน และค่าในวงเล็บคือค่า Standard Error และ จำนวนตัวอย่างเท่ากับ 1,180 ตัวอย่าง

ข้อค้นพบจากตาราง 4.3 นี้ได้แก่

- ก. ในกลุ่มตัวอย่างที่ได้เข้าร่วมโครงการ รายจ่ายรวมของครัวเรือนในช่วงหลังการมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ารายจ่ายในช่วงก่อนการเกิดโครงการ รายจ่ายที่ลดลงมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 683.5 บาท อย่างไรก็ตามตัวเลขนี้ไม่ได้ต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญ
- ข. ในกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เข้าโครงการ กลับมีรายจ่ายรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ รายจ่ายในช่วงหลังการเกิดโครงการสูงกว่ารายจ่ายในช่วงก่อนเกิดโครงการ โดยเฉลี่ยเท่ากับ 8,225 บาท ค่าที่พบนี้มีนัยสำคัญทางสถิติ
- ค. ค่าสัมประสิทธิ์ที่วัดถึงผลสัมฤทธิ์ของโครงการเท่ากับ -8,909 ซึ่งแปลผลได้ว่า การมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรทำให้รายจ่ายรวมของครัวเรือนที่เข้าโครงการปรับลดลงโดยเฉลี่ยเท่ากับ 8,909 บาท ค่าที่พบนี้มีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 80 (t-statistics เท่ากับ -1.41 ซึ่งสูงกว่าค่าวิกฤติของระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 80 ที่เท่ากับ 1.282)
- ง. เมื่อนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ด้านรายได้รวม จะพบว่าการมีบัตรสินเชื่อช่วยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น (แม้จะไม่ต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญ) และช่วยให้รายจ่ายรวมของครัวเรือนลดน้อยลง

ตารางที่ 4-4 แสดงผลการมีบัตรสินเชื่อต่อรายจ่ายด้านอาหารของครัวเรือน

	ก่อน	หลัง	ส่วนต่าง
เข้าโครงการนำร่อง	53,033.95 (3,671.95)	49,2203.95 (3,671.95)	-3,813 (5,192.9)
นอกโครงการนำร่อง	41,409.71 (3,826.09)	50,534.29 (3,826.09)	9,124.571 (5,410.9)
ส่วนต่าง	11,624.23 (5,303.03)	-1,313.34 (5,303.03)	-12,937.57 (7,499.62)

หมายเหตุ สัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้นั้นมีหน่วยเป็น บาทต่อปีต่อคน และค่าในวงเล็บคือค่า Standard Error และ จำนวนตัวอย่างเท่ากับ 730 ตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลรายจ่ายด้านอาหารของกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยได้พบว่ามีลักษณะเหมือนกันกับการใช้จ่ายรวมของครัวเรือน โดยครัวเรือนในกลุ่มที่เข้าโครงการมีการใช้จ่ายลดลง (แต่ไม่ได้มีนัยสำคัญทางสถิติเท่าใด) ในขณะที่กลุ่มที่ไม่ได้เข้าโครงการมีรายจ่ายด้านอาหารเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นจึงพบได้ว่าผลของการมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรทำให้รายจ่ายด้านอาหารลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (ลดลงโดยเฉลี่ย 12,938 บาท) จะเห็นได้ว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติของ α นั้นมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 (t-statistics มีค่าเท่ากับ -1.73 ซึ่งสูงกว่าค่าวิกฤติของระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 ที่เท่ากับ 1.645)

ผลของบัตรสินเชื่อที่มีต่อหนี้ครัวเรือน

ในการวิเคราะห์ผลของบัตรสินเชื่อต่อหนี้ครัวเรือน คณะผู้วิจัยใช้ข้อมูลหนี้สินรวมของครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วยหนี้สินที่มีกับธ.ก.ส. หนี้สินนอกระบบ หนี้สินที่มีกับสถาบันการเงิน และหนี้สินอื่นๆ ซึ่งจากการประมวลผลข้อมูลที่สามารถใช้การได้นั้น พบว่ามีจำนวนข้อมูลเท่ากับ 892 ตัวอย่างที่มีข้อมูลครบถ้วนสำหรับทำการวิเคราะห์ ซึ่งได้ข้อสรุปดังนี้คือ

- ก. หนี้ครัวเรือนของกลุ่มที่เข้าโครงการนำร่องนั้นไม่ได้มีการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ คณะผู้วิจัยพบว่ากลุ่มที่เข้าโครงการนำร่องมีหนี้สินเพิ่มขึ้นจากช่วงก่อนการเกิดโครงการฯ โดยเฉลี่ย 24,906 บาท แต่ตัวเลขนี้ไม่ได้ต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญ
- ข. กลุ่มที่ไม่ได้เข้าโครงการนำร่อง เป็นกลุ่มที่มีการเพิ่มของหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญ ดูได้จากความแตกต่างในช่วงก่อนปี 2556 และหลังปี 2556 ซึ่งกลุ่มที่อยู่นอกโครงการนำร่องมีหนี้สินเพิ่มขึ้น (โดยเฉลี่ย) 86,928.19 บาท ซึ่งเมื่อคำนวณค่าสถิติ t จะพบว่า ค่า t-statistics เท่ากับ 2.388 ซึ่งแสดงถึงความต่างอย่างมีนัยสำคัญ
- ค. เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบของการมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรต่อหนี้สินครัวเรือน คณะผู้วิจัยสรุปว่าการมีบัตรไม่ได้ทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้น ตรงกันข้ามกับกลุ่มที่อยู่นอกโครงการฯ ซึ่งเมื่อเทียบความต่างของสองกลุ่มตัวอย่างนี้ จะพบได้ว่ากลุ่มที่ได้รับบัตรสินเชื่อตั้งแต่เริ่มโครงการมีหนี้สินน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับบัตรฯ ในรุ่นแรก โดยเฉลี่ย 62,022 บาท ซึ่งเมื่อคำนวณค่า t-statistics เพื่อดูว่าส่วนต่างนี้แตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญหรือไม่ ผู้วิจัยพบว่า ค่า t-statistics เท่ากับ 1.296 ซึ่งค่าที่พบนี้ต่างจากศูนย์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 80

ตารางที่ 4.5 แสดงผลการมีบัตรต่อหนี้สินของครัวเรือน

	ก่อน	หลัง	ส่วนต่าง
เข้าโครงการนำร่อง	244,309.07 (21,967.57)	269,215.21 (21,967.57)	24,906.14 (31,066.83)
นอกโครงการนำร่อง	177,462.2 (25,743.33)	264,390.39 (27,734.33)	86,928.19 (36,393.84)
ส่วนต่าง	66,846.87 (33,835.33)	4,824.82 (33,835.33)	-62,022.05 (47,850.39)

หมายเหตุสัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้นั้นมีหน่วยเป็น บาทต่อปีต่อคน และค่าในวงเล็บคือค่า Standard Error และ จำนวนตัวอย่างเท่ากับ 892 ตัวอย่าง

ข้อสังเกตก่อนที่จะจบบทที่ 4 ของรายงานวิจัยนี้คือ ในการใช้วิธี Differences-in-Differences จะอาศัยข้อสมมุติว่าสองกลุ่มตัวอย่างคือ กลุ่ม Treatment และกลุ่ม Control นั้น มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เหมือนกัน ซึ่งหากไม่มีโครงการบัตรสินเชื่อ นักวิจัยคาดการณ์ได้ว่าแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของทั้งสองกลุ่ม (ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในรายได้ รายจ่าย หรือหนี้สิน) จะเป็นไปได้ทางเดียวกัน ความแตกต่างที่พบในช่วงก่อนการเกิดโครงการ จะคงอยู่เช่นเดิมในระยะหลังการเกิดโครงการ ดังนั้นหากพบว่ากลุ่มที่ได้เข้าโครงการนำร่องมีความเบี่ยงเบนไปจากเส้นแนวโน้ม นักวิจัยจะอนุมานได้ว่าเกิดจากผลของการเข้าโครงการนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ข้อสรุปที่ได้ทั้งหมดในการวิเคราะห์ส่วนนี้จึงอยู่ภายใต้ข้อสมมุติว่าทั้งสองกลุ่มมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเดียวกัน (Common Trend) ซึ่งหากข้อสมมุตินี้ไม่เป็นจริง ข้อสรุปในส่วนนี้ก็จะผิดพลาดไปได้

งานวิจัยนี้จำเป็นต้องยอมรับในจุดอ่อนของผลการศึกษานี้ เนื่องจากข้อจำกัดด้านข้อมูลที่ได้รับ ดังที่ได้กล่าวไว้ในส่วนก่อนหน้านี้

บทที่ 5

รายงานผลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผลการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการระดมความคิดเห็น (Focus Group) และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม หลัก คือ ลูกค้าของ ธ.ก.ส. และร้านค้า ในพื้นที่นำร่อง 5 จังหวัด ได้แก่ อุดรธานี (เมื่อวันที่ 6-7 ตุลาคม พ.ศ. 2557) เชียงใหม่ (เมื่อวันที่ 16-17 ธันวาคม พ.ศ. 2557) พระนครศรีอยุธยา สระบุรี (เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2558) และลพบุรี (เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2558) เพื่อทราบผลกระทบในเชิงปริมาณและเป็นข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายในการแก้ไขและปรับปรุงโครงการนั้น สำนักงานสาขาของธ.ก.ส. ได้ให้ความช่วยเหลือในการเรียกตัวลูกค้าของ ธ.ก.ส. และร้านค้าในแต่ละพื้นที่มาระดมความคิดเห็นและให้สัมภาษณ์ โดยมีลูกค้าจำนวน 90 คน และร้านค้า 17 ร้าน ที่มาให้ดังแสดงไว้ตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรและร้านค้าที่เข้าร่วม Focus group และให้สัมภาษณ์ในแต่ละพื้นที่

สาขา/จังหวัด	จำนวนเกษตรกร	ร้อยละ	จำนวนร้านค้า	ร้อยละ
เชียงใหม่	30	33.33	3	17.65
ดอยสะเก็ด	17	18.89	2	
สันกำแพง	13	14.44	1	
อุดรธานี	28	31.11	4	23.53
บ้านดุง	14	15.56	2	
อุดรธานี	14	15.56	2	
อยุธยา	9	10.00	3	17.65
ภาชี		0.00		
สระบุรี	11	12.22	3	17.65
บ้านหมอ		0.00		
ลพบุรี	12	13.33	4	23.53
ท่าม่วง		0.00		
รวมทั้งหมด	90	100.00	17	100.00

แม้ว่าทางด้านผู้วิจัยไม่ได้เป็นผู้สุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างลูกค้าธกส.เอง แต่ผู้วิจัยเชื่อว่าลูกค้าที่ ธกส. จัดหามาให้ไม่ได้คัดเลือกมา แต่อย่างใด บุคคลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์โดยส่วนใหญ่เป็นลูกค้าธกส.ที่เข้ามาทำ

ธุรกรรมกับธนาคารในวันนั้นพอดี ลูกค้าเหล่านั้นน่าจะมาที่สาขานั้นโดยไม่ได้มีการเตรียมกับทางธกส. แต่อย่างใด

จะเห็นได้ว่าจำนวนลูกค้าธกส.ที่ได้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นในจังหวัด อุดรธานี สระบุรี และลพบุรี นั้นมีจำนวนน้อยกว่าในจังหวัดเชียงใหม่ และอุดรธานีพอสมควร ทั้งนี้เป็นเพราะการสัมภาษณ์ที่ต้องเร่งทำให้เสร็จภายในระยะเวลาที่สั้นกว่าปกติ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ

สำหรับกลุ่มตัวอย่างร้านค้านั้น จำเป็นต้องให้ ธกส. เป็นผู้แนะนำ และพาเข้าพูดคุย ผู้วิจัยได้ลองสุ่มเดินเข้าสัมภาษณ์เองโดยไม่มีเจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. ไปด้วย ปรากฏว่าไม่ได้รับความร่วมมือเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. จะปลีกตัวออกไปนอกอาณาบริเวณที่ผู้วิจัยพูดคุยกับเจ้าของร้านค้า ซึ่งสังเกตจากการให้ข้อมูล เจ้าของร้านค้าพูดคุยอย่างตรงไปตรงมา และกล้าวิจารณ์ธกส.ด้วย

ทั้งนี้จากการระดมความคิดเห็น (Focus group) และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างดังกล่าว คณะผู้วิจัย ได้จัดทำแบบสอบถาม 2 ชุด ดังนี้คือ

ก. แบบสอบถามที่ใช้ในการระดมความคิดเห็น/สัมภาษณ์กลุ่มลูกค้า ธ.ก.ส. แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ภาพรวมของสินเชื่อ (เงินกู้) ทั่วไป

ส่วนที่ 3 การใช้บริการบัตรสินเชื่อเกษตรกร

ข. แบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร

โดยสามารถสรุปผลจากการระดมความคิดเห็นและสัมภาษณ์ได้ดังต่อไปนี้

ก. แบบสอบถามที่ใช้ในการระดมความคิดเห็น/สัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกร

ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้สัมภาษณ์

แบบสอบถามประกอบไปด้วยข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง อาทิ เพศ อายุ จำนวนสมาชิก อาชีพ ทรัพย์สิน และรายได้ของเกษตรกร ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งได้ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

จากตารางที่ 5.2 จำนวนผู้ที่เข้าร่วมระดมความคิดเห็นทั้งหมด 90คน เป็นเพศชายร้อยละ 54.44 มีอายุเฉลี่ย 55 ปี และเพศหญิงร้อยละ 45.56 อายุเฉลี่ย 51 ปี โดย ร้อยละ 48.89 (จำนวน 44 คน) มีอาชีพในภาคเกษตรและทำนาเป็นหลักสำหรับอาชีพเกษตรอื่นๆ เช่น ทำไร่ อ้อย เลี้ยงเป็ด และทำบ่อปลา เป็นต้น

รองลงมาคือ ทำอาชีพการเกษตรและอาชีพรับจ้าง³ด้วยร้อยละ 27.78 และทำการเกษตรพร้อมกับอาชีพอิสระ⁴ร้อยละ 17.78 (ตารางที่ 5.2และภาพที่ 5.1)

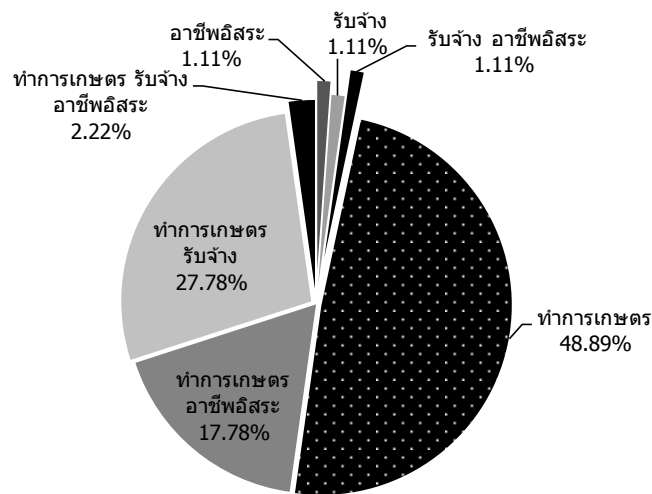
ตารางที่ 5.2 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ด้านเพศ อายุ และอาชีพ

	เชียงใหม่	อุดรธานี	อยุธยา	สระบุรี	ลพบุรี	ผลรวมทั้งหมด
จำนวนจำแนกตามเพศ						
ชาย	19	11	6	4	9	49
ร้อยละของทั้งหมด	21.11	12.22	6.67	4.44	10.00	54.44
หญิง	11	17	3	7	3	41
ร้อยละของทั้งหมด	12.22	18.89	3.33	7.78	3.33	45.56
ผลรวมทั้งหมด	30	28	9	11	12	90
ร้อยละของทั้งหมด	33.33	31.11	10.00	12.22	13.33	100.00
อายุเฉลี่ยแยกตามเพศ						
ชาย						
อายุเฉลี่ย	55	63	58	39	53	55
อายุสูงสุด	71	75	77	58	67	77
อายุต่ำสุด	47	56	46	23	43	23
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	6.33	5.95	11.72	14.40	8.87	9.96
หญิง						
อายุเฉลี่ย	54	49	49	48	63	51
อายุสูงสุด	64	73	58	56	73	73
อายุต่ำสุด	43	38	35	42	52	35
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	7.27	10.38	12.10	5.97	10.54	9.56
จำนวนอาชีพจำแนกตามอาชีพ						
อาชีพในภาคเกษตร	14	15	4	5	6	44
ร้อยละในภาคเกษตร	31.82	34.09	9.09	11.36	13.64	100.00
อาชีพรับจ้าง				1		1
ร้อยละของอาชีพรับจ้าง				100.00		100.00
อาชีพอิสระ	1					1
ร้อยละของอาชีพอิสระ	100.00					100.00
อาชีพรับจ้าง และอาชีพอิสระ	1					1
ร้อยละของอาชีพรับจ้างและอาชีพอิสระ	100.00					100.00
อาชีพเกษตรและรับจ้าง	7	12	1	2	3	25
ร้อยละของอาชีพเกษตรและรับจ้าง	28.00	48.00	4.00	8.00	12.00	100.00
อาชีพเกษตรและอาชีพอิสระ	7	1	4	1	3	16
ร้อยละของอาชีพเกษตรและอาชีพอิสระ	43.75	6.25	25.00	6.25	18.75	100.00
อาชีพเกษตร รับจ้างและอาชีพอิสระ				2		2
ร้อยละของอาชีพเกษตรรับจ้าง และอาชีพอิสระ				100.00		100.00

³อาชีพรับจ้าง ได้แก่ รับเหมาก่อสร้าง/ทำงานก่อสร้าง แกะสลักไม้ รับจ้างขับรถ รับจ้างถางหญ้า รับจ้างชุดเผือกรับจ้างไถ/รถเกี่ยวนา เป็นต้น

⁴อาชีพอิสระ ได้แก่ เก็บค่าเช่าที่จอดรถขายของชำรับแกะสลักและเย็บผ้าขายถุงพลาสติกขายล็อตเตอรี่ค้าขาย(ขนมมันสำปะหลังอาหาร ร้านดอกไม้) ทำงานโรงงานทำสุราชุมชนนวดแผนโบราณโรงสีข้าว รับจ้างเลี้ยงสัตว์

ภาพที่ 5.1 สัดส่วนสาขาอาชีพของผู้ให้สัมภาษณ์

ด้านรายได้ พบว่า รายได้ของครอบครัวผู้ให้สัมภาษณ์มีรายได้มากกว่า 100,000 บาทต่อปี โดยเฉลี่ยอยู่ที่ 286,900 บาท/ปี (ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่าย) มีถึงร้อยละ 62.35 รองลงมาคือ ระหว่าง 90,001-100,000 บาท มีร้อยละ 16.47 และรายได้ระหว่าง 70,001-90,000 บาทต่อปี ร้อยละ 7.06

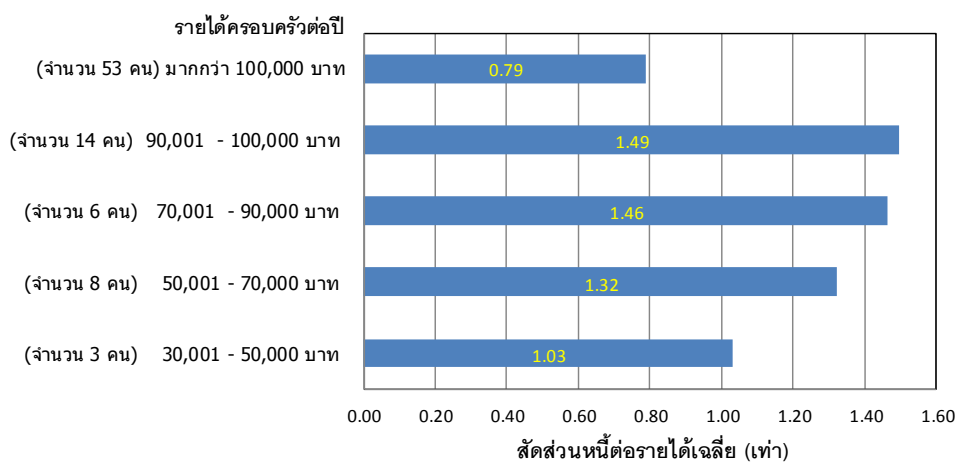
ด้านภาระหนี้ อัตราหนี้สินต่อรายได้รายของครอบครัวโดยเฉลี่ย (Debt-to-Income: DTI) พบว่า อัตราหนี้สินต่อรายได้ของครอบครัวโดยเฉลี่ยรวมอยู่ที่ระดับ 0.89 เท่า กล่าวคือ รายได้ของครอบครัว 100 บาท จะต้องนำไปใช้ในการชำระหนี้ถึง 89 บาท ทั้งนี้หากพิจารณาในแต่ละระดับรายได้จะพบว่าครอบครัวที่มีรายได้ต่ำกว่า 100,000 บาท จะมีภาระหนี้ต่อรายได้มากกว่า 1 เท่า โดยครอบครัวที่มีรายได้ระหว่าง 90,001-100,000 บาทต่อปี มีอัตราหนี้สินต่อรายได้รายครัวเรือนโดยเฉลี่ยสูงสุดที่ 1.49 เท่า รองลงมา คือ ครอบครัวที่มีรายได้ระหว่าง 70,001-90,000 บาทต่อปี มีอัตราหนี้สินต่อรายได้ของครอบครัวเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 1.46 เท่า ครอบครัวที่มีรายได้ระหว่าง 50,001-70,000 บาทต่อปี มีอัตราหนี้สินต่อรายได้ของครอบครัวเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 1.32 เท่า และสุดท้ายครอบครัวที่มีรายได้ระหว่าง 30,001-50,000 บาทต่อปี มีอัตราหนี้สินต่อรายได้ของครอบครัวเฉลี่ยอยู่ที่ระดับ 1.03 เท่า (ตารางที่ 5.3) นอกจากนี้ หากพิจารณาภาระหนี้ต่อรายได้ของครอบครัว จำแนกตามอาชีพ พบว่า ในกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระจะมีภาระหนี้ต่อรายได้สูงกว่า 1 เท่า (ตารางที่ 5.4)

ดังนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ในกลุ่มที่มีรายได้ต่ำกว่า 100,000 บาท หรือกลุ่มที่ทำอาชีพอิสระ จะเป็นกลุ่มที่มีภาระหนี้สูง ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อสภาพคล่องทางการเงินของครอบครัวและมีโอกาสในการผิดนัดชำระหนี้สูงในอนาคตได้ หากเกิดภาวะวิกฤตทางรายได้

ตารางที่ 5.3 สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวกลุ่มตัวอย่าง

ระดับรายได้ของครอบครัว	จำนวน (คน)	รายได้ ครอบครัว เฉลี่ย (บาท)	หนี้สิน				หนี้สิน/รายได้ (เท่า)
			ค่าเฉลี่ย (บาท)	ค่าสูงสุด (บาท)	ค่าต่ำสุด (บาท)	ส่วนเบี่ยงเบน (บาท)	
ต่ำกว่า 10,000 บาท	0	-	-	-	-	-	-
10,001 - 30,000 บาท	1	25,001	0	0	0	0	0.00
30,001 - 50,000 บาท	3	55,001	56,667	100,000	70,000	51,316	1.03
50,001 - 70,000 บาท	8	85,001	112,500	520,000	180,000	177,904	1.32
70,001 - 90,000 บาท	6	115,001	168,333	700,000	40,000	268,508	1.46
90,001 - 100,000 บาท	14	140,001	209,286	900,000	30,000	240,783	1.49
มากกว่า 100,000 บาท	53	286,900	226,792	3,000,000	60,000	468,768	0.79
รวม	85	220,306	195,571	3,000,000	40,000	251,772	0.89

ภาพที่ 5.2 สัดส่วนหนี้สินต่อรายได้ของครอบครัวเฉลี่ย จำแนกตามช่วงรายได้

ตารางที่ 5.4 สถานะทางเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่างแยกตามสาขาอาชีพ

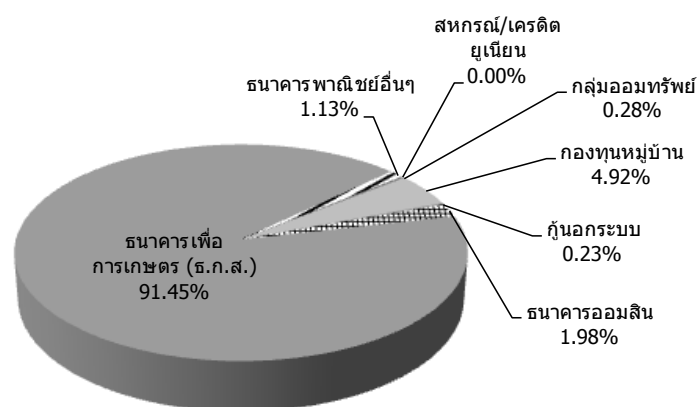
อาชีพ	จำนวน (ร้อยละ)		รายได้รวม	หนี้สินรวม	รายได้ครอบครัว เฉลี่ยต่อปี	หนี้สินเฉลี่ย	สัดส่วนหนี้สิน รวม/รายได้รวม	สัดส่วนหนี้สินเฉลี่ย ต่อรายได้เฉลี่ย
อาชีพอิสระ	1	(1.18)	286,900	400,000	286,900	400,000	1.39	1.39
รับจ้าง	1	(1.18)	286,900	78,000	286,900	78,000	0.27	0.27
รับจ้าง อาชีพอิสระ	1	(1.18)	286,900	400,000	286,900	400,000	1.39	1.39
ทำการเกษตร	43	(50.59)	8,419,917	8,740,000	195,812	198,636	1.04	1.01
ทำการเกษตร อาชีพอิสระ	14	(16.47)	3,117,104	4,561,400	222,650	285,088	1.46	1.28
ทำการเกษตร รับจ้าง	23	(27.06)	5,754,204	3,032,002	250,183	121,280	0.53	0.48
ทำการเกษตร รับจ้าง อาชีพอิสระ	2	(2.35)	573,800	390,000	286,900	195,000	0.68	0.68
ผลรวมทั้งหมด	85	(100.00)	18,725,724	20,601,402	152,606	228,904	1.10	1.50

ส่วนที่ 2 ภาพรวมของสินเชื่อ (เงินกู้) ทั่วไป

จากการสอบถามถึงการกู้เงินพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์นอกจากการกู้เงินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นหลักโดยมีสัดส่วนปริมาณเงินกู้ถึงร้อยละ 91.45 และช่องทางเงินกู้ในอันดับรองลงมาคือเงินกองทุนหมู่บ้าน มีสัดส่วนปริมาณเงินกู้ร้อยละ 4.92 ขณะที่สหกรณ์/เครดิตยูเนียนเป็นช่องทางการขอเงินที่ไม่มีผู้ใช้บริการเลย(ตารางที่ 5.5 และภาพที่ 5.3)

ตารางที่ 5.5 ช่องทางการขอเงินใน 3 อันดับแรก

ช่องทางการขอเงิน	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	รวม
ธนาคารออมสิน	2	5	1	8
ธนาคารเพื่อการเกษตร (ธ.ก.ส.)	86	2		88
ธนาคารพาณิชย์อื่นๆ		1		1
สหกรณ์/เครดิตยูเนียน	-	-	-	-
กลุ่มออมทรัพย์	2	3	-	5
กองทุนหมู่บ้าน	7	31	5	43
กู้นอกระบบ		2	5	7

ภาพที่ 5.3 สัดส่วนร้อยละของวงเงินกู้แยกตามสถาบันการเงิน

ทั้งนี้ วัตถุประสงค์การกู้เงิน นั้น นำไปใช้เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียน เช่น ซื้อปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ มากที่สุด โดยมีผู้เลือกเป็นอันดับ 1 อันดับ 2 และอันดับ 3 รวมทั้งสิ้น 61 คน วัตถุประสงค์การกู้เงินรองลงมา คือ

กู้เงินเพื่อซื้อหรือปรับปรุงบ้าน/ที่ดิน มีจำนวน 30 คน และเพื่อซื้ออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เช่น รถไถ และเครื่องมือประกอบอาชีพ จำนวน 27 คน

นอกจากนั้น จะสังเกตเห็นว่า วัตถุประสงค์ของการกู้เงินส่วนใหญ่เป็นการกู้เงินเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพโดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 68.89 ขณะที่การกู้เงินเพื่อการบริโภคมีเพียงร้อยละ 5.56 และเพื่อนำไปคืนเงินกู้ในระบบมีเพียงร้อยละ 2.22 เท่านั้น (ตารางที่ 5.6)

ตารางที่ 5.6 อันดับความสำคัญของความต้องการกู้เงิน 3 อันดับแรก

วัตถุประสงค์การกู้เงิน	จำนวน			
	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	รวม 3 อันดับ
เพื่อใช้เงินทุนหมุนเวียน เช่นซื้อปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ	38	17	6	61
เพื่อซื้อหรือปรับปรุงบ้าน/ที่ดิน	14	11	5	30
เพื่อซื้ออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เช่น รถไถ เครื่องมือประกอบอาชีพ	12	12	3	27
เพื่อการลงทุนขยายกิจการ	10	6	3	19
เพื่อซื้อรถ	9	6	2	17
เพื่อชำระค่างวดหนี้ในระบบ	1	0	3	4
เพื่อการบริโภค	1	2	7	10
เพื่อการศึกษา	1	5	1	7
เพื่อซื้ออุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือน (เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์)	0	1	4	5

ส่วนที่ 3 การใช้บริการบัตรสินเชื่อเกษตรกร

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจทัศนคติของเกษตรกรต่อการมีบัตรสินเชื่อ ในประเด็นต่างๆที่อาจสร้างความกังวลต่อการก่อหนี้ครัวเรือนที่อาจตามมาจากการมีบัตรสินเชื่อ โดยในการสำรวจนี้ ผู้วิจัยได้สอบถามถึงความคิดเห็นต่อการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกร รวมทั้งค่านิยมที่มีต่อบัตรด้วย ซึ่งในแบบสอบถามจะมีตัวเลือกสามตัวให้ลูกค้านักส. คือ “ใช่” “ไม่ใช่” และ “ไม่ต่างกัน” ในการประมวลผลและนำเสนอทัศนคติในด้านต่างๆ จะแสดงเฉพาะ ร้อยละของคำตอบ “ใช่” และ “ไม่ใช่” โดยผู้อ่านสามารถอนุมานได้เองว่า “ไม่ต่างกัน” คือส่วนที่เหลือ

ข้อค้นพบที่ได้เป็นดังนี้คือ

1. การมีบัตรสินเชื่อช่วยให้เกิดความสะดวกและมีความปลอดภัยกว่าเงินสด

จากการสำรวจทัศนคติของเกษตรกรในพื้นที่ต่างๆ ผู้วิจัยพบว่าเกษตรกรโดยส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรช่วยให้เกิดความสะดวกในการจับจ่าย และมีความปลอดภัยมากกว่าการถือเงินสดไปซื้อของ โดยในการสำรวจกลุ่มตัวอย่างนี้ เกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ สระบุรี และลพบุรี มีสัดส่วนผู้ที่เห็นว่าบัตร

สินเชื่อมีความสะดวกและปลอดภัยสูงถึงร้อยละ 90 (หรือมากกว่า) ซึ่งสูงกว่าสัดส่วนของผู้ที่เห็นด้วยในจังหวัดอุดรธานี และจังหวัดอุทัย (ตารางที่ 5.7)

ตารางที่ 5.7 การใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรแทนเงินสดทำให้เกิดความสะดวกและมีความปลอดภัย

จังหวัด	จำนวนตัวอย่าง	เห็นด้วย (%)
เชียงใหม่	25	92
อุดรธานี	22	77
อุทัย	9	78
สระบุรี	10	90
ลพบุรี	11	91

2. การมีบัตรสินเชื่อไม่ได้ทำให้เกิดการใช้จ่ายเกินกว่าปกติ

เนื่องจากการมีบัตรสินเชื่อทำให้มีความสะดวกในการใช้จ่ายซื้อของ ผู้วิจัยจึงถามต่อไปว่า การมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรนั้นส่งผลให้ผู้ถือบัตรมีการใช้จ่ายเกินกว่าปกติหรือไม่ ซึ่งได้พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่คิดว่าบัตรสินเชื่อเกษตรกรไม่ได้ส่งผลให้เกิดการใช้จ่ายเกินกว่าปกติโดยกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดสระบุรี และจังหวัดลพบุรี มีความเห็นที่ชัดเจนกว่าเกษตรกรในพื้นที่อื่นๆ (โดยร้อยละ 90 ของกลุ่มตัวอย่าง เห็นว่าบัตรสินเชื่อไม่ได้ทำให้เกิดการใช้จ่ายที่เกินปกติ) ในขณะที่เกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนผู้ที่เห็นว่าส่งผลต่อการใช้จ่ายเกินปกติ กับจำนวนที่ไม่เห็นด้วยนั้น พอๆกัน

ตารางที่ 5.8 การใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรแทนเงินสดทำให้เกิดการใช้จ่ายเกินกว่าปกติ

จังหวัด	ใช้จ่ายเกินกว่าปกติ(%)	ไม่ได้ใช้จ่ายเกินกว่าปกติ(%)
เชียงใหม่	44	44
อุดรธานี	36	45
อุทัย	22	67
สระบุรี	0	90
ลพบุรี	9	91

3. การมีบัตรสินเชื่อไม่ได้ทำให้เป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

ผู้วิจัยได้ถามต่อไปว่า การมีบัตรสินเชื่อเกษตรกรนั้นส่งผลให้ผู้ถือบัตรมีหนี้สินเพิ่มขึ้นจริงหรือไม่ ซึ่งได้พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่คิดว่าบัตรสินเชื่อเกษตรกรไม่ได้ส่งผลให้เกิดหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้นกล่าวคือเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี อุทัย ลพบุรี เกินกว่าครึ่งมีทัศนคติเช่นนั้น ในขณะที่เกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่เห็นตรงกันข้าม คือร้อยละ 56 ของเกษตรกรตัวอย่างเห็นว่าการมีบัตรสินเชื่อส่งผลให้มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ 5.9 การใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรแทนเงินสดไม่ได้ทำให้เป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น

จังหวัด	ทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น(%)	ไม่ได้ทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น(%)
เชียงใหม่	56	32
อุดรธานี	41	50
อุทัย	33	67
สระบุรี	10	70
ลพบุรี	36	64

4. เกษตรกรใช้บัตรสินเชื่อตามความนิยมหรือไม่

เนื่องจากบัตรสินเชื่อเป็นของใหม่สำหรับเกษตรกร ซึ่งอาจเป็นกลุ่มคนที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินในระบบได้ ดังนั้นเมื่อเกษตรกรได้รับบัตรสินเชื่อเกษตรกรจาก ธ.ก.ส. คำถามต่อไปคือ พวกเขาใช้บัตรสินเชื่อตามกระแสนิยมหรือไม่ เพราะบัตรสินเชื่อนั้นมีประโยชน์ใช้สอยจริง จากการสำรวจในกลุ่มตัวอย่างเราพบว่า เกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และอุดรธานีส่วนใหญ่ใช้บัตรนี้ตามความนิยม ในขณะที่เกษตรกรในจังหวัดสระบุรีมีความเห็นแบ่งเป็นสองฝ่ายเท่าๆกันคือ ครึ่งหนึ่งเห็นว่าการใช้บัตรนี้เป็นตามความนิยม และอีกครึ่งหนึ่งคิดว่าไม่ใช่ เกษตรกรในจังหวัดอุทัยและลพบุรี เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นว่าได้ใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรตามความนิยม

ตารางที่ 5.10 การใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรตามความนิยม

จังหวัด	ใช้บัตรตามความนิยม(%)	ไม่ได้ใช้บัตรตามความนิยม(%)
เชียงใหม่	60	20
อุดรธานี	63	4
อุทัย	33	56
สระบุรี	50	50
ลพบุรี	0	100

5. บัตรสินเชื่อทำให้รู้สึกเป็นบุคคลสำคัญและมีฐานะ

เมื่อปรากฏว่าเกษตรกรจำนวนไม่น้อยใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรเนื่องด้วยค่านิยม นักวิจัยได้ถามต่อไปว่า ความนิยมดังกล่าวสะท้อนถึงความรู้สึกว่า เป็นบุคคลสำคัญ และช่วยให้ดูเป็นผู้มีฐานะทางการเงินหรือไม่ ผลที่พบคือเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นเช่นนั้น โดยเกษตรกรมากกว่าครึ่ง ในกลุ่มตัวอย่างจากจังหวัดเชียงใหม่ อุดรธานี และลพบุรี ต่างเห็นด้วยว่าบัตรสินเชื่อทำให้รู้สึกเป็นบุคคลสำคัญและดูเป็นผู้มีฐานะทางการเงิน มีเพียงเกษตรกรในจังหวัดอุทัยเท่านั้นที่มีความเห็นในทางตรงกันข้าม

ตารางที่ 5.11 การใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรช่วยให้รู้สึกเป็นบุคคลสำคัญและมีฐานะทางการเงิน

จังหวัด	ช่วยให้รู้สึกเป็นบุคคลสำคัญ และมีฐานะทางการเงิน(%)	ไม่ได้ช่วยให้รู้สึกเป็นบุคคลสำคัญ และมีฐานะทางการเงินใช้บัตรตามความนิยม(%)
เชียงใหม่	68	20
อุดรธานี	77	1
อุทัยธานี	33	56
สระบุรี	50	50
ลพบุรี	54	45

สรุปผลการสำรวจทัศนคติของผู้ใช้บัตรสินเชื่อ เป็นดังนี้คือ เกษตรกรส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อบัตรสินเชื่อในเชิงบวก กล่าวคือ เกษตรกรมองว่าบัตรสินเชื่อมีประโยชน์ใช้สอยจริง เนื่องจากให้ความสะดวกและมีความปลอดภัยมากกว่าการถือเงินสดไปจ่าย และเกษตรกรก็ไม่คิดว่าการใช้บัตรจะทำให้เป็นหนี้มากขึ้น หรือทำให้มีการใช้จ่ายเกินจำเป็นแต่อย่างใด ทัศนคติที่ดีต่อบัตรสินเชื่อยังสะท้อนอยู่ในค่านิยมที่ผู้ใช้มีต่อบัตรด้วย โดยผู้ที่ใช้บัตรสินเชื่อส่วนใหญ่มองว่า การใช้บัตรสะท้อนถึงสถานะทางเศรษฐกิจที่ดี เป็นบุคคลสำคัญ และมีฐานะการเงินดีด้วย

นอกจากการสำรวจทัศนคติแล้ว ผู้วิจัยยังได้ให้เกษตรกรระบุถึงประโยชน์ของการใช้บัตร และปัญหา/อุปสรรคที่ประสบจากการใช้บัตรสินเชื่อ รวมทั้งข้อเสนอเพื่อปรับปรุงการให้บริการบัตรสินเชื่อเกษตรกรโดยเราได้ข้อสรุปดังนี้คือ

1. เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าบัตรสินเชื่อมีประโยชน์ ซึ่งประโยชน์ที่ได้จากการใช้บัตรสินเชื่อนี้คือ ได้รับความสะดวกในการจ่ายซื้อของมากขึ้น โดยได้พบว่าเกษตรกรในแต่ละจังหวัดที่ทำการสำรวจระบุว่า ประโยชน์ด้านนี้มีความสำคัญมากที่สุด(52 คะแนน)สำหรับประโยชน์ด้านอื่นๆที่เกษตรกรเห็นว่าสำคัญรองลงมา ได้แก่ความสะดวกด้านการเงิน ที่บัตรสินเชื่อสามารถช่วยให้พวกเขาสามารถนำเงินสดไปใช้จ่ายในด้านอื่นๆได้ (13 คะแนน) ดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายสำหรับการรูดบัตรไม่แพงมาก (12 คะแนน) และสามารถนำไปใช้ยามขาดส้น หรือใช้จ่ายยามจำเป็นได้ (12 คะแนน)

ตารางที่ 5.12 ประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกร

ประโยชน์ที่ได้รับจากการมีบัตรสินเชื่อเกษตรกร	อุดรธานี	เชียงใหม่	สระบุรี	ลพบุรี	อยุธยา	รวม
1. ต้นทุนทางการเงิน						
- ดอกเบี้ยไม่แพง ถูกกว่านอกระบบ	5	3	1	1	2	12
- ปลอດดอกเบีย 1 เดือน	1		1		1	3
2. แหล่งเงินทุน						
- มีวงเงินเพียงพอ	1					1
- ใช้เป็นเงินทุน และอุปกรณ์ทางเกษตรกร	3	1	1			5
3. สภาพคล่องทางการเงิน						
- การใช้จ่ายสะดวกมากขึ้น	8	25	4	9	6	52
- การเงินคล่อง เอาเงินสดไปใช้ชีวิตประจำวันอื่นๆ	6	6		1		13
- ใช้จ่าย รูดได้บ่อย	1	1				2
- เอาไว้ใช้จ่ายยามขาดส่นได้/ใช้จ่ายในยามจำเป็น	4	5	1	2		12
4.ด้านการตลาด						
- ร้านค้ามีพอ สินค้ามีพอ	3	1				4
- เพิ่มช่องทางในการใช้จ่าย	1	1	1			3

2. สำหรับกลุ่มที่เห็นว่าบัตรสินเชื่อเกษตรกรไม่ได้ให้ประโยชน์กับพวกเขา ผู้วิจัยได้สอบถามถึงเหตุผลที่มองว่าบัตรสินเชื่อเกษตรกรไม่มีประโยชน์ ผลสำรวจพบว่าเหตุผลหลักคือ การมีบัตรทำให้เป็นหนี้มากขึ้น เพราะการรูดบัตรทำให้เป็นหนี้ และมีภาระจ่ายดอกเบี้ยมากขึ้น (6 คะแนน) เหตุผลที่ได้คะแนนรองลงมาคือ เพราะมีเงินสดอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องใช้บัตรแต่อย่างใด (2 คะแนน) และเนื่องจากช่วงเวลาที่ได้ลงพื้นที่สำรวจเป็นช่วงหน้าแล้ง ซึ่งปีนี้เกษตรกรโดยส่วนใหญ่ไม่สามารถทำนาปรังได้ ดังนั้นเกษตรกรจำนวนหนึ่งจึงไม่จำเป็นต้องใช้บัตรสินเชื่อเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต เพราะไม่ได้ทำนาปรัง มีเกษตรกรเพียงหนึ่งรายที่ระบุว่าสินค้าที่ต้องการซื้อนั้น ในร้านค้าที่รับบัตรมีแต่สินค้าด้อยคุณภาพ จึงไม่ได้ประโยชน์จากบัตรสินเชื่อ(ดูตารางที่ 5-13 ประกอบ)

ตารางที่ 5.13 เหตุที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกร

ไม่ได้ประโยชน์	อุดรธานี	เชียงใหม่	สระบุรี	ลพบุรี	อยุธยา	รวม
1. ทำให้เป็นหนี้มากขึ้นเพราะมีดอกเบี้ย	4	2				6
2. ไม่จำเป็นต้องมีเงินสด	2					2
3. ใช้น้อย เพราะไม่ได้ทำนา เติมน้ำมันเป็นหลัก			1			1
4. ไม่มีเงินชำระบัตร เพราะไม่ได้ทำนาเนื่องจากไม่มีน้ำ				1		1
5. ร้านค้าไม่ซื้อส่ดย์ เช่น ขายข้าวพันธ์ไม่ดี				1		1

3. ผู้วิจัยได้ให้เกษตรกรช่วยแจกแจงถึงอุปสรรคของการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรปรากฏว่าสาเหตุที่ก่อให้เกิดอุปสรรคนั้นมีหลากหลาย อาทิเช่น วงเงินในบัตรน้อยไป (วงเงินเครดิตสูงสุดเท่ากับ 50,000 บาท) ร้านค้าหรือปั๊มน้ำมันที่รับชำระด้วยบัตรสินเชื่อมีไม่เพียงพอ (คู่มือวิเคราะห์แบบสอบถามร้านค้าประกอบ) บางรายระบุว่าร้านค้าที่รับชำระค่าสินค้าด้วยบัตรขายของในราคาที่สูงกว่าร้านค้าที่รับเพียงเงินสด (3 ราย) และบางรายจะเป็นผู้ประสบปัญหาสภาพคล่อง จึงอยากเบิกเงินสดจากบัตรสินเชื่อมาใช้จ่ายยามจำเป็น

ตารางที่ 5.14 ปัญหาและอุปสรรคของการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกร

อุปสรรค	อุดรธานี	เชียงใหม่	สระบุรี	ลพบุรี	อยุธยา	รวม
1. ปัญหาจากบัตรสินเชื่อเกษตรกร						
- ไม่เข้าใจกระบวนการและนโยบาย	1					1
- ไม่สามารถเบิกเงินสดได้เพราะบางครั้งเจ็บป่วยไม่มีเงินจะรูดมาใช้จ่ายได้	1					1
- วงเงินน้อย	2		1	1		4
- ได้บัตรช้า	1					1
- วงเงินที่ได้คืนช้า	2					2
2. ปัญหาจากร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการ						
- ร้านค้าที่ใช้บัตรจะมีราคาแพงกว่าร้านอื่น 30 บาท		1	1		1	3
- ไม่มีร้านค้าที่ชื่นชอบ					2	2
- ร้านค้า/ปั๊มน้ำมันที่รับบัตร ยังน้อย ไม่ทั่วถึง			5	1		6
- ร้านค้าไม่มีสินค้าบางอย่างที่ต้องการ			1			1

4. กลุ่มตัวอย่างยังได้เสนอถึงสิ่งที่ควรปรับปรุงเพื่อให้บริการด้านบัตรสินเชื่อดีขึ้น โดยพบว่าส่วนใหญ่ต้องการให้เพิ่มวงเงินในบัตร(ดูตาราง 5.15 ประกอบ) ดังปรากฏในตารางข้างล่างนี้ ในแถวที่ได้แรเงาไว้เป็นแถวที่เกี่ยวข้องกับการขอเพิ่มวงเงินในบัตร เมื่อนับจำนวนผู้ตอบเหตุผลเหล่านั้นจะมีจำนวนเท่ากับ 26 ราย

เนื่องจากวงเงินในบัตรนั้นเทียบกับต้นทุนของการทำการเกษตรทั้งหมดแล้ว ถือได้ว่าเป็นเพียงส่วนที่น้อยมากอย่างไรก็ดี การที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เรียกร้องให้มีการขยายวงเงินในบัตร สะท้อนถึงข้อดีของการใช้บัตรสินเชื่อ ที่เหนือกว่าสินเชื่อ ก.ส.ป.ก. หรือเงินสด กล่าวคือ การที่บัตรสินเชื่อให้ความสะดวกในการใช้จ่าย และมีระยะปลอดดอกเบี้ย ซึ่งการที่เกษตรกรเรียกร้องให้เพิ่มวงเงินในบัตรนี้ แสดงให้เห็นว่าบัตรสินเชื่อสามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้ตรงเป้า

ข้อเสนออื่น ๆ นั้นมีหลายข้อที่ ธ.ก.ส. น่าจะพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน อาทิเช่นการลดดอกเบี้ยและขยายระยะเวลาปลอดดอกเบี้ย การอนุญาตให้ใช้บัตรเบิกเงินสด และการใช้บัตรเบิกค่ารักษาพยาบาลหรือค่าเล่าเรียน เนื่องจากการลดดอกเบี้ยนั้น ส่งผลต่อรายรับของธกส และคงต้องเป็นธ.ก.ส. เท่านั้นที่จะสามารถคำนวณความคุ้มค่าทางการเงินได้ นอกจากนี้การจะขยายการใช้งานของบัตรสินเชื่อ อาจจำเป็นต้องทบทวนใหม่ถึงวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้แต่แรกของการริเริ่มออกบัตรสินเชื่อ กล่าวคือ ธ.ก.ส. จะยังคงต้องการใช้บัตรนี้ใช้เฉพาะเพื่อการซื้อปัจจัยการผลิตหรือไม่ หรืออยากจะขยายขอบเขตการใช้งานให้บัตรนี้ใกล้เคียงกับบัตรสินเชื่อทั่วไปมากขึ้น ซึ่งในประเด็นหลังนี้อาจต้องมีการประเมินความเสี่ยงของธุรกิจบัตรสินเชื่อเกษตรกรกันใหม่

ตารางที่ 5.15 สิ่งที่ต้องปรับปรุงสำหรับโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร

สิ่งที่ปรับปรุงในโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร	อุดรธานี	เชียงใหม่	สระบุรี	ลพบุรี	อยุธยา	รวม
1. ต้นทุนทางการเงิน						
- ลดดอกเบี้ย ตามราคาที่สูง					1	1
- อยากให้ลดดอกเบี้ยอีกและขยายระยะเวลาปลอดดอกเบี้ย		5		1		6
- ควรมีช่วงพักหนี้ ในกรณีที่หนี้เสียหาย				1		1
2. เงื่อนไขในการมีบัตรสินเชื่อ						
- ขอให้ไม่มีคนค้ำประกันเวลาขอเงินเพิ่ม		2				2
- การแจ้งว่าจะได้บัตรหรือไม่			1	2	1	4
- ควรให้มีรูปในบัตรจะได้ใช้ใบเดียวเวลารูดบัตร			1	2		3
- เพิ่มระยะเวลาในการใช้บัตร			1			1
3. การขยายวงเงินสินเชื่อ						
- ขยายวงเงินเพิ่ม ให้กับเกษตรกรที่ทำงานมาก ๆ ปัจจุบันได้วงเงินน้อย			1			1
- เพิ่มวงเงิน เพราะในช่วงหน้านาต้องใช้จ่ายมากขึ้นเพื่อซื้อเครื่องจักร และปรับปรุงเกษตร	10	3	4	4	2	23
- ต้องการวงเงินเพิ่ม เพราะทางร้านค้า คิดราคาสินค้าเพิ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับซื้อด้วยเงินสด และยังต้องเสียดอกเบี้ยธนาคารอีก					2	2
4. บริการสินเชื่อที่ต้องการให้มีเพิ่ม						
- เพิ่มสินค้าสามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้/สินค้าอื่นๆ			1	1	1	3
- เพิ่มร้านค้า เช่น โลตัส บิ๊ก ปตท		1	1		2	4
- เบิกค่าเล่าเรียนได้ 50,000 บาท			1			1
- เบิกค่ารักษาพยาบาล ในวงเงิน 50,000 บาท ได้			1			1
- ขอเบิกเงินสดได้ในวงเงิน 50,000-100,000 บาท		4	2			6
- ควบคุมราคาสินค้าให้ราคาซื้อเท่ากับเงินสด					2	2

ข.แบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์ร้านค้าในพื้นที่นำร่องของโครงการทั้ง 5 จังหวัดนั้น พบว่า เหตุผลของร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการเพราะเห็นว่าเป็นโครงการที่ให้ความสะดวกแก่เกษตรกรเพราะไม่ต้องใช้เงินสดในการซื้อสินค้า ทำให้มีช่องทางในการซื้อ-ขายเพิ่มขึ้น และลูกค้าสามารถซื้อสินค้านอกเขตพื้นที่ได้ด้วยการใช้บัตรสินเชื่อซึ่งต่างจากเดิมที่เกษตรกรผู้ขาดแคลนเงินสด จะอาศัยการเชื่อ กับร้านค้าในพื้นที่ใกล้เคียงเท่านั้น ซึ่งเมื่อมีการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรมากขึ้น ร้านค้าต่างพบว่า มีลูกค้าจากต่างพื้นที่มาซื้อของมากขึ้นกว่าเดิม

อย่างไรก็ดี ในช่วงที่คณะวิจัยลงพื้นที่สำรวจ เป็นช่วงที่ไม่มีนโยบายรับจำนำข้าวแล้ว ดังนั้นราคาข้าวที่เกษตรกรขายได้ปรับลดลงกว่าในช่วงรับจำนำข้าวมาก ทำให้เกษตรกรระมัดระวังการใช้จ่าย เนื่องจากกังวลว่าอาจไม่สามารถชำระหนี้ได้ในอนาคต นอกจากนี้ในพื้นที่ที่เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ยอดใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรจะมีมากในช่วงก่อนและระหว่างฤดูการทำนาเท่านั้น เมื่อหมดฤดูการเก็บเกี่ยวเกษตรกรจะมีการใช้จ่ายลดลง ซึ่งส่งผลให้ร้านค้ามียอดขายลดลงตามไปด้วย

สำหรับปัญหาและอุปสรรคจากการเข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร จากการสัมภาษณ์ร้านค้าพบว่าปัญหาแรกที่สุดคือ เครื่องรูดบัตรที่สัญญาณเครือข่ายไม่ดี ทำให้ลูกค้าใช้บัตรไม่ได้ ทำให้ต้องเสียเวลารอคอย และบางครั้งข้อมูลจากการใช้บัตรสินเชื่อผิดพลาด เช่น ลูกค้ามีรายการการซื้อสินค้าจากร้านค้า แต่ร้านค้าไม่ได้รับเงิน เป็นต้น

นอกจากนี้ ร้านค้าจำนวนหนึ่งมีความเห็นว่า การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการใช้บัตร และการหักเปอร์เซ็นต์จากยอดขายผ่านบัตร ทำให้ผลกำไรที่ได้ลดลง หรือในสินค้าบางตัวที่แทบไม่มีกำไรอยู่แล้ว ร้านค้าอาจประสบปัญหาการขาดทุนได้ เนื่องจาก profit margin นั้นไม่ถึง 1 เปอร์เซ็นต์ แต่เมื่อลูกค้ารูดบัตรซื้อสินค้า ร้านค้าจึงขาดทุนจากรูกรรมนั้น

เมื่อได้สอบถามร้านค้าที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการถึงสาเหตุที่ตัดสินใจไม่ร่วม ร้านค้าเหล่านั้นเปิดเผยว่าเป็นเพราะการทำธุรกรรมผ่านบัตรสินเชื่อนั้น สามารถตรวจสอบที่มา ที่ไปได้ง่าย ต่างจากการใช้เงินสด ทำให้ร้านค้าอาจประสบปัญหากับสรรพากรได้ในภายหลัง เนื่องจากยอดขายและรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อ อาจดึงดูดสรรพากรให้เข้ามาประเมินรายได้ของร้าน และอาจถูกเรียกเก็บภาษีรายได้ในจำนวนสูงขึ้น

จากการสำรวจความเห็นของร้านค้าทั้งในและนอกโครงการบัตรสินเชื่อ ได้พบว่าร้านค้าต่างมีการตอบรับที่ดีต่อบัตรสินเชื่อ ร้านค้านอกโครงการจำนวนไม่น้อยให้ความสนใจที่จะรับบัตรสินเชื่อเกษตรกร หากได้รับข้อมูลข่าวสารมากกว่านี้ และหากอัตราค่าธรรมเนียมมีการปรับลดลง นอกจากนี้ร้านค้ายังได้ให้ความเห็นต่อไปว่าไม่ควรมีการอนุมัติการเบิกเงินสดจากบัตรสินเชื่อเกษตรกร เพราะเงินสดที่เบิกไปนั้นอาจไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และรัฐควรเข้มงวดกับร้านค้าที่สมัครกับเกษตรกร ในการใช้บัตรสินเชื่อผิดวัตถุประสงค์ กล่าวคือใช้บัตรสินเชื่อเสมือนใช้ซื้อของจากร้านค้า แต่แท้ที่จริงเป็นการเอาเงินสดจากร้านค้า ซึ่งร้านค้าที่ยอมให้เกษตรกรทำเช่นนั้น จะหักเงินบางส่วนจากมูลค่าของที่ซื้อผ่านบัตร

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาข้อมูลที่ได้รับจากธ.ก.ส. และการลงพื้นที่ทำ Focus Group ผู้วิจัยได้พบว่าเกษตรกรได้ใช้บัตรสินเชื่อเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต อาทิ ปุ๋ย น้ำมันและสารเคมีเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนของยอดใช้จ่ายผ่านบัตรต่อวงเงินสินเชื่อทั้งหมดในสามรายการดังกล่าวมีค่ารวมกันสูงสุด โดยข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยพบว่า เกษตรกรใช้บัตรในการซื้อปัจจัยการผลิตสำหรับการเกษตร โดยเฉพาะ ปุ๋ย สารเคมี และเมล็ดพันธุ์ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้จ่ายภายในวงเงินสินเชื่อที่ได้รับผ่านบัตร อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้พบว่ารายจ่ายผ่านบัตรสินเชื่อนี้มียอดเงินสูงกว่าเพดานขั้นสูง 50,000 บาทนั้นปรากฏในทุกจังหวัดนำร่อง สมควรที่ทาง ธ.ก.ส. จะต้องนำไปตรวจสอบข้อเท็จจริงอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพราะอาจบ่งชี้ถึงช่องโหว่ของระบบบัตรสินเชื่อชาวนี้อย่างได้ (ดังที่ปรากฏในตารางที่ 3.12 มีเกษตรกรรายหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้บัตรสินเชื่อซื้อปุ๋ยเป็นมูลค่าเกือบสามล้านบาท) ผู้วิจัยเชื่อว่า ธ.ก.ส. คงไม่ต้องการให้บัตรสินเชื่อนี้กลายมาเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีการใช้จ่ายเกินตัว และสร้างปัญหาหนี้ครัวเรือนให้ทวีความรุนแรงมากขึ้นแน่

ประโยชน์ของการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรได้รับการยืนยันจากการศึกษาด้วยวิธี Treatment on the Treated โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลลูกค้าของธกส. มาทำการวิเคราะห์ แยกกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มที่ได้รับบัตรในโครงการนำร่อง(ได้รับบัตรตั้งแต่ ปี 2555) และกลุ่มที่ไม่ได้รับบัตรในรุ่นแรก ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วได้รับบัตรในปี 2556/2557 ชุดข้อมูลที่ได้รับนั้นอาจไม่สมบูรณ์ครบถ้วนนัก ทำให้ต้องมีการตัดตัวอย่างบางรายที่ขาดการบันทึกข้อมูลต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม นักวิจัยมีข้อมูลเพียงพอที่จะใช้วิธี Difference-in-Differences เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของนโยบายบัตรสินเชื่อเกษตรกรในมิติต่างๆ

มิติที่พิจารณาในงานศึกษานี้ได้แก่ รายได้รวมและรายได้จากการเกษตรของครัวเรือน การใช้จ่ายโดยรวมของครัวเรือน รายจ่ายด้านอาหารของครัวเรือน และหนี้ครัวเรือน

ผลการศึกษาด้วยวิธีทางเศรษฐมิติได้พบว่า กลุ่มที่ได้รับบัตรในโครงการนำร่อง มีรายได้รวมและรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่เพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับบัตรในรุ่นแรก อย่างไรก็ตามส่วนต่างที่พบนี้แม้จะมีค่าเป็นบวก แต่ก็ไม่ได้มีนัยสำคัญทางสถิติ

ในขณะที่ยังดำเนินการใช้จ่ายนั้นผู้วิจัยพบว่า ครัวเรือนที่อยู่ในโครงการนำร่องมีรายจ่ายรวมลดลง ในขณะที่ครัวเรือนที่ไม่ได้เข้าโครงการในรุ่นแรกมีรายจ่ายรวมเพิ่มขึ้น เมื่อพิจารณาในช่วงเวลาเดียวกัน ดังนั้น ส่วนต่างของรายจ่ายระหว่างสองกลุ่ม ช่วงก่อน/หลังการกระจายบัตรสินเชื่อจึงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยได้ข้อสรุปเดียวกันนี้ เมื่อพิจารณาเพียงรายจ่ายด้านอาหาร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าผลของการใช้บัตรสินเชื่อชาวนาส่งผลต่อด้านรายจ่ายชัดเจนกว่าด้านรายได้

เมื่อพิจารณาต่อถึงผลต่อหนี้ครัวเรือน ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มที่ได้รับบัตรในโครงการนำร่องมีหนี้สินเพิ่มขึ้น แต่ส่วนเพิ่มที่พบนี้ไม่ได้มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับบัตรในปี 2556/2557 นั้นกลับมีหนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ความแตกต่างนี้ส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับบัตรในโครงการนำร่องมีภาระหนี้ที่น้อยกว่า กลุ่มที่ไม่ได้รับบัตรในรุ่นแรกอย่างมีนัยสำคัญ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลลูกค้าของธกส. ไม่ปรากฏว่ามีหลักฐานใดๆจะบ่งชี้ถึงผลด้านลบของการมีบัตรสินเชื่อชาวนาในทุกมิติที่นำมาพิจารณา

เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ทำ Focus Group ประกอบ ผู้วิจัยได้พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าบัตรสินเชื่อเกษตรกรนี้มีประโยชน์ ให้ความสะดวกในการใช้จ่ายใช้สอย ทั้งยังมีความปลอดภัยมากกว่าการใช้เงินสด ซึ่งทัศนคติที่ดีต่อการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรในการสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างนั้นไม่ได้เป็นผลจากค่านิยม หรือเศรษฐกิจที่ดูดีขึ้นหากมีการใช้บัตรสินเชื่อ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่ยังให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า บัตรสินเชื่อเกษตรกรนี้ไม่ได้ทำให้เป็นหนี้สินมากขึ้น หรือมีการใช้จ่ายเกินปกติจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมของผู้ใช้บัตรสินเชื่อที่พบนั้น ไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานของ Feinberg(1986) ที่ระบุว่าผลทางด้านจิตวิทยาของการมีบัตรสินเชื่อ ทำให้ผู้ถือบัตรมีการใช้จ่ายมากกว่าเวลาที่ถือเพียงเงินสด อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบจากการสำรวจนี้อาจเป็นเพราะประสบการณ์ของผู้ถือบัตร (ดังปรากฏในงานของ Lie and Hunt(2010)) ที่พบว่าผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ใช้บัตรสินเชื่อก่อนจะมีแนวโน้มที่จะใช้จ่ายอย่างระมัดระวัง เนื่องจากบัตรสินเชื่อเกษตรกรนี้เป็นสิ่งใหม่สำหรับเกษตรกรส่วนใหญ่ ที่ต่างไม่เคยใช้บัตรสินเชื่อมาก่อนเลย

ปัจจัยอีกประการที่จำกัดการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรคือ วงเงินในบัตรถูกจำกัดไว้ที่ 50,000 บาท อีกทั้งขอบเขตของการใช้บัตรเท่าที่ผ่านมายังถูกตีกรอบไว้เพียงการใช้จ่ายเพื่อซื้อปัจจัยการผลิต ในร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการเท่านั้น ข้อจำกัดทั้งสองประการนี้ถือได้ว่าเป็นตัวช่วยควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่ายเกินตัวของเกษตรกรบางราย

จากการสำรวจทัศนคติของผู้ใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกร ผู้วิจัยได้พบว่า บัตรสินเชื่อนี้มีบทบาททำหน้าทีทดแทนเงินกู้ในระบบ เนื่องจากมีเกษตรกรจำนวนไม่น้อยระบุว่า ดอกเบี้ยในบัตรไม่สูงนัก และเป็นข้อดีที่ทำให้เกษตรกรใช้บัตรสินเชื่อ ซึ่งแสดงว่าหากเกษตรกรเหล่านั้นไม่มีบัตรสินเชื่อ พวกเขาอาจต้องพึ่งเงินกู้ในระบบเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยการผลิต และจะต้องจ่ายดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราที่สูงกว่าดอกเบี้ยบัตรสินเชื่อของ ธ.ก.ส. มาก ข้อดีของบัตรสินเชื่อนี้ทำให้เกษตรกรเรียกร้องให้ทาง ธ.ก.ส. เพิ่มวงเงินในบัตรให้สูงขึ้น เพื่อให้พวกเขาสามารถจ่ายผ่านบัตรได้มากขึ้น ซึ่งก็มีแนวโน้มว่า เขาต้องการลดการพึ่งพิงเงินกู้ในระบบบดอีก และโยกเงินที่กู้ยืมเข้ามาสู่สถาบันการเงินในระบบมากขึ้น ข้อเรียกร้องนี้เป็นการยืนยันว่าเกษตรกรต่างได้รับประโยชน์จากการใช้จ่ายผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรอย่างแท้จริง

งานวิจัยนี้จึงมีข้อเสนอแนะเบื้องต้นเพื่อให้โครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรก่อเกิดประโยชน์สูงสุดต่อทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกร ร้านค้าในโครงการ และธ.ก.ส. ดังนี้คือ

1. จำกัดการใช้บัตรสินเชื่อไว้เฉพาะการซื้อปัจจัยการผลิตอย่างที่ปฏิบัติมา แต่พิจารณาเพิ่มวงเงินสูงสุดขึ้นจาก 50,000 บาทในปัจจุบัน ในระเบียบการใช้บัตรที่เป็นอยู่นั้น เกษตรกรสามารถขอเพิ่มวงเงินในบัตรได้ โดยใช้ผู้ค้ำประกัน แต่วงเงินในบัตรจะถูกคุมไว้ที่เพดานสูงสุด ดังนั้นเกษตรกรบางรายที่มีศักยภาพในการสร้างรายได้และมีความสามารถในการชำระหนี้คืน จึงมีความต้องการที่จะขอวงเงินสูงสุดเพิ่ม ดังนั้น ผู้วิจัยขอเสนอให้มีการพิจารณาเพิ่มวงเงินสูงสุดเป็นกรณีไป ทั้งนี้เพื่อป้องกันปัญหาการใช้เงินเกินตัว และส่งสมหนี้พอกพูน
2. ธ.ก.ส. ควรให้ความสำคัญกับการตรวจสอบการใช้บัตรสินเชื่อที่เกินกว่าวงเงินอนุมัติตามที่ปรากฏในรายงานนี้ เพื่อค้นหาช่องโหว่ของการใช้บัตรผิดวัตถุประสงค์ซึ่งข้อกังวลของงานศึกษานี้คือรายการใช้จ่ายที่ผิดปกติ มีสัดส่วนราว ร้อยละ 5 ของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่นำร่อง ซึ่งหากขยายขอบเขตการวิเคราะห์ให้ครอบคลุมถึงผู้ถือบัตรสินเชื่อทั่วประเทศ สัดส่วนร้อยละ 5 นี้จะเป็นจำนวนผู้ถือบัตรและมูลค่าการใช้จ่ายที่มหาศาล ดังนั้นตัวเลขที่ผิดปกตินี้สมควรที่จะต้องมีการตรวจสอบอย่างถี่ถ้วน เพราะหากพบสาเหตุและสามารถแก้ไขได้ ผู้วิจัยเชื่อว่าจะช่วยปรับปรุงการดำเนินการของโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรให้ดียิ่งขึ้นได้
3. สนับสนุนให้ร้านค้าในโครงการจัดหาสินค้าที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกรในแต่ละพื้นที่ ส่วนหนึ่งของปัญหาการใช้บัตรไม่แพร่หลายคือ เกษตรกรพบว่า สินค้าในร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการไม่ใช่สินค้าที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ดังนั้น เกษตรกรจึงต้องไปซื้อสินค้าที่ต้องการจากร้านค้าที่รับเพียงเงินสด ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดหาสินค้าให้ตรงกับความต้องการของผู้ถือบัตรเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้มีการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรอย่างแพร่หลาย

4. สมควรพิจารณาข้อเรียกร้องของร้านค้าในโครงการเรื่องการอัตราค่าธรรมเนียม ซึ่งปัจจุบันเก็บในอัตราเดียว แต่สินค้าที่ขายผ่านบัตรนั้นมี Profit Margin ไม่เท่ากัน โดยสินค้าที่มีการซื้อผ่านบัตรมาก เช่น ปุ๋ยนั้น เป็นสินค้าที่มีมาร์จิ้นต่ำ ทำให้ร้านค้าได้กำไรน้อยกว่าการขายเงินสด
5. เพิ่มการประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้กับทั้งเกษตรกรและร้านค้า เพื่อให้ทราบและเข้าใจถึงประโยชน์ของการใช้บัตรสินเชื่ออย่างถูกต้อง ผู้วิจัยทราบว่าอุปสรรคหนึ่งของการพัฒนาตลาดเงินในชนบทคือ ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ทางการเงินขาดความรู้ความเข้าใจที่ดีเกี่ยวกับการบริการการเงิน ดังนั้นแทนที่ผลิตภัณฑ์ทางการเงินจะสร้างประโยชน์ให้กับผู้ใช้ อาจกลับกลายเป็นสร้างผลเสียแทน นอกจากนั้น ผลิตภัณฑ์ทางการเงินใหม่ๆ ย่อมจะต้องนำเสนอพร้อมๆ กับการให้ความรู้ความเข้าใจ เนื่องจากความรู้และข่าวสารที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องทำให้แพร่หลายอย่างทั่วถึงทั้งกับเกษตรกรผู้ถือบัตร และร้านค้าทั้งในและนอกโครงการ

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

Kisan Credit Card Scheme (KCC)

Kisan Credit Card Scheme (KCC) เปิดตัวโครงการครั้งแรกเมื่อเดือนสิงหาคม 2541 ซึ่งได้กลายเป็นนวัตกรรมใหม่ในการตอบสนองความต้องการสินเชื่อของเกษตรกรได้อย่างทันทั่วทั้งที่ โครงการนี้การควบคุมดูแลถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก ธนาคารเพื่อการเกษตรและพัฒนาชนบทแห่งชาติ (National Bank for Agriculture And Rural Development, NABARD) จะควบคุมดูแล ธนาคารสหกรณ์ (Cooperative Banks) และธนาคารภาคชนบท (Regional Rural Banks, RRBs) และส่วนที่สอง ธนาคารกลาง (Reserve Bank of India, RBI) ดูแลธนาคารพาณิชย์

ขนาดการเติบโตของ Kisan Credit Card (KCC)

จากตารางที่ ก1 แสดงจำนวนการอนุมัติบัตร Kisan Credit Card (KCC) ในอินเดียช่วงปี 2541-2556 พบว่าสัดส่วนของการออกบัตรจากธนาคารพาณิชย์ และธนาคารสหกรณ์มีจำนวนใกล้เคียงกัน แต่อย่างไรก็ดีปริมาณการออกบัตรของธนาคารภาคชนบท ก็มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องจากสัดส่วน 0.77 ของจำนวนบัตรทั้งหมดในปี 2541-2542 มาเป็น 21.26 ในปี 2554-2555

ตารางที่ ก1 แสดงจำนวนการอนุมัติบัตร Kisan Credit Card (KCC) ในอินเดียช่วงปี 2541-2556 แยกตามสถาบันการเงินที่ออกบัตรให้กับเกษตรกร

หน่วย : 1,000 ใบ

ปี	ธนาคารสหกรณ์ (Cooperative banks)	ธนาคารภาคชนบท (Raginal Rural Banks)	ธนาคารพาณิชย์	รวม
2541-2542 ร้อยละ	1,560 (19.90)	60 (0.77)	6,220 (79.34)	7,840 (100.00)
2542-2543 ร้อยละ	35,950 (70.02)	1,730 (3.37)	13,660 (26.61)	51,340 (100.00)
2543-2544 ร้อยละ	56,140 (64.89)	6,480 (7.49)	23,900 (27.62)	86,520 (100.00)
2544-2545 ร้อยละ	54,360 (58.20)	8,340 (8.93)	30,710 (32.88)	93,410 (100.00)
2545-2546 ร้อยละ	45,790 (55.55)	9,640 (11.69)	27,000 (32.76)	82,430 (100.00)
2546-2547 ร้อยละ	48,780 (52.76)	12,740 (13.78)	30,940 (33.46)	92,460 (100.00)

ปี	ธนาคารสหกรณ์ (Cooperative banks)	ธนาคารภาคชนบท (Rajal Rural Banks)	ธนาคารพาณิชย์	รวม
2547-2548 ร้อยละ	35,560 (36.74)	17,290 (17.86)	43,950 (45.40)	96,800 (100.00)
2548-2549 ร้อยละ	25,980 (32.43)	12,490 (15.59)	41,650 (51.98)	80,120 (100.00)
2550-2551 ร้อยละ	22,970 (26.99)	14,060 (16.52)	48,080 (56.49)	85,110 (100.00)
2551-2552 ร้อยละ	20,910 (24.69)	17,730 (20.93)	46,060 (54.38)	84,700 (100.00)
2552-2553 ร้อยละ	10,630 (22.49)	12,060 (25.52)	24,570 (51.99)	47,260 (100.00)
2553-2554 ร้อยละ	17,700 (28.57)	13,500 (21.79)	30,750 (49.64)	61,950 (100.00)
2554-2555 ร้อยละ	20,000 (22.99)	18,500 (21.26)	48,500 (55.75)	87,000 (100.00)
2555-2556* ร้อยละ	22,500 (27.71)	12,700 (15.64)	46,000 (56.65)	81,200 (100.00)
รวม ร้อยละ	418,830 (40.34)	157,320 (15.15)	461,990 (44.50)	1,038,140 (100.00)

ที่มา : การสำรวจทางเศรษฐกิจ, รัฐบาลกลางอินเดีย 2555-2556 หน้า 102

*ข้อมูลถึง วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556

ข้อดีและข้อเสียของKisan Credit Card (KCC)

K.R. Padmanabha Rao และ SimanchalSahu (2005) ได้สรุปข้อดีและข้อเสียของ Kisan Credit Card (KCC) ไว้ดังนี้

ข้อดีของ Kisan Credit Card (KCC)

- บัตรสามารถใช้ได้เช่นเดียวกับบัตรสินเชื่อทั่วไป ทำให้เกษตรกรรู้สึกปลอดภัยว่าจะสามารถได้รับเงินแน่นอนตราใบใดที่ยังคงชำระหนี้
- สิทธิประโยชน์จะได้รับตั้งแต่3-5 ปี แทนที่จะเป็นเพียง 1 ปี
- มีความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงานในแง่ของจำนวนการถอนและการชำระคืน
- ผู้กู้ยังสามารถจัดกำหนดการชำระเงินของตนเองได้ใหม่ในกรณีที่เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ เป็นต้น

- การประกันภัยส่วนบุคคลสำหรับผู้ถือบัตรทุกคน วงเงินประกันตั้งแต่ 25,000-50,000 รูปี หากทุพสภาพถาวร หรือเสียชีวิต นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งส่วนลดความเสี่ยงในรูปนิติบุคคลขึ้นในโครงการ

ข้อเสียของ Kisan Credit Card (KCC)

- เอกสารที่ต้องกรอกในแบบฟอร์มมีความซ้ำซ้อนเนื่องจากต้องกรอกเอกสารแยกจากกันในแต่ละฤดูกาลผลิต
- ระบบเป็นลักษณะของเงินกู้ไม่ใช่สินเชื่อเงินสด ผู้กู้ไม่สามารถโอนเงินกู้เข้าในบัญชีได้
- การชำระเงินส่งผลกระทบโดยตรงกับผู้ขายปัจจัยการผลิตที่ธนาคารเป็นผู้เลือก ด้วยเหตุนี้การออกจากโครงการจะเป็นผลกระทบไปถึงคุณภาพของปัจจัยการผลิต

ผลกระทบของ Kisan Credit Card (KCC) ต่อเกษตรกร

Arvind Sharma , Sandhya Choudhary , V.K. Swarnakar (2013) พบว่าจากกลุ่มตัวอย่าง 120 คน ในกลุ่มรายได้ต่ำ (ต่ำกว่า 45,000 รูปี) ก่อนเข้าโครงการจำนวน 61 คน หลังเข้าโครงการลดลงเหลือ 15 คน กลุ่มรายได้ระดับกลาง (45,000-90,000 รูปี) ก่อนเข้าโครงการ 50 คน เพิ่มขึ้นเป็น 66 คน และกลุ่มรายได้ระดับสูง (มากกว่า 90,000 รูปี) ก่อนเข้าโครงการจำนวน 9 คน เพิ่มขึ้นเป็น 39 คน นอกจากนี้ยังมีการเปรียบเทียบรายได้จากผลผลิตกับจำนวนพื้นที่เพาะปลูก ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ ในพืช 4 ประเภท ได้แก่ ถั่วเหลืองก่อนเข้าโครงการได้ 6,174 รูปี/เอเคอร์ หลังเข้าโครงการ 8,519 รูปี/เอเคอร์ ถั่ว Arhar ก่อนเข้าโครงการได้ 13,090 รูปี/เอเคอร์ หลังเข้าโครงการได้ 19,210 รูปี/เอเคอร์ ข้าวสาลีก่อนเข้าโครงการได้ 7,051 รูปี/เอเคอร์ หลังเข้าโครงการได้ 12,089 รูปี/เอเคอร์ และ ถั่ว Gram ก่อนเข้าโครงการได้ 8,149 รูปี/เอเคอร์ หลังเข้าโครงการได้ 13,754 รูปี/เอเคอร์

ตารางที่ ก2 การเปรียบเทียบโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรกับKisan Credit Card Scheme

	โครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร	Kisan Credit Card Scheme
วันเริ่มโครงการ	14 กุมภาพันธ์ 2555	สิงหาคม 2541
วัตถุประสงค์ของโครงการ	1.เพื่อให้เกษตรกรลูกค้าเกิดความสะดวกรวดเร็วในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร 2.เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายในการจัดหาปัจจัยการผลิตของเกษตรกรลูกค้า 3.เพื่อเพิ่มช่องทางการจัดหาปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรลูกค้า 4.เพื่อสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของเกษตรกรลูกค้าจากมิจฉาชีพ	1.เพื่อให้สินเชื่อตรงกับความต้องการและทันเวลาการเพาะปลูก ครอบคลุมไปถึงกิจกรรมนอกภาคการเกษตร และการทำให้เกษตรกรสามารถจัดการต้นทุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2.เพื่อสร้างความยืดหยุ่นและอิสระในการใช้สินเชื่อ
คุณสมบัติผู้สมัคร	เกษตรกรที่มีสิทธิเข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร จะต้องเป็นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวซึ่งเป็นลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ที่ไม่มีหนี้สินค้างชำระ และไม่เป็นลูกค้าตามโครงการพักชำระหนี้ ประกอบอาชีพทำนาข้าวและมีผลผลิตส่วนเหลือเพื่อขาย และได้นำผลผลิตข้าวของตนเองมาจำหน่ายตามโครงการจำนำข้าวของรัฐบาล	1.ในโครงการนี้ ทางธนาคารสาขาอาจอนุมัติบัตรสินเชื่อให้กับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวผู้ซึ่งมีสิทธิได้รับการอนุมัติสินเชื่อระยะสั้นสำหรับการผลิตทางการเกษตร กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง และ กิจกรรมนอกภาคเกษตรอื่นๆ 2.เกษตรกรจะต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่ดำเนินงานของธนาคารสาขา
สิทธิประโยชน์แก่เกษตรกร	1.โครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรจะเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกรผู้ถือบัตรสามารถซื้อปัจจัยการผลิต 3 ประเภท ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และยาปราบศัตรูพืช โดย ธ.ก.ส. จะงดคิดดอกเบี้ยเป็นเวลา 30 วัน ส่วนบริษัท เครือข่ายผู้จำหน่ายปัจจัยการผลิตที่เข้าร่วมโครงการ (ตัวแทนเครือข่ายสมาคมผู้ผลิตปัจจัยทางการเกษตร ได้แก่ บริษัท ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์	1.สินเชื่อเงินสดหมุนเวียน ตรวจสอบเพียงปีละครั้งทำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะได้รับสิทธิในการใช้สินเชื่อและชำระคืนไม่จำกัดจำนวนครั้งภายในวงเงินที่กำหนด 2.การตรวจสอบอาจส่งผลต่อสิทธิประโยชน์ เช่น การเพิ่มหรือยกเลิกวงเงิน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวินัยทางการเงิน 3.ยอดรวมของสินเชื่อในรอบ 12 เดือนอย่าง

	โครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร	Kisan Credit Card Scheme
	จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ สมาคมการค้าเมล็ดพันธุ์ไทย สมาคมการค้าผู้ผลิตปุ๋ยไทย สมาคมการค้าปุ๋ยและธุรกิจการเกษตรไทย สมาคมคนไทยธุรกิจการเกษตร และสมาคมอรักรักษาพืชไทย) จะสนับสนุนดอกเบี้ยเงินกู้ให้กับเกษตรกรในอัตราดอกเบี้ยลูกหนี้รายย่อยขั้นดี (MRR) ปัจจุบันเท่ากับร้อยละ 7 ต่อปี เป็นระยะเวลา 20 วัน รวมแล้วเกษตรกรที่ใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรนี้ จะสามารถซื้อปัจจัยการผลิตโดยปลอดดอกเบี้ยนาน 5 เดือน 2.ธ.ก.ส. ยังเพิ่มประสิทธิภาพประโยชน์และแบ่งเบาภาระดอกเบี้ยให้กับเกษตรกรสามารถซื้อน้ำมันผ่านบัตรสินเชื่อเกษตรกรในสถานีบริการน้ำมัน ปตท. และบางจาก จำนวน 1,000 แห่งทั่วประเทศรวมวงเงินไม่เกิน 3,000 บาทต่อฤดูกาลการผลิต โดย ธ.ก.ส. จะงดคิดดอกเบี้ยเป็นเวลา 30 วัน นับตั้งแต่วันที่ซื้อ และลดราคาน้ำมันให้เกษตรกรที่ใช้บัตรในอัตราลดละ 7 สตางค์ แต่ไม่เกิน 100 ลิตรต่อราย ต่อฤดูกาลการผลิต 3.ยกเว้นค่าธรรมเนียมแรกเข้าและรายปีสำหรับผู้ถือบัตรสินเชื่อเกษตรกรในปีแรก 4.ค่าธรรมเนียมออกบัตรทดแทนบัตรเดิมกรณีบัตรสูญหาย/บัตรถูกขโมย หรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลในบัตร 100 บาท บัตรชำรุดที่มีสาเหตุจากลูกค้า มิใช่เกิดจากการชำรุดจากธนาคารมีค่าธรรมเนียม 100 บาท	น้อยต้องเท่ากับจำนวนวงเงินสูงสุดในบัญชี 4.การใช้สินเชื่อต้องไม่เต็มวงเงินมากกว่า 12 เดือนในกรณีพืชปกติ และ 18 เดือนในกรณีของอ้อย และกล้วย 5.ในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงกำหนดการชำระหนี้จากการเกิดภัยธรรมชาติ การขยายช่วงระยะเวลาจะขยายพร้อมกับการขยายวงเงิน หากมีการขยายระยะเวลาดำเนินการเกินกว่าหนึ่งฤดูเพาะปลูก ผลรวมของวงเงินกู้จะถูกโอนไปยังบัญชีเงินกู้ระยะยาวที่แยกต่างหากกับข้อตกลงชำระหนี้ในงวด 6.หากเกษตรกรมีผลกำไรที่ดี ทางธนาคารสาขาอาจเพิ่มวงเงินสินเชื่อให้เหมาะสมกับต้นทุนปัจจัยการผลิตที่เพิ่มขึ้น หรือการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูก 7.ในแต่ละปี (ปีที่ 2, 3, 4 และปีที่ 5 ตามลำดับ) วงเงินสินเชื่อจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ต่อปี ทำให้ในปีที่ 5 วงเงินสินเชื่อจะคิดเป็นร้อยละ 150 ของวงเงินที่ได้รับอนุมัติปีแรก 8.ค่าธรรมเนียมได้รับการยกเว้นเมื่อขอสินเชื่อเกิน 300,000 รูปี 9.โครงการประกันภัยอุบัติเหตุส่วนบุคคล (Personal Accident Insurance Scheme, PAIS) สำหรับผู้ถือบัตรที่อายุ 70 ปี ขอบเขตของการประกันภัย หากได้รับอุบัติเหตุถึงชีวิต/ทุพพลภาพสิ้นเชิงถาวร/การสูญเสียสองแขนขา หรือทั้งสองตา หรือหนึ่งขาและหนึ่งตา ได้รับ 500,000 รูปี หากสูญเสียแขนขา หนึ่ง

	โครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร	Kisan Credit Card Scheme
	5.กรณีบัตรหมดอายุ ยกเว้นการคิดค่าธรรมเนียมจากผู้ถือบัตร 6.ค่าธรรมเนียมการออก Statement ให้กับผู้ถือบัตรสินเชื่อเกษตรกร 20 บาท/ครั้ง/บัตร (เฉพาะรายการใช้จริง) 7.ค่าธรรมเนียมร้านค้า (MDR) สินค้าประเภทปุ๋ย/สินค้าประเภทเคมีเกษตร/สินค้าประเภทเมล็ดพันธุ์ ค่าธรรมเนียมร้อยละ 1 8.คิดค่าธรรมเนียมสินค้าประเภทน้ำมันเชื้อเพลิงจากผู้ขายในอัตรา บั้มปตท. ร้อยละ 0.5 / บั้ม บางจาก ร้อยละ 0.4 9.คิดค่าเช่าสัญญาณเชื่อมต่อระบบ (Airtime)จากร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการ 150 บาท/เดือน ยกเว้นเดือนแรกและเดือนสุดท้ายของการใช้บริการ	ข้าง หรือตาหนึ่งข้าง ได้รับ 250,000 รูปี 10.ระยะเวลาในการประกันภัย เป็นเวลา 1 หรือ 3 ปีขึ้นอยู่กับผู้ถือบัตร 11.ค่าเบี้ยประกันภัย 15 รูปีต่อการประกันภัย 1 ปี และ 45 รูปี ต่อการประกันภัย 3 ปี โดยค่าเบี้ยประกันนี้จะถูกแบ่งส่วนกับธนาคารผู้ออกบัตร ในอัตรา ธนาคารผู้ออกบัตร 2 ส่วน และผู้ถือบัตร 1 ส่วน 12.อัตราดอกเบี้ย (Rate of Interest, ROI) อัตราดอกเบี้ยจะขึ้นอยู่กับอัตราฐานและดุลยพินิจของธนาคาร

บรรณานุกรม

- Arvind, Sarma, Sandhya, Choudhary and V.K. Swarnakar. 2013. "A Study on Impact of Kisan Credit Card Scheme among the Beneficiary Farmers in Sehore District of Madhya Pradesh", International Journal of Science and Research , India Online ISSN: 2319-7064.
- Banerjee, Abhijit and Andrew Newman. 1993. "Occupational Choice and the Process of Development", Journal of Political Economy 101(2), 274-298.
- Bank of India, 2015, Kisan Credit Card, [cited 2014 November] Available from:
<http://www.bankofindia.co.in/english/KisanCreditCard.aspx>.
- Kaboski, Joseph and Robert Townsend. 2008. "A Structural Evaluation of a Large-Scale Quasi-Experimental Microfinance Initiative", Working Papers.
- Kaboski, Joseph and Robert Townsend. 2012. "The Impact of Credit on Village Economies", American Economic Journal: Applied Economics 4(2), April 2012: 98-133.
- Karlan, Dean and Jonathan Zinman 2009. "Expanding Microenterprise Credit Access: Using Randomized Supply Decisions to Estimate the Impacts in Manila", Center Discussion Paper, Yale University Economic Growth Center 976.
- Karlan, Dean and Jonathan Zinman 2010. "Expanding Credit Access: Using Randomized Supply Decisions to Estimate the Impacts", Review of Financial Studies 23 (1): 433-464.
- Karnataka, J., 2014, Economic evaluation of Kisan Credit Card scheme for sugarcane crop in Kolhapur district of Maharashtra, Agric. Sci., 27 (3): (360-362), Part of M. Sc.(Agri.) thesis submitted by the first author to the S.D. Agricultural University, Sardarkrishinagar India .
[cited 2014 November]. Available from:
<http://14.139.155.167/test5/index.php/kjas/article/viewFile/7256/7477>.
- K.R. Padmanabha Rao Simanchal Sahu, 2005. "Study Of The Kisan Credit Card Scheme And Its Initiatives Of Orissa State Cooperative Bank", College of Agricultural Banking Reserve Bank of India [cited 2014 October]. Available from:
<http://cab.org.in/Lists/Knowledge%20Bank/Attachments/3/kcc%20report.pdf>.
- Menkhoff, Lukas and Ornsiri Rungruxsirivorn. 2009. "Village Funds in the Rural Credit Market of Thailand", Working Paper.

National Bank for Agriculture And Rural Development, Kisan Credit Card [cited 2014 October]

Available from: <https://www.nabard.org/english/KisanCreditCard.aspx>.

Reserve Bank of India, Revised Scheme For Issue Of Kisan Credit Card (KCC) [cited 2014

November] แหล่งที่มา <http://rbidocs.rbi.org.in/rdocs/content/pdfs/CRB5100512AN.pdf>.

State Bank of Hyderabad, 2014. "Kisan Credit Card" [cited 2014 December] Available from:

<http://www.sbhyd.com/kisan-credit-card-scheme>.

State Bank of India, 2014. "Kisan Credit Card" [cited 2014 December] Available from

<https://www.sbi.co.in/portal/web/agriculture-banking/kisan-credit-card-kcc>.

ชิดชนก แสนป้อ, 2556. "การศึกษามลการดำเนินงานโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรในพื้นที่ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่", คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, 2558. ประกาศธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรที่ 6/2558 เรื่อง อัตราค่าบริการและค่าธรรมเนียม.

สาธิต วงศ์อนันต์นนท์, 2555. "โครงการบัตรสินเชื่อ", บทความทางวิชาการ ปีที่ 2 ฉบับที่ 10 กรกฎาคม 2555. สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2555. "สถานการณ์ชาวนาไทย", [Online]. แหล่งที่มา <http://www.utcc.ac.th/cebf>.

แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกษตรกร**ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม**

1. เพศ

☐ เพศชาย☐ เพศหญิง

2. อายุ.....ปี

3. อาชีพของท่าน

☐ อาชีพในภาคเกษตร คือ.....☐ อาชีพรับจ้าง คือ.....☐ อาชีพอิสระ คือ.....

4. รายได้ของครอบครัว/ท่าน

4.1. ครอบครัวของท่านมีรายได้หลักทั้งหมดเท่ากับ

☐ ต่ำกว่า 10,000 เท่ากับ.....บาทต่อปี☐ ระหว่าง 10,001 ถึง 30,000 บาทต่อปี☐ ระหว่าง 30,001 ถึง 50,000 บาทต่อปี☐ ระหว่าง 50,001 ถึง 70,000 บาทต่อปี☐ ระหว่าง 70,001 ถึง 90,000 บาทต่อปี☐ ระหว่าง 90,001 ถึง 100,000 บาทต่อปี☐ มากกว่า 100,000 เท่ากับ.....บาทต่อปี

4.2. ท่านมีรายได้เท่ากับเท่าใด

☐ ต่ำกว่า 10,000 เท่ากับ.....บาทต่อปี☐ ระหว่าง 10,001 ถึง 30,000 บาทต่อปี☐ ระหว่าง 30,001 ถึง 50,000 บาทต่อปี☐ ระหว่าง 50,001 ถึง 70,000 บาทต่อปี☐ ระหว่าง 70,001 ถึง 90,000 บาทต่อปี☐ ระหว่าง 90,001 ถึง 100,000 บาทต่อปี☐ มากกว่า 100,000 เท่ากับ.....บาทต่อปี

ส่วนที่ 2 ภาพรวมของสินเชื่อ(เงินกู้) ทั่วไป

5. ภาพรวมการกู้เงินของเกษตรกร

5.1. ท่านมีการกู้เงินจากสถาบันการเงินอื่น ๆ ในระบบหรือไม่

☐ มี☐ ไม่มี

5.2. ท่านขอเงินจากองค์กรใดบ้าง 3 อันดับแรก

ช่องทางการขอเงิน	อันดับ	วงเงินกู้ที่ได้
ธนาคารออมสิน		
ธนาคารเพื่อการเกษตร (ธ.ก.ส.)		
ธนาคารพาณิชย์อื่นๆ		
สหกรณ์/เครดิตยูเนียน		
กลุ่มออมทรัพย์		
กองทุนหมู่บ้าน		

อื่น ๆ.....

.....

5.3. ขณะนี้ท่านมีเงินกู้ที่ยังต้องผ่อนชำระจากแหล่งต่าง ๆ จำนวนเท่าใด

ช่องทางการขอเงิน	ต้นเงินกู้ที่ยังผ่อนชำระ	อัตราดอกเบี้ย
ธนาคารออมสิน		
ธนาคารเพื่อการเกษตร (ธ.ก.ส.)		
ธนาคารพาณิชย์อื่นๆ		
สหกรณ์/เครดิตยูเนียน		
กลุ่มออมทรัพย์		
กองทุนหมู่บ้าน		

5.4. ท่านกู้เงินเพื่อวัตถุประสงค์ใดโปรดเรียงลำดับตามความสำคัญจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด 3 อันดับแรก (มากที่สุดคือ 1)

วัตถุประสงค์	อันดับ
เพื่อใช้เงินทุนหมุนเวียน เช่นซื้อปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ฯลฯ	
เพื่อซื้ออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เช่น รถไถ เครื่องมือประกอบอาชีพ	
เพื่อการลงทุนขยายกิจการ	
เพื่อซื้อหรือปรับปรุงบ้าน/ที่ดิน	
เพื่อการบริโภค	
เพื่อซื้อรถ	
เพื่อซื้ออุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือน (เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์)	
เพื่อการศึกษา	
เพื่อชำระค่าน้ำค่าน้ำประปา	

อื่นๆ:.....
 .....

ส่วนที่ 3 การใช้บริการบัตรสินเชื่อเกษตรกร

6. ท่านได้รับบัตรสินเชื่อเกษตรกรเมื่อ.....โดยได้วงเงินในบัตร.....บาท
7. ท่านได้เคยขอเพิ่มวงเงินในบัตรหรือไม่.....หากเคยโปรดระบุจำนวนเงินที่ได้เพิ่ม และช่วงปีที่ทำการขอเมื่อ.....
8. ท่าน ใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรแทนเงินสดเพื่อซื้อวัตถุดิบ/อุปกรณ์เครื่องใช้ในการผลิต
☐ ทุกครั้ง ☐ บางครั้ง ☐ ไม่ใช่เลย
9. ท่านมีความเห็นอย่างใดบ้างเมื่อใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรแทนเงินสดในประเด็นต่างๆ เหล่านี้

	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ต่างกัน	หมายเหตุ
มีความสะดวกและปลอดภัยกว่าการใช้เงินสด				
ทำให้ใช้จ่ายเกินกว่าปกติ				
ทำให้มีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น				
ใช้เพราะเป็นความนิยม				
ใช้เพราะทำให้รู้สึกว่าเป็นบุคคลสำคัญ และดูมีฐานะทางการเงิน				

10. ท่านประสบปัญหาในการชำระคืนเงินที่ใช้ด้วยบัตรสินเชื่อเกษตรกรหรือไม่ .....ถ้าประสบ โปรดระบุสาเหตุ และการแก้ไขปัญหา

.....

11. ท่านคิดว่าท่านได้ประโยชน์จากการได้รับบัตรสินเชื่อเกษตรกรหรือไม่

☐ ได้

☐ ไม่ได้

ได้ประโยชน์อย่างไร

.....
.....
.....

ไม่ได้ประโยชน์เพราะอะไร และมีปัญหา

.....
.....
.....

12. ท่านมีอุปสรรค/ปัญหาในการใช้บัตรสินเชื่อเกษตรกรหรือไม่อย่างไร

.....
.....
.....

13. ท่านคิดว่าโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกรที่มีอยู่ดีแล้วหรือไม่ ถ้าไม่ดีควรมีการปรับปรุงอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

ความเห็นเพิ่มเติม:

.....
.....
.....
.....

แนวคำถามและข้อมูลของร้านค้าที่เข้าสัมภาษณ์

ชื่อร้าน.....
ที่อยู่.....
ประเภทธุรกิจ.....
ทำธุรกิจมานาน.....ปี

1. ท่านเข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร เพราะเหตุใด

.....
.....
.....
.....

2. ท่านได้ประโยชน์ใดบ้างจากการเข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร

.....
.....
.....
.....

3. ท่านมีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างจากการเข้าร่วมโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร

.....
.....
.....
.....

4. ท่านคิดว่าโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร นี้มีประโยชน์มากน้อยเพียงใดต่อเกษตรกร

.....
.....
.....
.....

5. ท่านคิดว่าโครงการบัตรสินเชื่อเกษตรกร นี้ควรปรับปรุงขั้นตอน หรือกระบวนการอะไรบ้าง

.....
.....
.....
.....